

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

צְמוּז צְדָקָה

ספר השיחות

מאת כבוד קדושת

אדונו מורנו ורבנו הגדול תאון האמתי האלקי
חסידא קדישא אור עולם נזר ישראל ותפארתו קדוש ה'
מרנא ורבנא **מנחם מענדל** נבג"מ זי"ע
מ ליובאוויטש

לקט וסידר תרגם וערך

הרה"ת וכו' הרב **אברהם חנוך** שי' גליצנשטיין

העתק והוכנס לאינטרנט

www.hebrewbooks.org

ע"י חיים תשס"ו

יוצא לאור על ידי מערכת

"אוצר החסידים"

סניף אה"ק ת"ו
כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושלוש לבריאה

הי' תחא שנת נפלאות גדולות

צדי"ק-אלף שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

TZEMACH TZEDEK

SEFER HASICHOS

Published and Copyrighted by
"KEHOT" PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway, Brooklyn N.Y. 11213
Tel. (718) 493-9250 * (718) 774-4000

Printed in Israel
5753 * 1993

נדפס בדפוס חיש

סדר ועימוד בתוכנה "תג"

בהזמנות לפנות אל:

הוצאת ספרים קה"ת כפר חב"ד, ת.ד. 3, טל. 03-9606018, 03-9606725

צילום ולוחות "פרנק" ירושלים.

פתח דבר

על פי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א הננו מוציאים לאור "ספר השיחות - צמח צדק", והוא שיחותיו הקדושות של הוד כבוד קדושת אדונו מורנו ורבנו הגדול האמתי האלקי חסידא קדישא אור עולם נוד ישראל ותפארתו קדוש ה' מרנא ורבנא מנחם מענדל נבג"מ זי"ע שניאורסאהן מליובאוויטש, בעל צמח צדק.

שיחות הקודש לוקמו מתוך האוצר הבלום של שיחות, אגרות, רשימות וספרי הוד כבוד קדושת אדונו מורנו ורבנו מהוריי"צ נ"ע, וניתנות בזה בתרגום ללשון הקודש.

בהודמנות זו הרינו פונים אל כל מי שיש בידו שיחות נוספות מרבנו ה"צמח צדק" להמציאן [או העתקתן] אלינו, כדי לצרפן לאוסף זה במהדורות הבאות אי"ה, ובכך יזכו את הרבים וזכות הרבים תחול על ראשם.

הי רצון שיחזק השי"ת את בריאות הוד כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, וישלח לו רפואה קרובה ושלמה ברמ"ח אבריו ושם"ה גידיו הק', ויתן לו אריכות ימים ושנים טובות ונעימות, ובקרוב ממש יוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה, ויראנו נפלאות מתורתו של משיח שילמד תורה את כל העם כולו, מלך ביפיו תחזינה עיניך בהתגלות מלכותו לעין כל, ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר, תיכף ומיד ממש

מערכת "אוצר החסידים"

ערב יום הבהיר ח"י אלול, ה'תשנ"ג
(הי' תהא שנת נפלאות גדולות)
צדי"ק-אגף שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

מפתח

.....	פתח דבר
1	תקס"ו
1	שמחת בית השואבה, תקס"ז
2	שמחת בית השואבה, תקע"ה
3	שמחת תורה, תקע"ו
4	תקע"ט
5	י"ט כסלו, תקפ"ט
6	י"ט כסלו, תקצ"ב
7	תקצ"ג
8	תקצ"ח
9	תקצ"ט
9	ערב ראש השנה, תר"ב
9	ליל שביעי של פסח, תר"ג
10	יום שביעי של פסח, תר"ג
12	תר"ג
17	ערב ראש השנה, תר"ד
18	חג השבועות, תר"ד

18	תר"ד
19	י"ט כסלו, תר"ז
20	שביעי של פסח, תר"ז
21	ערב ראש השנה, תר"ח
22	תר"ח
25	חורף, תר"י
26	תרי"א
26	תג השבועות, תרי"ג
30	תרי"ג
31	יום שני של תג השבועות, תרמ"ז
33	תרמ"ז
34	תרי"ז
34	תרי"ט
35	תג השבועות, תר"כ
37	יום שני של תג השבועות, תרכ"א
39	פסח, תרכ"ה
39	אחרון של פסח, תרכ"ה
43	כ' חשון, תרכ"ו
44	פרשת יתרו, תרכ"ו
47-148	שיחות וקמעי שיחות שאין זמנם ברור

צִמּוּז צְדִיק

ספר השיחות

ת ק ס " ו

- בשנת תקס"ז היה אב-הסבא, הרבי
ה"צמח צדק", אומר פלפולים חריפים
על מאמרי חז"ל על דרך החסידות.
- וטבילה.
ג) במסכת כתובות.
- פעם דיבר על התואר הכתוב
בפנקס ליאזנא על רבנו הזקן "תנא
ופליג" שהערוך¹ מביא על המאמר רב
תנא הוא ופליג, שלשה מאמרי חז"ל
בהם כונה רב כתנא:
- והסביר על דרך החסידות בעבודה.
כשסיפרו על כך לרבנו הזקן,
אמר:
- א) במסכת ברכות בענין הודאה
תחלה וסוף.
- ברוך השם שאני שומע זאת,
ההדרכה הצליחה.
- ב) במסכת שבת בענין מילה
- [ספר השיחות ה'ש"ת [לה"ק] עמוד קעז]

שמחת בית השואבה, תקס"ז

- בנאות דשא באליווקא - תמוז
תרנ"ה - בשעת הטיוול, סיפר הוד כ"ק
אאמו"ר הרה"ק, אודות ה"יחידות" של
שנת תרל"ו, הסיפור של שמחת בית
השואבה תקס"ו, מה שאמר הוד כ"ק
- אאמו"ר הרה"ק "צמח צדק" שני
פירושים במאמר הירושלמי:
חד חסיד שאל לאליהו זכור לטוב:
ערום מהו שיקרא קריאת שמע, אמר

1) בערך רב (הראשון) בשם רב האי גאון. וכן הביא גם בס' יחסין מערכת אמוראים ערך אבא (השני). וראה ג"כ יד מלאכי כלל תקנ"ג, ובתולדות תנאים ואמוראים (לר"א הימאן) ערך אבא (השלישי). - מרו"ל הנ"ל הם בברכות (מט,א), שבת (קלה,ב). לפי גירסת רה"ג, כתובות (פא,א).
2) תרומות פ"א ה"ד.

ב. ערום - עובד - שהוא ערום מידיעה - מהו שיקרא קריאת שמע בעבודה פשוטה בבכיות. אמר לי' ולא יראה בכך ערות דיבור, אין זה שייך של"עובד" לא תהיינה ידיעת ענינים בהשגה.

[ספר השיחות הש"ת [לה"ק] עמוד קח]

לי' ולא יראה בכך ערות דבר³ - ערות דיבור.

א. ערום - משכיל - מהו שיקרא קריאת שמע, שיבאר ויסביר את הענין של יחודא עילאה ויבאר הענינים של יש האמיתי וכולא קמי' כלא חשיבי. אמר לי' - אליהו להחסיד - ולא יראה בכך ערות דיבור, לדבר בדרגא שלא נמצאים בה.

שמחת בית השואבה, תקע"ה

המזויפים ובכל דרכי ההתחכמויות שלה.

ואב-הסבא, הרבי ה"צמח צדק", היה שר את הניגון הידוע שחסידי ויטבסק הראשונים של הרבי היו מנגנים על המלים: אשרנו מה טוב חלקנו בכוחות הגלויים של הנפש האלקית, ומה נעים גורלנו בכוחות הנעלמים של הנשמה.

[ספר השיחות הש"ת [לה"ק] עמוד צ]

אב-הסבא, הרבי ה"צמח צדק", היה מתוועד בשמחת בית השואבה עם חסידים ומשוחח בעניני חסידות ובעניני עבודה.

באחת מהתוועדויות שמחת בית השואבה, בשנת תקע"ה, דיבר אב-הסבא, הרבי ה"צמח צדק", בעניני עבודה, והסביר שהסבא, רבנו הזקן, וחותנו הרבי האמצעי, עשו חסידים לחכמים, שחסיד יוכל להכיר את הנפש הבהמית בכל לבושיה

שמחת תורה, תקע"ז

ההקפות, רקד הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" רבות. אברכים בריאים לא יכלו להחזיק מעמד אתו, אחדים נפלו מעייפות, ואב-הסבא המשיך בריקוד בהכריוז:

"ריקדו יהודים, ריקדו, שימחו בשמחת תורה, ובזכותה תזכו לחיי, בני ומזונא רויחא".

הרבנית חיה מוסיא נכנסה אל אביה, הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי, והתאוננה, שהוא - בעלה, הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק - מעייף את קהל החסידים בריקודיו. היית צריך לראות בעצמך - אמרה לאביה הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי - איך הוא מופשט לגמרי. הסבא - הוד כ"ק רבנו הזקן - אמר לי עליו שיש לו חושים רחבים, המוחין שלו רחבים וגדולים.

ענה לה הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי:

אצלו - אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" - מאיר כעת גילוי האור של שמחת התורה כפי שהיה בבית המקדש. בית המקדש נקרא "לבנון". לבנון הוא חיבור של ל"ב נתיבות חכמה עם גו"ן שערי בינה. יונה בן אמיתי זכה בשמחת בית השואבה לגילוי הנבואה, והוא -

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" היה נוהג, שביום ראשון של סוכות אחרי תפילת ערבית - בלילה השני - היה מתחיל לסדר התוועדויות שמחת בית השואבה בניגונים וריקודים. הוא היה רוקד הרבה בעצמו, שגם אברכים צעירים לא יכלו להחזיק מעמד אתו. בהתוועדויות שמחת בית השואבה היה כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" מסביר עניני חסידות ועל פי רוב היה אומר:

הסבא - הוד כ"ק רבנו הזקן - שהמשיך וסידר חכמה של תורת החסידות, אומר את הענין באופן כך, ודודי-חמי שגילה והמשיך בינה של תורה החסידות - מגלה ריבוי פרטים המסתעפים מהנקודה.

וכך, בהסבירו את הענין, מגלה הסבא - כ"ק אאזמו"ר ה"צמח צדק" - את כוח הדעת של חסידות חב"ד.

אחרי התוועדות של שמחת בית השואבה, היה הסבא - כ"ק אאזמו"ר ה"צמח צדק" - לומד הלכה בחושן משפט בעיון רב, כדי לייבש את הזיעה של מצוה, שלא תהיה שום יניקה לחיצונים.

שמחת תורה תקע"ו, בשעת

צדק" לובש מעיל משי אחר, שכן מעיל המשי שלו היה קרוע וספוג כולו זיעה. כשהסבא - ה"צמח צדק" - היה הולך לחדרו המיוחד, היו גדולי חסידי אדמו"ר האמצעי מקבלים חתיכות מהבגד הקרוע כסגולה להצלחה בתורה ועבודה.

[ספר השיחות ה'תשי"ג [לה"ק] עמ' כ-כא]

ה"צמח צדק" - זוכה, על ידי שמחת התורה שלו, לגילוי עצמות נשמתו כפי שהיא באצילות ולמעלה מזה. לתורה עצמה יש עליה בעצמות עצמותו יתברך משמחתו - של ה"צמח צדק" - בשמחת התורה.

מוצאי שמחת תורה אחרי מעריב, היה הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח

ת ק ע " ט

בידעם שהבעל שם טוב אוהב אור, ולא ידעו מה לעשות. כשמורנו הבעל שם טוב נכנס אמר אצל יהודים צריך להיות אור, עבודתי היא להאיר בבני ישראל. התלמידים ענו שלא יכלו להשיג יותר מנר אחד. הורה מורנו הבעל שם טוב להוריד מהגג נרות מקרח ולהדליקם. התלמידים עשו כך ונרות הקרח דלקו.

הרבי ה"צמח צדק" ניגן בדביקות ואמר:

אצל חסידי ותלמידי מורנו הבעל

בשנת תקע"ט התוועד פעם הרבי ה"צמח צדק" עם חסידים. הוא אמר אז שאצל מורנו הבעל שם טוב דלקו נרות של קרח, ואילו כיום חסידים בעלי ידיעה והשכלה הם קרים.

הרבי ה"צמח צדק" סיפר שמורנו הבעל שם טוב אהב מאד אורה, אור בגימטריא רז' - מי שיודע הסוד הפנימי של כל דבר - יכול להאיר.

פעם אחת לא היה לתלמידי הבעל שם טוב רק נר אחד והבעל שם טוב היה צריך להיכנס, הם הצטערו מאד

שם טוב דלקו והאירו נרות של קרח, וקר.
ואילו אצל החסידים כיום - חושך

[ספר השיחות ה'ש"ת [לה"ק] עמוד קעו]

י"ט כסלו, תקפ"ט

הוא שמחת תורה של פנימיות התורה.
בשמחת תורה מסיימים ומתחילים את
התורה.

הרבי - הוד כ"ק רבנו הזקן -
מתחיל את ה"תניא" - "משביעין
אותו". אותו - הכוונה על הולד,
והולד הרי עדיין אינו בנמצא? אלא,
הכוונה היא בשעת יצירת הולד.
מאיך, הרי בשעת היצירה הוא עדיין
אינו מחוייב? אלא בשבועה מתכוונים
גם להורים, לאב ולאם. כשהקב"ה
מברך הורים בעיבור של ילדים,
צריכה ההנהגה להיות בהתחלה באופן
שיוולד יהודי.

הרבי מסביר את הפירוש של
משביעין אותו - מלשון שובע.

[ספר השיחות ה'תש"ד [לה"ק] עמודים מז-מז]

בי"ט כסלו תקפ"ט היתה
התוועדות גדולה. באותה התוועדות
אמר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח
צדק", שי"ט כסלו הוא שמחת תורה,
וי"ד כסלו הוא יום ראשון של חג
הסוכות.

[יכול להיות שממשמעות אמירתו
של הרבי שי"ט כסלו הוא שמחת
תורה, למדו חסידים בעצמם שיו"ד
כסלו הוא יום ראשון של חג הסוכות,
אך זאת - שי"ט כסלו הוא שמחת
תורה - הם דברי הרב].

דובר אז בענין שלעתיד יתגלו
טעמי תורה, אך מתן תורה לא יהיה
עוד פעם, שכן הכל נמשך במתן
תורה, אלא לא הכל היה בהתגלות,
ולעתיד לבוא הם יתגלו. י"ט כסלו

ח"י אלול, תקפ"ט

ביום רביעי, ח"י אלול, שכב דודי
זקני - כ"ק הר' ברוך שלום [הרב"ש].
בנו בכורו של ה"צמח צדק" - במטה
בחום גבוה. אב-הסבא, הרבי ה"צמח

צדק", בא לבקר את החולה. בהיכנסו לחדר, אמר הרבי:

ח"י אלול הוא התחלת העבודה של השנה החדשה הבאה.

זה שלשים ושתים שנה - משנת תקנ"ז - אומר רבנו הזקן בפני הסבא - מאמר חסידות, והמאמר ברובו ככולו נוגע לעבודה של השנה הבאה. כידוע שכל שנה בחיי ימי האדם היא עבודה מיוחדת.

חג שמח, היום, ח"י אלול, הוא חג משולש:

ח"י אלול הוא יום ההולדת של מורנו הבעל שם טוב;

ח"י אלול הוא יום ההולדת של הסבא - רבנו הזקן -;

[לקוטי דיבורים כרך ג ליקוט כג אות טג]

י"ט כסלו, תקצ"ב

לחשוב מחשבות כלל מה יהיה לאחר מכן.

הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר ה"צמח צדק" אמר - י"ט כסלו תקצ"ב:

כן, הוד כ"ק זקני" ידע כוחו של השטן המקטרג על שיטתו ודרכו של מורנו הבעל שם טוב והרב המגיד נ"ע. שכן, מאז שהתחיל לומר ברבים המאמרים של ספר ה"תניא" - תקמ"ב - התחזקה ההתנגדות באופן מבהיל. וכשאמרו בפעם השניה - תק"ן - התחזק הקטרוג יותר וארך שלש שנים בהתגברות גדולה, עד שאמי החליפה אותו ונסתלקה בשלישי בתשרי תקנ"ג⁶, והפקיר וסיכן את נפשו

- אברהם אבינו ידע שעליו להוליד בן שמורעו יהיה העם הנבחר, כן ידע כוחו של נמרוד שהוא גיבור ציד להמריד נגד הוי', ויכול להיות שנמרוד בסיוע השטן וסייעתו ינצח אותו - את אברהם אבינו - וימיתו. בכל זאת מסר אברהם אבינו את נפשו בסכנה ממשית, ואין זה מפני שהיה ענין של בטחון בה', כי אם מסירות נפש שהפקיר וסיכן את נפשו בפועל לפרסם אלקותו יתברך בעולם, מבלי

(5) אדמו"ר הזקן.

(6) ראה לקוטי דיבורים, כ כסלו תרצ"ג.

ללמוד את מסירות הנפש על עבודה בפועל.

העבודה בפועל של הרבי היא לפעול על חסידים, גם בנפשם וגם בגופם. הפעולה בנפשם היא התעוררות הרחמים שהרבי מעורר רחמים שתהיה בחסידים פתיחת החושים בתורה ובתפילה. בגופם - התעוררות הרחמים על המוח והלב הגשמיים של החסידים, שיהיו כלים להשגה אלקית במוח ולהתעוררות אהבה ויראה בלב.

זוהי העבודה בפועל של נשמה כללית. ועל עבודה זו יש לנשמה כללית מסירות נפש, ומסירות הנפש היא בפועל ולא רק בכוח].

[ספר השיחות ה'תש"ג [לה"ק] עמ' סג-סד]

הקדושה לסדר את ספר ה'תניא', תורה שבכתב של תורת חסידות חב"ד. וכך עמד בסכנת נפשו עד שנת תקנ"ט, שנוספה אז גם סכנת גופו הקדוש, וסבל יסורי מות נ"ג ימים כנגד נ"ג הפרקים שבספר ה'תניא'. ובעבודתו הקדושה זכה כי "תניא" שהוא אותיות "איתן", יעורר את האיתן שבנשמה⁷ בכל מי שלומד את ספרו הקדוש ויפעל בו התחזקות בעבודת השי"ת.

[בשיחה קדושה זו טמון הרבה אור, ומשיחה קדושה זו יש הרבה מה ללמוד. למרות שהאור שבשיחה קדושה זו הוא האור כפי שעודנו כלול במאור - לומדי חסידות⁸ יודעים ההבדל בין אור מן המאור המאיר בחלל העולם לבין האור שעדיין כלול במאור - בכל זאת יכולים ללמוד הרבה משיחה קדושה זו, וביותר -

ת ק צ " ג

אחד האברכים שהתחנך במסיבת החסידים בעיר פולוצק שלא בסדר מסודר על פי הוראת המשפיע החסיד ר' חיים אברהם נ"ע מיאנוביץ', מחסידי הוד כ"ק אדמו"ר הזקן, אלא על פי הסדר שבחר בעצמו, הנה כשבא אל כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" לליובאוויטש - בשנת תקצ"ג -

7 ענינו ראה לקו"ת ר"פ ראה. ד"ה לעולם יהא אדם רך כקנה תש"ג ועוד.

8 ראה שער היחודה"א פ"ג ופ"י. ד"ה כי עמך מקו"ח רס"ו.

כשנכנס ל"יחידות", התאונן לפני הוד כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" שהוא ריק מתורה ומתפילה ומושחת במדותיו ובעל הרהורים רעים והיצר הרע מושל עליו ואין לו שום רצון לטוב ונמשך אחרי התאוות.

פלא והעזה, יהודי מדבר על גוף ונשמה של יהודי חסרונות, חטאים ועוונות כאלה בלי רגש של רחמנות. זהו חיצון. אברך, לך הביתה ושאל אצל המשפיע ר' חיים אברהם מיאנוביץ', התחל מאל"ף והשי"ת יברך אותך.

אמר לו הוד כ"ק אדמו"ר "צמח צדק":

[אגרות מהור"צ חלק ח עמוד חצר]

ת ק צ " ח

על דרך מה שאמר הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" בשנת תקצ"ח על הפסוקי "אחד היה אברהם", אברהם היה בבחינת "אחד".

ה"אחד" האיר באברהם בכל הענינים והוא נעשה בבחינת "אחד".

[ספר השיחות ה'תש"ד [לה"ק] עמוד טו]

ת ק צ " ט

זה למעלה מיובל שנים, שהסבא [רבנו הזקן], חמי [הרבי האמצעי] ואני עמלים שחסידים יהיו יראי שמים בדרך של עבודה ולא יראי שמים בדרך ממילא.

[ספר השיחות ה'ש"ת [לה"ק] עמוד טב]

ערב ראש השנה, תר"ב

אלול של שנת תק"ד. בח"י אלול תק"ה החל מורנו הבעל שם טוב לומר פרק מ"ח "גדול הוי' ומהולל מאד בעיר אלקינו" ואז נולד הוד כ"ק רבנו הזקן.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" סיפר בשם החסיד ר' פנחס רייזעס, שהתורה הראשונה מהבעל שם טוב ששמע הוד כ"ק רבנו הזקן היה על הפסוק "גדול הוי' ומהולל מאד וגו'", והתורה הראשונה שאמר הוד כ"ק רבנו הזקן אחרי קבלת הנשיאות, היתה גם כן על הפסוק "גדול הוי' ומהולל מאד בעיר אלקינו".

[ספר השיחות ה'תש"ד [לה"ק] עמוד קמח]

בשנת תרמ"ח שמעתי מחסיד אחד שהיה משכיל ועובר, מה ששמע מהוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" בערב ראש השנה תר"ב-תר"ג.

כידוע נולד הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" בערב ראש השנה, ובכל ערב ראש השנה היה נוהג לומר מאמר חסידות אחרי סליחות, ולאחרי זה - דברי התעוררות.

דברי ההתעוררות שאמר באותו ערב ראש השנה - תר"ב - היו:

חסידים התעוררו בתשובה בפרק מ"ז שבתהלים שאומרים לפני תקיעת שופר. הסבא - הוד כ"ק רבנו הזקן - נולד בפרק מ"ז שבתהלים שהבעל שם טוב החל לומר ביום הולדתו, ח"י

ליל שביעי של פסח, תר"ג

ויסעו, קפץ נחשון בן עמינדב מיד לים בכוח של מסירות נפש.

גילויי שביעי של פסח הם גילויים עצמיים בדרך "אתערותא דלעילא".

בדרך כלל הרי "כל השביעין

בסעודת הלילה של שביעי של פסח תר"ג, אמר אב-הסבא הרבי ה"צמח צדק":

- שביעי של פסח הוא ראש השנה למסירות נפש. כשמסר משה רבנו את מאמר השי"ת "דבר אל בני ישראל

על ה"הלוך ונסוע" שאברהם אבינו החל בו.

שביעי של פסח הוא ראש השנה למסירות נפש. ביום זה צריך ויכול כל אחד לקבל על עצמו את התקיפות של מסירות נפש, על תורה ומצוות ועבודת הבורא ברוך הוא, במסירות נפש לכל השנה.

[לקוטי דיבורים כרך ג ליקוט כג אות סו.

ספר השיחות ה'תש"ג [לה"ק] עמוד צז]

חביבין¹⁰, ביחוד היום השביעי לגילוי העצמי של "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם" המתגלה בלילה הראשון של פסח, ועל אף זאת, הרי לקראת הגילויים העצמיים של שביעי של פסח וקריעת ים סוף, ש"ים" - עלמא דאתכסיא, נהפך ל"יבשה" - עלמא דאתגליא, היו זקוקים להקדמה של מסירות נפש. ונחשון בן עמינדב מסר את נפשו על מאמר השי"ת "ויסעו", מסירות נפש

יום שביעי של פסח, תר"ג

(ב) בשיר של שבת ושיר של ראש חודש¹³;

(ג) בסדר הקריאה בתורה בראש חודש ובחנוכה¹⁴.

משלש הסוגיות האמורות מתברר ומתבהר ענינו של תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם:

בסעודת היום של שביעי של פסח, אמר אב-הסבא:

הלכה פסוקה היא¹¹ תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם.

הלכה פסוקה זו נמצאת בש"ס בסוגיות הבאות:

(א) בברכת היין וברכת היום¹²;

(10) ויק"ר פכ"ט, יא. ומדרש תהלים פ"ט, יא.

(11) זבחים פט, א.

(12) ברכות נא, ב.

(13) סוכה נד, ב.

(14) מגילה כט, ב.

פרשת היום אומרים פעם אחת בלבד, לפני תפילת שחרית או אחריה.

ה"תדיר" של היום הוא יום הרביעי, וה"שאינו תדיר" - שביעי של פסח. פרשת היום היא "יהי מאורות", מארת חסר כתיב, מאורות מלא הוא מאור שהוא מקור השפע והברכה ואילו מארת חסר הוא לשון קללה. ברביעי נתלו המאורות להאיר על הארץ. מובנו של מאורות ברוחניות הוא תינוקות של בית רבן, הבל שאין בו חטא, שזה קיום העולם. ברם, מארת חסר כתיב, וכמו שפירש רש"י¹⁵ חסר ו' כתיב על שהוא יום מארה ליפול אסכרה בתינוקות. על מחלת האסכרה אומרת הגמרא¹⁶ שהיא עונש על חטא לשון הרע. וזהו ביום הרביעי, כי ביום הרביעי חטאה הלבנה בלשון הרע על השמש. הפרשה של אינו תדיר היא פרשת "אז ישיר", השירה על גילוי העצמות שנתגלה בקריעת ים סוף.

והרבי סיים בברכה:

ירחם השי"ת שה"אז ישיר" יבטל את גזירת האסכרה הרוחנית, ש"אנשי

(א) תדיר הוא יום הבריאה, זאת למדים מסוגיית שיר של יום, ושאינו תדיר הוא השיר המחודש של ראש חודש.

(ב) תדיר הוא ריבוי, וזאת למדים מסוגיית ברכת היין וברכת היום.

ענינו של "יום" אנו למדים מסוגיית שיר של יום, שמהותו של היום מתבטאת ב"שיר של יום" שלו, שהימים בכללות מתחזקים על ידי הקריאה בתורה בפרשיות השייכות לאותם הימים. ממוצא דבר אתה מבין ויודע שהתדיר שבכל יום מימות השבוע, הוא פרשת היום שבששת ימי בראשית, והפרשה שבתורה היא המביאה לתקפו של היום.

לכן, קיים סדר מסודר בעובדי ה' בסדר והדרגה, שבכל יום ויום הם אומרים פרשת היום. כשם שבשבת אומרים פרשת ויכולו השמים, כך הם אומרים ביום ראשון, מבראשית עד ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, וכך בכל יום את פרשתו. ההבדל הוא בכך, שפרשת שבת אומרים גם כליל שבת ואומרים אותה שלש פעמים, ואילו

(15) בראשית א, יד.

(16) שבת לג, א.

ברלין" רוצים לגזור בכוח הממשלה על ילדי ישראל¹⁷.

[לקוטי דיבורים כרך ג ליקוט כג אות טו]

ת ר " ג

לחתום ומתפטר מהשתתפותי באסיפה.

לילנטאל - שהיה מצד השר - לחש באזנו של שר ההשכלה, ומיד קם השר מרוגז ואמר בקצף רב: הרי דינא דמלכותא דינא!

ענה לו הרבי ה"צמח צדק":

דינא דמלכותא דינא הוא רק ביחס לדיני ממון¹⁸ כגון מסים וארנוניות, ואילו מנהג ישראל תורה הוא ולא ניתנה רשות לאף אחד לבטלו.

שאל השר:

האם גם מנהגן של הנשים לכסות את פניהן בידיהן בשעה שמדליקות נרות של שבת - הוא גם כן תורה?

ענה לו הרבי ה"צמח צדק":

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק בעל "צמח צדק" מסר את נפשו הקדושה ממש על כל ענין אף הקל ביותר שהציע שר ההשכלה האכזר, הגראף אוברוב, באסיפת הרבנים בשנת תר"ג.

בישיבה הראשונה, הורה שר ההשכלה למוכיר האסיפה, להגיש את תכנית סדר הלימוד והחינוך של ילדי ישראל שהשר ועוזריו תיכננו, וציווה על ארבעה הקרואים: הרבי, ר' איצעלע מוואלוז'ין, ר' ישראל הלפרין והמלומד בצלאל שטרן - לחתום על התכנית.

בראות הרבי שהמצב מסוכן, עמד ואמר:

- הממשלה קראה אותנו כדי לשמוע את דעתנו אנו ולא כדי לחתום על מה שתיכננו אחרים. אני מסרב

17 בחודש אדר ראשון נודע ברבים הצעת לילנטאל.

18 ראה חו"מ ס' שס"ט ס"ח. שו"ע לרבנו הזקן הל' גזילה וגניבה סעיף יט ועוד.

- אכן, גם זה תורה, וכן מצינו בירושלמי¹⁹ שמנהג נשים תורה הוא.

[לקוסי דיבורים כך ג ליקוט כג אות נח]

- * -

הוד כ"ק אאזמו"ר "צמח צדק" אמר באסיפה²⁰ בשנת תר"ג לפני השרים:

באותה אסיפה אמר לפני השרים:
במה שאלפי ישראל בחרו בו כרב, נותנים הם לו כוח הרבים, כשאלפי ישראל נותנים את כוחותיהם הרוחניים, את כוחות הנשמה שלהם, נעשים לנשיא, ולנשיא צריכה להיות מסירות נפש על קיום התורה והמצוות. מסירות נפש היא כמו שאברהם אבינו מסר את נפשו, לא כהרן שחיכה במסירות נפשו לראות מה יהיה עם אברהם, אם יינצל.

יעקב אבינו אמר²¹ "אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי - בצלותי ובבעותי. בזמן הבית היו לבני ישראל חרב וקשת לנהל מלחמות. בגלות לקח מהם השי"ת את החרב והקשת של מלחמה, אבל את החרב והקשת של צלותא ובעותא השאיר להם, אדרבה החרב והקשת של צלותא ובעותא חזקים יותר מאשר החרב והקשת של ברזל.

[ספר השיחות ה'ש"ת [לה"ק] עמוד קמט]

- * -

בין השאלות שנשאל אב-הסבא, הרבי ה"צמח צדק", באסיפת הרבנים בפטרבורג בשנת תר"ג, היתה שאלה אחת עיקרית:

מה חידשה תורת החסידות, הרי גם לפני התגלות תורת החסידות היו צדיקים שלמדו מוסר והיתה להם חיות בתורה?

(19) ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א ופדר"א פמ"ה.

(20) בפרטיות ע"ד האסיפה ראה קונטרס "הצמח צדק ותנועת ההשכלה".

(21) בראשית מח, כב. וראה תרגום אונקלוס שם.

ענה על כך הרבי:

ועושה את המים היפים למים נקיים
וזכים בתכלית.

- כתוב²² "מימינו אש דת למו".

תורה נקראת אש, ואש מאירה ומחממת, כי אי לא הא - לא הא, אי אפשר להיות חם מבלי להאיר ואי אפשר לאור בלי שיחמם. הקב"ה הטביע באש את טבע ההתגברות והנצחון. כשפורצת תבערה ומתיזים מים לכבותה, הרי המים הראשונים ששופכים על האש גורמים להגדלת האש. תורה נמשלה לאש, היא מחממת ומאירה והיא מנצחת את כל מנגדיה.

נגלה של תורה היא מים. כשלומדים תורה לשמה הרי אלו מים היפים. ואילו כשלומדים תורה כדי לקנתר ולהתייחר - היא נעשית להם סם המות.

תורת החסידות היא אש. עבודת הלב על פי תורת החסידות היא פעולת ההרתחה כבשר בקלחת, ואז היא מפרידה את הפסולת הגסה של המים הרעים והפסולת הדקה של המים היפים.

במים יש מים טובים ומים רעים, ומכיוון שבכלל הבריאה של מים ישנם גם מים רעים, אפשר שיהיו גם במים היפים תערובת של לא טוב, אם כי אינו דומה ללא טוב שבמים הרעים, שם הוא רע גמור, המקלקל את המעלות שישנן במים.

זאת חידשו הבעל שם טוב והמגיד ממזריטש בתורת החסידות שלהם, תורת החסידות בכלל, והסבא, רבנו הזקן, בתורת חסידות חב"ד בפרט.

כדי להפריד את הפסולת מהמים, שהיא הגורמת שהמים יהיו למים רעים, וכדי למצוא את הלא-טוב שעלול להיות במים הטובים - הטביע הקב"ה בבריאה את האש שמרתיחה את המים, ועל ידי כך מופרשת הפסולת והמים נהפכים לטובים. האש מוציאה ומבדילה גם את הפסולת הדקה שעלולה להיות במים היפים

היילפרין סיפר: כשהאברך - החסיד ר' ישראל חייקין - סיים לתרגם דברי הרבי מליובאוויטש, נשאר השר הגראף אוברוב יושב תפוס מחשבות. דבריו של הרבי עשו עליו רושם עז. האברך התורגמן מסר את הדברים בשפה רוסית פשוטה ובהירה ובחום רב. ניכר היה שלא זו בלבד שהאברך מבין את הדברים אלא הם גם קרובים ללבו. את שתיקתו הפר השר

במלים: הרי זו פילוסופיה דתית עמוקה.

[לקוטי דיבורים כרך ג ליקוט כג אות יז]

- * -

הרה"ק אדמו"ר "צמח צדק" וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ויאמרו:

רבי, אנחנו יהודים מוכים ודוויים, אין לנו יכולים ללמוד, אין לנו יודעים שום דבר, נתלים אנו באמונה, ויודעים אנו את המלים של תפילות ימי החול, שבת ויום טוב, ברכת המזון, וכמה פרקי תהלים מבלי להבינן.

הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק אדמו"ר "צמח צדק" וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ענה להם:

יהודי המאמין בהשם יתברך שהוא בורא העולם ומחיה את העולם על כל בראיו בהשגחתו הפרטית, ונתן לנו את התורה הקדושה ואת המצוות - ויודע המלים של התפילות, ברכת המזון ומספר פרקי תהלים, והוא אכן מתפלל, מברך, קורא קריאת שמע ואומר תהלים, הרי הוא יהודי חזק ובריא, היו בריאים בגוף ובנשמה והשי"ת יביא אתכם בריאים לבתיכם.

בערב התאספו כמה נכבדים אצל

בעת שהיה הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק אדמו"ר "צמח צדק" וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בפטרסבורג בשנת תר"ג, התאספו - ברשות המלכות - הקנטוניסטים [הם אלו אשר נלקחו בעל כרחם לעבודת המלך, והעיקר שהיו מכריחים אותם ביסורים קשים ומרים להשתמד, ר"ל, והוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק אדמו"ר "צמח צדק" וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע היה אחד מראשי המתעסקים נגד החוטפים הידועים, והיה מחזיק את הקנטוניסטים בסכומים גדולים וגם היה שולח אליהם אנשים לחזקם וללמדם], אשר עבדו בחילות העומדים בפטרסבורג ובגליל, כשש מאות איש, והוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק אדמו"ר "צמח צדק" וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אמר לפניהם מאמר חסידות בשפה המדוברת מה שפעל בהם התעוררות עצומה, והרבה מהם בכו במר נפשם בעת שמעם את המאמר.

אחרי זה יצאו כחמשה עשר איש, בתור באי כוח מכל חבורת אנשי החיל, ויגשו אל הוד כ"ק אדמו"ר

עמי הארץ פשוטים ישיגו ויתעלו כל כך גבוה.

החסיד ר' חיים - בנו של ר' שלמה האופה - דער לעקאח בעקער - מויטבסק - אמר:

רבי, כיצד נעשים יהודי פשוט, תמים, בעל מסירות נפש?

והשיבו כ"ק אדמו"ר:

מה אתה סובר, זה אכן הרבה יותר קשה מאשר להיות בקי בש"ס, - כי החסיד ר' חיים היה בקי בש"ס ומשכיל גדול בחסידות, ואף שהיה בעל עסק, היה רוב המעת-לעת עוסק בתורה ועבודה, - ואחרי הפסיקו בהתבוננות בינו לבין עצמו, אמר כ"ק אדמו"ר: אלא, עצה אחת ישנה, והיא - קבלת עול, שכן, קבלת עול משנה את המהות ועל ידי קבלת העול של עבד פשוט, שגם בשעת שינתו ניכר עליו עול העבדות - אז יכול גם הלמדן והגאון להגיע למעלתו ולחשיבותו של יהודי פשוט, תמים ובעל מסירות נפש.

[אגרות מהור"י צ חלק ד עמ' קמז-קמח]

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר "צמח צדק" זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע - מספר לי הישיש, החסיד ר' יצחק ז"ל רובאשאו מפטרבורג בשנת תרס"ה - הייתי משמש את כ"ק אדמו"ר והייתי נכנס ויוצא בחדרו של כ"ק אדמו"ר, לעשות את מלאכתי בשירות ושמעתי את כל אשר דיבר אז כ"ק אדמו"ר.

גזירת הקנטוניסטים - אמר כ"ק אדמו"ר - היא מעין מלחמת היוונים שהיתה מלחמה רוחנית, ואין לשער גודל יקרת וחשיבות תפילתם והתהלים שלהם למעלה יותר מן המתפללים בכוונת האריו"ל, כי כל עבודתם היא במסירות נפש ומצד אמונה פשוטה, בלי תערובת שכל וידיעה, ועיקר הכל הוא מסירות נפש.

כשיבוא משיח צדקנו - אמר כ"ק אדמו"ר - יתענג ביהודים פשוטים בעלי מסירות נפש אלה. היכל מיוחד יהיה עבורם ובעלי המדע הגדולים ביותר יקנאו בהם. מי לנו גדול מהרמב"ם המגיע לאמונה פשוטה מתוך הכרה, הנה הוא בדעתו הגדולה יתפלא על הכוחות הרוחניים שיש ביהודים אלה, החשים ומרגישים על שיהודים פשוטים כאלה,

ערב ראש השנה, תר"ד

את הכפתורים ממרקים ומצחצחים בחול ובמים, חול הם אותיות התהלים, ומים הם דמעות מכבסות.

היום ערב ראש השנה, ועל האדם למרק ולצחצח את עצמו באמירת תהלים בדמעות מעומק הלב. אך גם זה צריך להיות מתוך שמחת הנפש. החיילים אמרו שער לא כובשים בדמעות אלא בשיר לכת.

- יש טעם מיוחד למה דיבר אז הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" אודות חיילים -

והרבי ה"צמח צדק" סיים:

לשנה טובה תכתבו ותחתמו.

[ספר השיחות היתשיה [לה"ק] עמ' ו-ז]

בערב ראש השנה של שנת תר"ד, סיפר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק", שבהיותו בפטרבורג, נסע לקראנשטאט - ליד פטרבורג - לפי בקשת החיילים היהודים ששירתו שם בצבא, שיבוא אליהם, והם ערכו לפניו מצעד גדול. החיילים אמרו לו: רבי עבדנו רבות עבורכם לצחצח ולמרק את כפתורי בגדי השרד, כעת עיבדו אתם עבורנו למרק ולצחצח את נשמותינו שהושחתו, ופרצו בבכי.

- הרבה מהחיילים ידעו תהלים בעל פה, ובשעה שצחצחו את הכפתורים אמרו תהלים -

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" אמר בפני החיילים היהודיים מאמר ד"ה מחיתי כעב פשעיך - באידיש²³. לאחר מכן, אמר להם:

(23) נדפס בקונטרס שמע ישראל ובקונטרס אדמו"ר הצ"צ ותנועת ההשכלה. ראה גם בספר התולדות אדמו"ר הצמח צדק פרק י"ד.

חג השבועות, תר"ד

אחת הקהיל את כל אנשי הישוב, אנשים נשים וטף, ואמר להם:

"אשרי תבחר ותקרב"²⁴, אשרי - ר"ת: אמן יהא שמי' רבה, למרות שישנן דרגות, "ישכון חצריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך" ככתוב ב"לקוטי תורה"²⁵, מכל מקום באמן יהא שמי' רבה כולם שווים. בכך הכניס בהם הבעל שם טוב חיבה לאמן יהא שמי' רבה.

[ספר השיחות ה'תש"ד עמ' קכח-קכט]

חג השבועות תר"ד אמר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק", תורה וכן סיפור מהבעל שם טוב. החסיד ר' הענדל לא הבין את התורה, אך החסיד ר' אברהם בער ירמי'ס ידע גם את התורה.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" סיפר אז שהבעל שם טוב היה בתחילה הולך מישוב לישוב ומעיירה לעיירה, קיבץ את כל האנשים הפשוטים וקירב אותם מאד. פעם

ת ר " ד

מוהילוב, רוגצ'וב, זלאבין, מינסק, וילנה. בשובו - סמרגון, דוקשיץ, ובא לליובאוויטש דרך פולוצק וויטבסק.

בשנת תר"ג הכריחו את אדמו"ר "צמח צדק" בפטרבורג לנסוע על פני המדינה²⁶ ונסע אתו דודי-זקני מהרי"נ. בשנת תר"ד נסע כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" לשקלוב,

(24) תהלים סה, ה.

(25) ד"ה כי תשמע בקול ס"ה.

(26) הם כיוונו אחרת בזה וכו' ואין כאן מקומו.

והשיב - כ"ק אביו -:

מה הדמיון? אצל הסבא, כש"בעל בית" חסידי היה עומד ליד יהודי נוסף הוטב לו ממדותיו הטובות, ואברך חסידי כשהיה בא לאיזה מקום שהוא, היו אנשים מתלקטים סביבו כמו דבורים ליד כוורת. האברכים החסידיים האירו בתים יהודיים ונטעו נטיעות טובות לדורי דורות.

[2קוטי דיבורים כרך א ליקוט ב אות טז]

בתחילת נסיעתו, בהיותו בשקלוב, אמר לו בנו דודי-זקני הרה"ק מהר"נ, שהרבה מאברכים החסידים מתביישים להיכנס ל"יחידות".

כשמוע כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק" זאת, בכה בכיה גדולה, ואמר: מה פירוש מתביישים? בדבר הנוגע לנפשות ממש - מתביישים!?

אחר כך אמר דודי-זקני הרה"ק מהר"נ לכ"ק אביו אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק": "הרבה מהחסידים הזקנים רואים בך את הסבא".

י"ט כסלו, תר"ו

הורגש באברהם אבינו ציווי השי"ת בכל ציור הקומה, ראש, גוף, רגל.

כעבור חמשים שנה - י"ט כסלו תר"ו - בהתוועדות חסידים, סיפר אב-הסבא על אימרתו האמורה של רבנו הזקן, בהסבירו דרך אגב ענין מסירות הנפש, באמרו:

אב-הסבא, ה"צמח צדק", עוד בהיותו ילד, כשהתחנך אצל סבו, רבנו הזקן, שאל פעם את סבו, מה פירוש "עקב אשר שמע אברהם בקולי"²⁷.

ענה לו רבנו הזקן²⁸: על ידי נסיון העקדה, וכן על ידי שאר הנסיונות,

(27) בראשית כו, ה.

(28) ראה ג"כ התמים ח"ו עמוד נא.

המסירות נפשית לפרסם אלקות בעולם על פי תורת הבעל שם טוב, חינך חסידים שתהיה אצלם התחושה וההרגשה ["דערהערן"], כלומר שהשגה אלקית תורגש בכל אברי הגוף, ככתוב²⁹ "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך", דבר ברור שהעצמות מדברות.

אברהם אבינו בעבודת מסירות הנפש שלו לפרסם אלקותו יתברך בעולם, זיכך כל כך את גופו, שאפילו העקב חש והרגיש בציווי השם יותר מאשר מרגיש הראש במשכיל גדול. במשכיל הרי הראש בלבד שומע, ואילו באברהם אבינו העקב חש והרגיש.

[ספר המאמרים ה'תש"ח עמודים 253-254]

והסבא - המשיך לומר - בעבודתו

שביעי של פסח, תר"ז

הדרגות היהודיות, מגדולי בעלי הידיעה בתורה ועבודה עד ליהודים פשוטי האמונה ביותר - אמר הוד כ"ק רבנו הזקן בשקלוב תורה ברבים:

"וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו"³⁰. בני ישראל בשעבוד מצרים היו מלאים במצרים וגבולים של שעבוד הגלות, ולא היו להם מוח ולב לשמוע למה ששבט לוי בכלל ואהרן ומשה בפרט מדברים אליהם דברי השגה והסבר באלקות, אלא שהיו בתוקף של אמונה פשוטה. האמונה הפשוטה של בני

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק סיפר, פסח תרנ"ב, שבלייל שני של חג הפסח תרל"ב סיפר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש, שבשביעי של פסח תר"ז סיפר הוד כ"ק אביו אאמו"ר הרה"ק "צמח צדק", שהחסיד ר' פנחס רייזעס סיפר בשם זקני חסידי שקלוב, שראו את הוד כ"ק רבנו הזקן בבואו בפעם הראשונה מהמגיד ממזריטש, בעברו דרך ויטבסק, והוא כבר ידע מה שהוטל עליו בירידת נשמתו בעלמא דין והכוחות הפנימיים והעצמיים שניתנו לו מלמעלה כדי שיוכל להביא את אור החב"ד בעולם התחתון, להכניס חיות פנימית בכל

(29) תהלים לה, י.

(30) שמות יד, לא.

וכולם היו חדורים באלקות. משה רבנו שבגופו למטה היה אור האצילות העליון, חכמה דאצילות, הוא כלי רחב. חכמה היא התפעלות קרירה [קאלטע בראנד], שענינה, שהיא מכלה, והרגש הכליון הוא בחיים הנצחיים של עצמות אין סוף ברוך הוא.

ישראל במצרים עוררה בהם את המסירה והנתינה לאלקות, שכולם, גם היגעים והנרדפים מהשעבוד המר היו נבדלים מהמצרים, והם - בני ישראל - נשאו בתוקף מסירות נפשי בשמות יהודיים, בלשון יהודית ובלבוש יהודי. ולכן זכו כל בני ישראל להכיר את היד הגדולה, שבקריעת ים סוף ראו כל בני ישראל עצמות אין סוף

[ספר השיחות ה'תש"א [לה"ק] עמודים 9-פא]

ערב ראש השנה, תר"ח

לאחר מכן אמר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק":

היום צריכים להתכונן לקבל את אבינו מלכנו. אב אוהב לב נקי, מלך אוהב לבוש נקי. נחושת מקבלת חלודה, ואילו כסף וזהב אינם מקבלים חלודה למעט לכלוך. נחושת היא

מסופר שהוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" היה אומר בכל ערב ראש השנה מאמר חסידות וכן דברי התעוררות. בערב ראש השנה של שנת תר"ח אמר מאמר בענין ג' ה"הכל": הכל הולך אחר התתום³¹; הכל הולך אחר המעמיד³² והכל הולך אחר העיקר³³.

(31) ברכות יב,א.

(32) שבת טו,ב.

(33) מעשרות פ"ג מ"י.

ותחתם", הרי הם עולים לאחר מכן למעלה ומשמיים מליצי יושר להפציר ולהתפלל לשנה טובה ומתוקה. שכן, אב אוהב לב נקי ומלך אוהב לבוש נקי, וזה גורם שיקבל את ההכרתה.

והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" סיים:

לשנה טובה תכתבו ותחתמו.

[ספר השיחות ה'תש"ה [לה"ק] עמוד ה']

מדות בני אדם, וגם מדות טובות מקבלות חלודה וזקוקים לעבודה רבה כדי לנקותה. כסף וזהב הם - אהבה ויראה³⁴, שאינן מקבלות חלודה, רק לכלוך, ויש להעביר את הלכלוך. וזוהי העבודה של ראש השנה להביא ללב נקי וללבוש נקי.

ישנם הרי³⁵ שני מלאכים המלווים את האדם. מלאכים אלה מאזינים למה שכל אחד אומר לזולתו מתוך נקיון הלב, בליל ראש השנה אחרי תפילת ערבית, "לשנה טובה תכתב

ת ר ח

שבלב ופרנסתו היתה מצויה לרווחה מעבודת הגנים שהיה עובד בעצמו ובני ביתו עוזרים על ידו, ובזמן הנטיעה עידור וכינוס שהיתה עבודה מרובה, היה שוכר עוזרים נוסף על בני ביתו.

הוא - ר' שאול שלום - היה בעל צדקה וגומל חסדים, ואשתו היתה מפורסמת במדת הכנסת אורחים וביקור חולים עניים, ודרכו היתה שבכל שנה היה הולך רגלי לליאזנא,

אחד ממקושרי הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" וצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ור' שאול שלום הכהן שמו מהורודוק, - היה ממחונכי כ"ק בעל "פרי הארץ" נ"ע ומהחסידיים הראשונים של הוד כ"ק אדמו"ר הזקן, ואחר כך ממקושרי וחסידיו הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי, ואחר כך אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק".

החסיד ר' שאול שלום היה למדן גדול בנגלה ובדא"ח ועוסק בעבודה

(34) כנראה הכוונה אהוי"ר לאלקות.

(35) תענית יא, א.

ליאדי וליובאוויטש וכשמלאו לו שבועים שנה היה הולך פעם בשנתיים. סיפר את הדברים להוד כ"ק אביו אאזמו"ר "צמח צדק".

וכשנכנס ר' שאול שלום ל"יחידות" אל הוד כ"ק אאזמו"ר "צמח צדק", אמר לו הוד כ"ק אאזמו"ר:

גוף יהודי זקוק לשמירה. וככל שהגוף מתבגר – יש לנהוג יותר ויותר דרך ארץ על מצות ציצית ותפילין שהוא מניח ולובש. עליכם לשמור על הגוף, יהודי צריך לשמור על הגוף שכן תכלית הכוונה היא "שוב", שזה יתרון המעלה ב"רצוא" של רבי עקיבא שהגיע לעומק פנימיות ה"רצוא" ותכליתו, ה"שוב" למטה ולעשות כלים לאלקות על ידי הגוף.

החסיד ר' חנוך הענדל ג"ע סיפר לי שהוא היה נוכח באותו מעמד כשהחסיד ר' שאול שלום יצא מ"יחידות" וסיפר לחסידים את אשר אמר לו הוד כ"ק אאזמו"ר ב"יחידות" ואמר אחי ורעי כוחי עתה ככוחי אז ללכת קאזאצקע נפלאה, אבל מכיוון שכ"ק אדמו"ר אמר שצריכים לשמור את הגוף אין אני רשאי ללכת לריקוד קדש הקדשים בעצמי, ולכן סידרו כסא מדיכם, ו"סטארי יאק מאל", ואשב על כסא ידיכם ונקיים את ריקוד קודש הקדשים.

כרגע ניגשו שני אברכים בעלי

הוד כ"ק אאזמו"ר "צמח צדק" הכיר את החסיד ר' שאול שלום עוד מימי ילדותו כשהיה בא לליאזנא, כי הוד כ"ק אאזמו"ר כשהיה קטן אהב מאד את השדה והדרת הטבע, והחסיד הר' שאול שלום היתה קביעת זמנו לעלות לרגל – כך היו קוראים החסידים הזקנים את הליכתם להוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים – על חג השבועות והיה מתעכב שם כמה שבועות, ולהיותו רציני ביותר אהב את הבדידות והיה יוצא לשדה להרבה שעות ולומד שם ומתעמק במחשבותיו. ונודמן אשר הוד כ"ק אאזמו"ר מצאווהו יושב שם ומני אז הנה בכל שנה ושנה נפגש עם החסיד ר' שאול שלום והרבה סיפורים ומאמרי תורה שמע ממנו.

בשנת תר"ח מלאו לחסיד ר' שאול שלום תשעים שנה. חסידי הורודוק ובראשם החסיד ר' פנחס ליב ג"ע המשפיע, התאוננו לפני כ"ק דודי-זקני הרב"ש ג"ע על הישיש ר' שאול שלום, אשר חוץ מזה שהוא טורח במאד ללכת רגלי מהורודוק ואינו מתחשב עם זקנותו, הנה השתתף בריקודים והטריח עצמו לרקוד קאזאצקע [ריקוד קוזאקי] כרגילותו בימי עלומיו עם בן גילו החסיד ר' שמואל מונקעס. כ"ק דו"ו

קומה ובעלי זרוע והשליבו ידיהם ונעשה כסא, והחסיד ר' שאול שלום ישב על כסא ידיהם ויצאו במחול בניגון ידוע מתאים למחול זה. עודם מנגנים בנעימה בהשתפכות הנפש, והנה פתאום קפץ החסיד ר' שאול שלום מעל מושבו וידלג כאיל במהירות נפלאה ויעמוד על מקום מושבו - על כסא ידי האברכים, מכה

כף אל כף ומנגן בדביקות נפלאה. לא רק מארחות חיי הוד כ"ק רבותינו הקדושים ומדרכיהם הקדושים לומדים החסידים הרבה, אלא אף גם מדרכי החסידים וארחות חייהם לומדים החסידים הרבה.

[אגרות מהוריי"צ חלק ח עמודים רפג-רפה]

- * -

באחת שיחות הקודש שהיתה בשנת תר"ח, שאל כ"ק דודי זקני הרה"ק המהרי"ל את הוד כ"ק אביו אאזמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע לאמר, הלא על שנה זו היו רמזים לגילוי משיח? והשיבו: אתה יודע מה זה משיח - משיח יגלה עומק פנימיות התורה וכולם יחושו וירגישו באורה, הנה עתה התגלה ה"לקוטי תורה", דברי רבנו ז"ל הם גילוי אור פנימי וסגולה לגילוי הנפש. ומענין לענין באה השיחה על דבר ארץ ישראל.

ואמר: יעקב יו"ד עקב, ישראל ישר-אל, ארץ היא רצון, וארץ ישראל הוא הרצון העצמי שיש בכל נשמה, והישיבה בארץ ישראל היא, אשר בכל הישובים אשר בני ישראל נשלחו שמה עד עת בוא הגאולה, יגלו על ידי הבירורים את הרצון העצמי שמתגלה במסירות נפש. והכלי לזה הוא תורה, דכל אחד יש לו כוח על זה, דישראל ר"ת יש ששים ריבוי אותיות לתורה³⁶ כמספר קומת נשמת ישראל.

[אגרות מהוריי"צ חלק א עמוד תפה]

חורף, תר"י

וביום השלישי - שחל אז ביום הרביעי בשבת - בערב זכינו לאורה של חידושי תורה אשר הואיל כ"ק אדמו"ר להשמיענו בתשובת השאלה ההיא, וסיים דברי קדשו אשר כך גילה לו זקנו אדמו"ר הזקן ג"ע.

כ"ק הרה"ק מהרי"נ סיפר לי - ככה סיים הרה"ג ר"י תומארקין את סיפורו - שבהיותו אחרי כן ביום החמישי אצל אביו כ"ק אדמו"ר ודיברו שוב בענין ההוא, אמר לו כ"ק אדמו"ר:

בזכות זה שהדפיסו את ה"לקוטי תורה", ושני יהודים יושבים באיזה ישוב ולומדים דרושי הסבא עם ההגהות המבארות - מגלה לי הסבא רזי תורה.

אינך יכול לשער כלל לעצמך גודל קורת הרוח שגורמים לבעל השמועה כשלומדים את תורתו. כל ההיכל של הצדיק מאיר משמחה, וברכתו של בעל השמועה מגינה לבני בנים.

[אגרות מהור"צ חלק ד עמודים רמא-רמב]

בחורף שנת תר"י, ישב הרה"ג ר' יוסף ג"ע תומארקין כשלשה חדשים בליובאוויטש, והוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע קירבו מאד, והיה גותן לו להעתיק כמה תשובות וחידושי תורה מספרו "צמח צדק" שעדיין לא נדפס אז.

פעם קרא לו הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" ויראהו אחת השאלות שהגיעה אליו, ויאמר לו ללכת אל בנו הוד כ"ק אדמו"ר מוה"ר ישראל נח ולחתנו הרה"ק ר' לויק, ושלשתם יעיינו בשאלה, ולמחרת בערב יבואו אליו.

השאלה - ככה סיפר הרה"ג ר"י תומארקין - למורי הרשב"ץ - היתה חמורה ביותר, והרב השואל היה למדן מופלג בקי בבבלי וירושלמי, רמב"ם והרבה ראשונים ואחרונים, והאריך בשאלתו בסברות עמוקות.

יום ולילה שקדנו שלשתנו בשאלה ועוד לא עלה בידינו פשר דבר. וילך כ"ק הרה"ק הרי"נ אל כ"ק אביו אדמו"ר לבקש ארכה ליום נוסף לישא וליתן ביניהם בשאלה ההיא.

ת ר י " א

יהודי צריך להיות בריא ובעל כוח, על מצוות כתוב³⁷ וחי בהם, צריכים להכניס חיות במצוות, זהו "וחי בהם", וכדי שיוכלו להכניס חיות במצוות מן ההכרח להיות בעל כוח ולהיות בשמחה.

את - אמר לה - צריכה להיות תמיד שבעה, מוטב לאכול כדי להתפלל מאשר להתפלל כדי לאכול, ובירכה באריכות ימים.

ומני אז נהיה להלכה פסוקה: מוטב לאכול כדי להתפלל מאשר להתפלל כדי לאכול.

[אגרות מהור"י צ חלק ד עמוד שח]

כ"ק אמי זקנתי הרבנית הצדקנית בעלת מדות תרומיות מרת רבקה זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע סיפרה לי אשר כשלוש שנים אחרי חתונתה עם הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע - בשנת תרי"א - והיא אז צעירה לימים, חלתה ונחלש לבה וציווה עליה הרופא לטעום דבר מה תיכף בקומה משינתה, אמנם לא רצתה לטעום שום דבר לפני התפילה, והיתה מתפללת בהשכמה ואחרי התפילה היתה אוכלת פת שחרית.

כשנודע להוד כ"ק חותנה אאזמו"ר אדמו"ר ה"צמח צדק" זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע על כך, קרא אותה ויאמר לה:

חג השבועות, תרי"ג

כך העמיס עליו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק בעל "צמח צדק" זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע את עול ההשפעה, וכנהוג בעת ההיא היה הוד כ"ק אאזמו"ר שולח את האברכים שבאו לשבת איזה זמן אחרי חתונתם בליובאוויטש

בחג השבועות תרי"ג נודמנו לליובאוויטש החסידים המפורסמים הרה"ג ר' איזיק נ"ע מהומיל, הרה"ג ר' הלל נ"ע מבוברויסק, הרה"ג ר' פסח נ"ע ממלסטובקה - הוא לא היה רב בעירו. היה מתחילה מלמד ואחר

(37) ויקרא יח.ה.

היה בבית הכנסת והוד כ"ק אאזמו"ר היה מספר איזה סיפור ונושא השיחה היה בענין קבלת התורה ומעלות מדות טובות שנקנות בדרך ממילא על ידי לימוד התורה.

בכל שנה ושנה, ביום השני של חג השבועות, היו הרבנים, המשפיעים וזקני החסידים קרואים לסעודת יום טוב. בתוך הסעודה היה כ"ק אאזמו"ר מדבר דברי תורה בסוגיות הש"ס או בשאלות ותשובות, והיה דורש שהרבנים יפלפלו בזה ויחוו דעתם ולפעמים היה מבאר איזו סוגיא על דרך המוסר ועל הרוב היה מספר איזה סיפור ומכיוון שהיה מתעתד לנגן את הניגון הידוע של כ"ק אדמו"ר הזקן - שהיו מכריזים מראש שינגנו את הניגון של ד' הבבות - ידעו הכל שנגמר סדר סעודת המצוה.

חסידיו הוד כ"ק אדמו"ר הזקן שעוד זכו בעצמם לשמוע את הניגון הזה מפי הוד כ"ק אדמו"ר הזקן וראו את גודל דביקותו הנלהבה בכוסף אהבה ותשוקה והמשכה לאור חיי החיים כעלית הניצוץ אל האבוקה - היו קוראים לניגון זה בשם "שופר של משיח", באמרם אשר ניגון זה מעורר את התשוקה לביאת משיח צדקנו, כי אז יקויים היעוד ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדו כי פי הוי' דבר, יראו את מהות דבר הוי' המחיה את השמים ואת הארץ וכל צבאם.

ולעסוק בתורה ועבודה, אל המשפיעים אשר סידר במקומות שונים - כמבואר ברשימותיי בתולדות ימי נשיאותו של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק בעל "צמח צדק" - הרה"ג ר' נטע ממנסטירשצינה, הרה"ג ר' משה יצחק נ"ע מיאסי - גם הוא היה אחד מן המשפיעים נוסף על אשר היה מורה הוראה לחסידי חב"ד בכל הנגב ההוא - הרה"ג ר' פרץ מביעשנקוביץ', הרה"ח הרב ר' יעקב נ"ע מקיידאן, גם הוא היה אחד המשפיעים והיה מגדולי בעלי השמועה והוא היה הראשון בין חסידי חב"ד אשר חקר ודרש ואסף כמה סיפורי חסידים ביחס לנשיאי חסידי חב"ד.

הקביעות של חג השבועות באותה שנה היתה ביום הראשון וביום השני. חמשה מאמרים הואיל הוד כ"ק אאזמו"ר - ככה סיפר הרשב"ץ נ"ע - לומר אז. המאמר הראשון אמר ביום ועש"ק בצוהרים - כמנהגו בכל ערב חג השבועות - השני בשבת קודש בהשכמה בשעה השביעית, השלישי בשבת קודש אחרי תפילת המנחה, הרביעי ביום הראשון של חג השבועות לפני תפילת מנחה והחמישי בהשכמה ביום השני של חג השבועות.

ביום השני של חג השבועות היה כ"ק אאזמו"ר מזמין את כל הרבנים והחסידים לקידוש אשר על פי רוב

מהם במעלות ידיעתו בתורה ובמעלת צדקתו ויראתו ותמימותו ואת גודל תוגתם ועגמת נפשם כשנודע להם בעולם האמת את גודל טעותם שטעו הם ונשיאם הגאון החסיד נ"ע בראשם ואת כלימתם וחרפתם הגדולה וגודל קנאתם בעדת החסידים, ויסיים: רב מתנגד מקנא בעגלון חסיד.

בינתיים נשמע קול בכייתו החרישית של הרה"ק החסיד הידוע המשכיל ועובד הוי' המקובל והגאון ר' הלל נ"ע מפאריטש ועיני כל המסובים נסבו אליו בתמיהה, למה הוא בוכה?

הרה"ק ר' אייזיק נ"ע הפסיק את דיבורו, וכל המסובים נרעשו מקול בכייתו של הרה"ק ר' הלל נ"ע כי הרעיש בבכייתו את מיתרי לבנם והרה"ק ר' הלל בעצמו לא יכל להוציא הגה מפיו מרוב התרגשותו.

וכשנרגע מעט אמר: אם בדורות הראשונים שהיו גאונים צדיקים ותמימים כך, בדור הזה שנתמעטו הגאונות והצדקות וספה התמימות וכבר נודע להם טעותם ובכל זאת הם הולכים בעקבות הטועים - הנה מה גדול עוונם חטאם ופשעם ואוי להם מכלימתם וחרפתם, ובפירוש שמעתי מפי הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי צוקללה"ה נבג"מ זי"ע שאמר בשם הוד כ"ק אביו אדמו"ר הזקן צוקללה"ה נבג"מ זי"ע: אהבת

בסעודת יום השני של חג השבועות ההוא הואיל כ"ק אדמו"ר הרה"ק לומר חידושי תורתו בסוגיא של בית דין טועה ובסוגיא של גביית עדות ועדים זוממין והרבה לדבר בגודל הצער של אותו בית דין טועה בעולם האמת כשהם מכירים בטעותם נוסף על חרפתם שזה גופא הוא עונשם המר נוסף על העונשים הפרטיים כפי אשר ישית עליהם בית דין של מעלה עבור התוצאות של טעותם במשפט.

באסרו חג היתה התוועדות בבית הרה"ק ר' יוסף נ"ע - ר' יאסעלע בנו של המגיד [מליובאוויטש] - והרבנים הגאונים החסידים היו נוכחים בהתוועדות ההיא וחזרו על תורת אדמו"ר בסוגיות האמורות וכל אחד מהגאונים המסובים הוסיף ביאור והסבר לפי סגנונו.

הרה"ק הגאון האדיר המקובל והחסיד המופלא ר' אייזיק נ"ע מהומיל שהיה פה מפיק מרגליות, הנה בצחות סגנונו ובמתק לשונו ביאר והסביר לתאר את מעמד ומצב בית הדין הטועה דוילגה וסלוצק במשפטי החרמות וההתנגדות על הוד כ"ק אדמו"ר הזקן והרדיפות על החסידים והחסידות ויקרא בשם את כל אחד ואחד מהגאונים שהשתתפו בפסקי החרמות והרדיפות - כי ידע את כולם משנת תקנ"ט כשהלשינו את כ"ק רבנו הזקן - ויתאר את כל אחד ואחד

ישראל צריכה לכבוש את האדם עד מיצוי הנפש.

[אגרות מהור"צ חלק ו עמודים קעא-קעב]

- * -

אחרי יום טוב. ואכילת שבת איננה מגשמת אך גם אינה מזככת. הרבי אומר שהאכילה בסעודת מצוה - שהיא ה"מעשה" - מזככת את הדיבור והמחשבה. באופן כללי התפלא הקהל על מה שהרבי קורא לסעודת חג השבועות, שהיא סעודת יום טוב, בשם סעודת מצוה.

כולם הבינו אימרתו של הרבי שהסדר בשלשת לבושי הנפש הוא מחשבה דיבור ומעשה. כוונתו של הרבי בענין זה הוא, שבתחילה צריכה להיות מחשבה. זה שהולך לאכול איזה מאכל ועליו לברך בדיבור, הרי לפני שהוא מברך בדיבור, עליו להרהר שיהנה מה"מוצא פי הוי"ו שבמאכל זה. ועליו לחשוב בפני מי הוא עושה את הברכה.

- הרבי ה"צמח צדק" אמר לחסיד העובד רד"צ נ"ע³⁹ בהיותו בן שתיים

בסעודת חג השבועות תרי"ג אמר אב-הסבא - אדמו"ר ה"צמח צדק" - למסובים על שולחנו הקדוש:

בסעודה לא יכולים לצאת ידי חובה במחשבה ודיבור, צריך להיות מעשה. הסדר של שלשת לבושי הנפש הוא מחשבה דיבור ומעשה, ובסעודת מצוה מזכך המעשה את הדיבור והמחשבה.

אצל הרבנים המסובים בשולחן הקדוש לא היה מובן, מדוע ציין הרבי בדרך אגב את סעודת יום טוב כסעודת מצוה. התעוררה אצל כולם השאלה: סעודת שבת היא למעלה מסעודת יום טוב, כמאמר³⁸ "פרש חגיכם קאמר ולא פרש שבתכם", בכל זאת הרי באכילת שבת זה רק מה שאינה זקוקה לבירור, כי אין היא מגשימה. אכילת יום טוב יכולה גם לגשם, ולכן זקוקים לתענית בה"ב

(38) זח"ב פת.ב.

(39) הרב ר' חיים דוד צני חן.

המחשבה ואמירת (דיבור) הברכה שלפני מעשה האכילה והשתיה.

כולם, כ"ק בני הרבי והרבנים המסובים, שחזרו על דברי התורה וסיפורי הקודש שאמר הרבי בשולחן הקדוש והתפללו בהם, הזכירו גם האימרה האמורה והתפללו בה.

[ספר השיחות ה'תש"ג [לה"ק] ע' קמו-קמז]

עשרה: "שמע בקולי, צא מנערוך, צא מילדותך, כשעליך לעשות ברכה על מאכל או משקה, ועליך לומר "ברוך אתה", היזכר למי אתה הולך לומר ברוך אתה". -

זהו משמעות הסדר של שלשת לבושי הנפש מחשבה דיבור ומעשה כפי שהם כסדרם בענין הסעודה,

ת ר י ג

חי יודוך ב"פ ח"י עולה ל"ו, ואני באתי לליובאוויטש בקיץ תרפ"ג לזכות להשתטח ולבקר בהיכל קדשו של כ"ק אדמו"ר ובנו כ"ק אדמו"ר. והנה בעמדי אצל הציון הקדוש של כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" ושפכתי שיחי לפני אלקי מרום, נזכרתי פתאום על ה"יחידות" הראשונה ועל המאמר ח"י ח"י יודוך, ונדמה לי שהנני רואה את כ"ק אדמו"ר בחיים כמו שראיתיו אז - בשנת תרי"ג - בבגדי קודש הלבנים כבגדי כהן גדול ביום הקדוש עומד - להבדיל - כך אמר החסיד ר' צמח דוד - למולי ואומר: צמח דוד זה לך פעם השלשים וששה שאתה בליובאוויטש, חי חי יודוך, ב"פ ח"י עולה ל"ו.

כרגע נפלתי על אדמת הקודש

ברשימתי משנת תרפ"ה רשום מה שסיפר לי החסיד הישיש ר' צמח דוד מלוצין את אשר זכה לשמוע ב"יחידות" הראשונה אצל כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" - בשנת תרי"ג - אשר בתוך הדברים אמר לו כ"ק אדמו"ר "צמח צדק": "ח"י ח"י יודוך ב' פעמים ח"י עולה ל"ו". למה כיוון כ"ק אדמו"ר בדברי קדשו אלה - לא ידע. וכמה שעמל ויגע בעצמו לא יכל להבין והגניח הדבר כך, באמרו בדעתו: השי"ת יודע האמת שהוא חפץ מאד לדעת מה שאמר לו כ"ק אדמו"ר, ובטח יסבב השי"ת שכשיבא הזמן הראוי יעמוד על דבר זה.

שבעים שנה עברו מאז - תרי"ג - שמעתי מכ"ק אדמו"ר את דברי קדשו ב"יחידות" הראשונה את המאמר "חי

ובכיתי בכי תמרורים בצעקה פנימית, רבותי חנוני, אשר באחרית ימי אתקן כל מה אשר עלי לתקן בירידת נשמתו למטה. שבוע שלם התעכבתי אז בליובאוויטש ובכל יום ויום מאז

[לקוטי דיבורים כרך ה (יומן תרפ"ז)
מהדורת לה"ק עמודים 1294-1295]

יום שני של חג השבועות, תרפ"ז

קריאת התורה, קדושה וברכו. היה שבור מאד וכל תפילת המנחה עברה עליו בבכיה במר נפשו.

הרב הכין עצמו לברך על הנרות, ובתוך כך מגיע אורח בעגלה טובה וירד לנוח קצת. האורח נכנס בשיחה עם הרב ואומר, שתיכף יצא לדרך. שואל אותו הרב להיכן הוא נוסע בשעה מאוחרת כל כך, היכן יהיה בשבת? עונה לו האורח בקרירות, לשבת הוא כבר יהיה בבית.

אך, הרב יודע שזה דבר בלתי אפשרי, והריהו מבין איזה יהודי הוא זה. והרב מתחיל לדבר אתו ולהסביר לו העונש של חילול שבת, גדלות השבת, ובינתיים נודע לו שגם טלית ותפילין אין לאותו יהודי. היהודי הלז כבר אינו נוסע לביתו ונשאר עם הרב בשבת באותו ישוב.

במשך יום השבת דיבר הרב עם

הסדר בחג השבועות אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" היה, שביום שני של חג השבועות הזמינו את האורחים לסעודת יום טוב והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" היה אומר מאמר דא"ח.

בשנת תרפ"ז בשעת סעודה זו של חג השבועות, סיפר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" שני סיפורים.

סיפור ראשון:

בשנים עברו היה רב העיר זה שהיה מפקח על ההספקה של הישיבה בעירו, והיה נוסע לסביבה לאסוף כסף עבור ההספקה. נוסע רב בדרכים, וכבר ערב שבת קודש, די מאוחר. מגיע לעיירה ואין בה ישוב של יהודים, על ספר תורה – אין מה לדבר, כבר מאוחר מאד לפני השקיעה והוא נאלץ להישאר שם. לבו מר עליו מאד, יהודי יחיד בעיירה, להיות שבת קודש בלי מנין, לא לשמוע

בתפילתו "ואתה מחיה את כולם"
[בתפילת ויברך דוד] שמע את קריאת
התשובה של הרב, וקול זעקה פרץ
מפיו ואתה מחיה כו'. צעק הרב
לעומתו, מה הוא מבלבל שם את
המוח!

אחרי הדרשה, אין העובר אורח
מבקש שום דבר, אוסף את חפציו
ורוצה ללכת, מתפרץ אברך אחד
בצעקה: זירקו את הקבצן.

כשמגיעים לעולם האמת, הנה הרב
שהיה בשבת בכפר, מגיע לשם שבור.
הרב השני שנשא את דרשת
ההתעוררות לתשובה - מרוצה מעצמו
מאד.

שני סוגי ציורים אלה, הם נגעי
עבודה, הזקוקים לעבודת תיקון,
ועבודת התפילה מתוך הכנה טובה של
קריאת שמע שעל המטה - היא רפואה
בדוקה ומנוסה.

על רבנים ללמוד הרבה נגלה,
חסידות הרי גם כן צריכים ללמוד,
חסידות היא השכלה ועבודה, לימדו
עבודה והיו יהודים יראים ושלמים.

[ספר השיחות ה'תש"א [לה"ק] ע' קה-קו]

היהודי דברי התעוררות, דברים
שהשפיעו עליו רבות ונעשה לבעל
תשובה גמור.

בראות הרב שדברי ההתעוררות
לתשובה שאמר ליהודי, פעלו עליו
כל כך שנעשה לבעל תשובה, התעורר
הוא עצמו להיות טוב יותר ולעשות
הרבה יותר בתורה ועבודה.

סיפור שני:

רב בעיר מסויימת ציווה להכריז
שביום שני, יום תענית בה"ב הראשון,
בשעה עשר בבוקר יסגרו כל החנוונים
ובעלי המלאכות את חנויותיהם,
ויבואו יחד עם המלמדים ותלמידיהם
לבית המדרש הקר הגדול לשמוע
דרשת התעוררות לתשובה שישא
הרב.

יהודי כפרי שנסע לעיר, איחר
בגלל סיבה ל"מנין" שבעיר. בראותו
שמסביב לבית המדרש הקר הגדול
מתאספים אנשים, לקח את הטלית
והתפילין, נכנס לבית המדרש ועמד
להתפלל.

בתוך כך הגיע הרב לשאת את
דרשתו. הוא עלה על הבימה והחל את
הדרשה בקול בוכים. כשהכפרי אמר

ת ר ט " ז

חמשה-ששה ר"כ עד הערב או עד מחר בוקר, כי ביום הזה יכול להרוויח ויענהו הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" כי בחזירתו מבית הכנסת יבוא אל בית דירתו ויתן לו הגמ"ח אשר מבקש.

בבוא הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" לבית הכנסת נפל ברעיונו הקדוש המאמר⁴¹ ר' אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי, והמאמר⁴² גדול גמ"ח מצדקה, ויתבונן הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" אשר לא טוב עשה כי לא נתן להר' מרדכי אליהו הגמ"ח אשר ביקש תיכף, וילך הוד כ"ק אאזמו"ר [לשוק] וביני לביני התקבצו הרבה אנשי הכפר עם עגלותיהם וסחורתם עלה לו להוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" בטורח רב למצוא את הר' מרדכי אליהו הג"ל ויתן לו הגמ"ח ויחזור לבית הכנסת להתפלל.

כשלבש הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" את הטלית והתפילין הנה פתאום ראה את הוד כ"ק זקנו כ"ק אדמו"ר הזקן נכנס

רגיל היה⁴⁰ הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לראות את הוד כ"ק זקנו אדמו"ר הזקן אחרי הסתלקותו בהקיץ או במחזה לילה, והיה פותר לו שאלותיו בנגלה ובנסתר.

בעת ההיא, בשנת תקע"ה, והוא יושב סגור ושוקד בלימודו ונקבצו אצלו כמה שאלות בלימודיו אשר לא ידע איך להכריע והשתוקק במאד לראות את הוד כ"ק זקנו אדמו"ר הזקן כרגילותו, אבל לא עלתה לו והיה בצער גדול מזה.

פעם בהשכמה הלך עוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" להתפלל לבית הכנסת של הוד כ"ק חותנו אדמו"ר האמצעי וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ובעברו דרך השוק פגש באחד מאנשי השוק ור' מרדכי אליהו שמו, איש פשוט וירא שמים הנהנה מיגיע כפו במסחר השוק, והיום היה יומא דשוקא, ויבקש ר' מרדכי אליהו מאת הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" כי ילוה לו סך

40 ראה גם ס' השיחות קיץ ה'ש"ת עמוד 98.

41 בבא בתרא י.א.

42 סוכה מט.ב.

בעגל - פתוחים בפניו כל שערי
ההיכלות העליונים.

בשנת תרל"ט סיפר הוד כ"ק
אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש את כל
הנ"ל להוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
ויסיים לאמר:

צריכים אמנם לדעת את הדרך אל
ההיכלות העליונים, אך אין זה משנה,
העיקר הוא לעזור בלבב שלם מתוך
רגש, שיהיה תענוג בעשיית טובה
ליהודי.

[אגרות מהוריי"צ חלק ד עמודים תקכב-תקכג]

לבית הכנסת בפנים צהובות ויאמר לו
הנותן גמילות חסד לאיש ישראל
בלבב שלם בלי שום מניעה והעושה
טובה לאיש ישראל באהבה כציווי
ואהבת לרעך כמוך - שערי היכל
מעלה פתוחים לפניו.

כשסיפר הוד כ"ק אאזמו"ר
אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" להוד כ"ק
בנו אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש סיפור
זה, בשנת תרט"ז, אמר לו:

במה שעוזרים ליהודי בפרנסה,
אפילו כדי להרוויח שבעים קופיקות

ת ר י " ז

ויענהו לאמר:

לרבי הלל לא חסרה ארץ ישראל
ואתה רוצה ארץ ישראל, צריכים
לעשות כאן ארץ ישראל, עשה כאן
ארץ ישראל.

[אגרות מהוריי"צ חלק א עמוד תפה]

בשנת תרי"ז שאל אחד החסידים
הגדולים את הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
הרב "צמח צדק" וצוקללה"ה נבג"מ
זי"ע על דבר הנסיעה לארץ ישראל
ת"ו, ויגלה לבבו כי נכסוף במאד
לשקוד שם בתורה ועבודה.

ת ר י " ט

(וזה היה בפעם החמישית) והיה אז
ביסורים גדולים, אמר כ"ק אאזמו"ר

כאשר הלשינו על כ"ק אאזמו"ר
אדמו"ר "צמח צדק" בשנת תרי"ט

ולברכת כהנים עד החתונה). בשנת תקנ"ט בעת התקיעות ראיתי כי בשנה זו תהיה צרה גדולה ר"ל לכ"ק אאזמו"ר והישועה לא ראיתי, משמע לפי שלא היתה גאולה שלימה.

[לקוטי דיבורים כרך א ליקוט א אות כג]

אדמו"ר "צמח צדק" לבנו כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש:

כשהייתי קטן היה גידולי בבית כ"ק אאזמו"ר (רבנו הגדול, כי היה יתום ל"ע), ובכל פעם לתקיעות ולברכת כהנים היה לוקח אותי תחת טליתו (לתקיעת שופר עד ט' שנה,

חג השבועות, תר"כ

ובעזרת חסידי הקבוצה התלמד ר' חיים שלמה - מבלי דעת פירוש המלות - וחזר עליהם מדי יום ביומו במשך כל השנה עד בואו שוב לליובאוויטש.

במשך עשרות שנים נעשה ר' חיים שלמה בקי בשתי הפרשיות הראשונות של סדרת בראשית ופרשת האזינו וספר תהלים והפסוקים הבודדים ששמע באיזה מאמרים, והיה חוזר עליהם יום וילילה בעת מלאכו - אם הוא במקום נקי - ובעת הלכו מכפר לעיר, מעיר לכפר ומכפר לכפר.

דרכו של ר' חיים שלמה היתה להתרועע עם בני גילו אנשי הכפר והסוחרים בשוק האנשים הפשוטים, היה מלווה להם גמילות חסדים, היה מספר להם סיפורי צדיקים ומעוררם לעשות כמוהו להיות בקי בספר

חסידי אחד היה לו להוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע באחד הכפרים סביבות העיר פולוצק, ור' חיים שלמה שמו, והיה האיש ההוא פשוט ביותר, ומוחו היה אטום מלקבל דברי תורה, ובשום אופן לא יכל לקבל אף גם פירוש תיבות התפילה.

מדי שנה בשנה היה הולך בקבוצה של חסידים לליובאוויטש לראות פני הוד כ"ק אאזמו"ר, לשמוע דא"ח ולהתחמם באורם של החסידים והיה נכנס ל"יחידות", ולאחר מכן משתתף בריקוד החסידים שאחרי ה"יחידות".

המאמר שאמר הוד כ"ק אאזמו"ר לא ידע ר' חיים שלמה ולא הבין מאומה רק את הפסוק הראשון - התחלת המאמר ואיזה פסוקים שנאמרו במאמר ההוא, הנה בחמלת

האמונה הקדושה ברגש וחיות
אלקי אשר נטע כ"ק מורנו הבעל שם
טוב, תלמידיו החבריא קדישא וכ"ק
אאזמו"ר - כוונתו אדמו"ר הזקן -
בתוככי החסידים, גם בין הפשוטים
ביותר, נתנו בהם כוח ועוז לעמוד
בסוד קדושים רבה.

ויאיל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
לספר:

איש אחד היה פשוט ביותר אשר
במשך זמן כשמונים שנה מהיותו כבן
ארבע עשרה או חמש עשרה לא ידע
גם פירוש המלות שבתפילה ורק אשר
יום יום חזר על אותם הדברים בשתי
פרשיות של סדרת בראשית, פרשת
האזינו ומזמורי תהלים ופסוקים
בודדים שידע בעל פה ובמשך
כשמונים שנה חזר עליהם בעת
מלאכתו - ובמקום הבלתי נקי נזהר
גם מלחשוב בהאותיות - ובעת
הליכתו מכפר לעיר ומעיר לכפר
ומכפר לכפר בקיץ ובחורף במטר
ובשלג, וגם את מכיריו ומיודעיו
אנשים פשוטים הבלתי יודעים פירוש
המלות הרגיל לעשות כמוהו.

ויהי בבוא האיש לפני בית דין של
מעלה ויתבעוהו בדין על כל מעשי

התהלים ולחזור עליו בכל עת הפנוי
מעסקם ובעת הילוכם מכפר לכפר.

בימי השיבה עזב ר' חיים שלמה
את הכפר, ויעתיק את מושבו לעיר
פולוצק ויקנה לו בית ליד אחד מבתי
הכנסת ויתפרנס משרידי הסכומים
שנשארו לו מימי קדם, ויתפלל
בציבור, וכל היום והלילה ישב בבית
הכנסת ויאמר מזמורי תהלים ויחזור
על שתי הפרשיות של סדרת בראשית
ופרשת האזינו והפסוקים הבודדים
ששמע במאמרי החסידות.

זקן ושבע ימים נפטר ר' חיים
שלמה בשם טוב לבית עולמו, בחורף
תר"כ.

בקידוש של חג השבועות תר"כ,
במעמד הרבנים והחסידים, אמר הוד
כ"ק אאזמו"ר הרה"ק לאמר:

כתיב⁴³ מקימי מעפר דל מאשפות
ירים אביון, אין דל ואביון אלא
בדעת, ועל ידי העפר מקים הקב"ה גם
את הדל והאביון ולא זו בלבד אלא
עוד הקב"ה מושיב את הדל ואת
האביון בתוך הנדיבים ולא רק בין
הנדיבים סתם אלא בין נדיבי עמו,
שהם צדיקים גמורים.

(43) תהלים קיג, ו.

לחזור כל מה שהם יודעים בדברי תורה בעת מלאכתם ובעת הליכתם בכפרים ובשוק.

כשמוע בית הדין את דברי הסניגור ובראותם את כל הכבודה אשר הביאו המלאכים מליצי היושר, הצדיקו את האיש ופסקו לו שכרו בגן עדן בין הצדיקים הגדולים.

זהו מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון, גם מי שהוא דל ואביון בידיעת התורה עד הדיוטא האחרונה, שאינו יודע גם פירוש המלות של תיבות התפילה רק שחוזר עליהן באמונה טהורה וגם היותו נזהר מלחזור דברי תורה במקום בלתי נקי, הנה על ידי העפר מקים הקב"ה גם את הדל ועל ידי שנוהר שלא לומר דברי תורה במקום אשפה (ע"ד ל"ת) הנה מאשפות ירים אביון, ולא זו בלבד שמושיבים אותו בגן עדן בין הנדיבים שהם המתנהגים במדות חסידות אלא שמושיבים אותו בין נדיבי עמו שהם צדיקים גמורים.

[אגרות מהור"י צ חלק ד ע' תענ-תענ.

קובץ ליובאוויטש גליון 14 ע' 200]

בני אדם, נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, והמקטרג טוען מדוע בעניני משא ומתן מסחר וקנין היה לו שכל ודעת, וידיעת התורה לא יכל לקבל, אותו השכל שהשתמש במסחרו מדוע לא השתמש בו בלימוד התורה, ויתבע דין להורידו לשאול תחתית ומלאכי חבלה חורקים בשיניהם ולוטשים עיניהם בו ומיחלים למוצא פי בית הדין להפילו שאולה, והאיש עומד וארכבותיו דא לדא נקשן, וכולו רועד, ועיניו יזלו מים רבים.

עוד בית הדין של מעלה מעיין בדינו, והנה נראה מלאך מיכאל הולך מרחוק, ואחריו הולכות קבוצות מלאכים נושאים פרות חולבות, כדי חלב, חמאה וגבינה, כוורות דבש ועוד מתוצרת הכפר ונושאות פרי אדמה, רפש וטיט קצרים כמהלך אדם אבל עמוקים מאד עד התהום.

ובהתקרב הקבוצה עם משאיהן אל בית הדין אמר מלאך מיכאל, זאת היא האדמה הרפש והטיט אשר עליהם דרך הנידון הלזה במשך כשמונים שנה, ובכל עת הלכו למד דברי תורה וגם פעל בבני גילו שגם הם ירגילו עצמם

יום שני של חג השבועות, תרכ"א

בחג השבועות תרכ"א - סיפר החסיד הר' אברהם אבא פרסון - שחל

ואני - סיפר הר' אברהם אבא פרסון - שזכיתי לעמוד אז ליד כסאו של כ"ק הרה"ק ר' חיים שניאור זלמן, עמדתי רק במרחק שני כסאות ממושב קדשו של כ"ק אדמו"ר ואזכה לשמוע כל הגה שיצא מפי קדשו.

תחילת דברי קדשו של כ"ק אדמו"ר היה:

כשהייתי כבן שש בחג השבועות תקנ"ה, ביו"ט שני בשעת הסעודה, אמר כ"ק אדמו"ר, כ"ק רבנו הזקן בעל ה"תניא": בחג השבועות תקכ"ח בסעודת יו"ט שני אמר כ"ק מורנו ורבנו, המגיד ממזריטש, - וספרתם לכם - וספרתם מלשון ספירות ובהירות, וספרתם לכם - צריכים לעשות שיהיה ה"לכם" בהיר.

וישען כ"ק אדמו"ר על זרועות קדשו וישורר את הניגון בן ארבע הבבות בדביקות גדולה.

ואחר כך הגביה את ראשו הקדוש ויאמר בניגון של שאלה:

ובמה מספרים את ה"לכם"?

להיות ביום הרביעי וביום החמישי בשבוע, הייתי בליובאוויטש אצל כ"ק אדמו"ר בעל "צמח צדק", ובסעודת יו"ט שני שנערכה בבית הכנסת הקטן, זכיתי לעמוד ליד כ"ק הרה"צ ר' חיים שניאור זלמן בן כ"ק אדמו"ר בעל "צמח צדק".

כ"ק אדמו"ר ישב בראש השולחן. לחג השבועות בא אז גיסו של כ"ק אדמו"ר, הרי הוא כ"ק הרה"צ ר' מנחם נחום⁴⁴ בן כ"ק אדמו"ר האמצעי, וישב לימין כ"ק אדמו"ר, ולשמאלו של כ"ק אדמו"ר ישב בנו הבכור כ"ק הרה"צ ר' ברוך שלום⁴⁵. בנו השני של כ"ק אדמו"ר ה"ה כ"ק הרה"צ ר' יהודה ליב ישב לימין הרה"צ ר' מנחם נחום. כ"ק הרה"צ ר' חיים שניאור זלמן ישב משמאל אחיו הרב"ש. כ"ק הרה"צ ר' ישראל נח ישב מימין אחיו הרי"ל וכ"ק הרה"ק ר' יוסף יצחק ישב משמאל אחיו הרחש"ן, וכ"ק אדמו"ר הר"ר שמואל ישב לימינו של אחיו הרי"נ.

חתניו של כ"ק אדמו"ר לא היו באותו מעמד, ואחרי בני כ"ק אדמו"ר ישבו נכדיו ואחריהם זקני אנ"ש הרבנים המפורסמים.

44) מושבו הקבוע היה אז בעיר נייעזשין באוקראינה.

45) סב סבו של הוד כ"ק אדמו"ר שליט"א.

ותוך כדי דיבור אמר בניגון של תשובה: אשר הם קיימו את וספרתם לכם, הם האירו את ה"לכם".

במה מספרים את ה"לכם" - בשבע שבתות תמימות, בבירור שבע המדות שכל מדה ומדה תהיה כלולה משבע, ושבע המדות עצמן יהיו שבע שבתות דשבת אינה צריכה בירור.

רז"ל אמרו⁴⁶ - סיים כ"ק אדמו"ר בעל "צמח צדק" - לפיכך נקראו הראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה. וחסידי כ"ק אאזמו"ר נקראו סופרים שהיו סופרים כל האותיות שאמר להם כ"ק אאזמו"ר ב"יחידות".

וכאשר גדלתי בשנים - סיים כ"ק אדמו"ר בעל "צמח צדק" - והתחלתי להכיר את חסידי כ"ק אאזמו"ר ראיתי

[התמים חוברת ו עמוד צה]

פסח, תרכ"ה

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה בשנת תרכ"ה אצל הוד כ"ק אאזמו"ר ה"צמח צדק" בעריכת ה"סדר". כשהגיעו לפיסקא "יחץ" מדד אחד מהמסובים את המצה כדי לדעת איזו מחצית גדולה יותר, כדי להניחה

לאפיקומן. אמר על כך ה"צמח צדק":

גדול שצריכים למדוד אותו - הקטן גדול ממנו.

[ספר השיחות ה'תש"ב [לה"ק] עמוד פד]

אחרון של פסח, תרכ"ה

אחרון של פסח בסעודת הלילה, שאל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק את אחיו דודי הרז"א נ"ע, אם הוא זוכר מה שהסבא - הוד כ"ק אדמו"ר "צמח

נזכרתי - אמר הדוד רז"א -
כשדבורה לאה אמרה זאת, היה אבינו
מרוצה מאד, ואמר: דבורה לאה, יש
לך ראש טוב.

כשאמנו - מספר הדוד רז"א -
ושלשתנו - דבורה לאה, אני ואתה -
נלווינו לאבינו אל דירתו של הסבא -
הוד כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" -
להגיש לו סעודת החג, כפי הסדר
שלנו לשמש את הסבא בשבת ויום
טוב.

כשנכנס אבינו לחדרו של הסבא,
סיפר לסבא, ששלוש בער שאל אותו -
את הוד כ"ק אדמו"ר מוהר"ש - מדוע
היום האחרון של פסח - חג, זלמן
אהרן גם כן לא ידע מדוע, ואילו
דבורה לאה אמרה, שבני ישראל
שומרים על שבעת ימי הפסח כפי הדין
ונזהרים מחמץ, עושים את היום
האחרון של פסח לחג, בני ישראל
שמחים על שלא נכשלו בעבירה
הגדולה של חמץ בפסח.

הסבא אמר, זה תירוץ שכלי טוב.

הסבא קרא לשלשתנו להתקרב
אליו, ואמר לנו:

היום האחרון של פסח נקרא בשם
אחרון של פסח, כלומר שאחרון של
פסח, היום האחרון של פסח, הוא
הסיום ממה שהתחילו בלילה הראשון

צדק" - אמר להם - לו ולרז"א -
באחרון של פסח תרכ"ה.

הדוד רז"א ענה שבאותו רגע אין
הוא זוכר, יכול להיות שאם יצייר
לעצמו את המחזה שהיה אז, אולי
יזכר.

אבי סיפר בפרוטרוט איך הם ישבו
ב"שולחן" אביהם - הוד כ"ק אדמו"ר
מוהר"ש - ואכלו סעודת יום טוב,
ואביהם אמר להם שהיום הוא אחרון
של פסח, היום האחרון של פסח.
שאלתי את אבי, מדוע היום האחרון
של פסח הוא חג? ואמר אבי: זלמן
אהרן, אולי אתה יכול לענות על
קושייתו, מדוע היום האחרון של פסח
הוא חג, ואתה ענית שאינך יודע.

דבורה לאה ישבה ליד אמא, קמה
ואמרה שהיא יודעת מדוע היום
האחרון של פסח הוא חג.

אבינו אמר לדבורה לאה, אם את
יודעת מדוע, אמרי!

דבורה לאה אמרה: כשבני ישראל
שומרים על שבעת ימי הפסח כפי הדין
ונשמרים מחמץ - עושים את היום
האחרון של פסח - לחג. כל בני
ישראל שמחים שעברו את חג הפסח
ולא נכשלו בעבירה הגדולה של חמץ
בפסח.

ויוסף מרדכי - הרימו את הסבא מהמטה, הושיבוהו על הכורסא, וקירבוהו, כשהוא ישוב, לשולחן הגדול.

איסר החזן ונחום בערע ליב'ס הכניסו שני ספרי תורה ונגשו אחד אחרי השני אל הסבא לנשק את ספרי התורה.

הדוד רב"ש ואבינו עלו לתורה שלישי וחמישי, הסבא עלה לתורה למפטיר ואמר את ההפטרה כשהוא ישוב על הכורסא.

כשהדוד רז"א סיפר על כל האמור, עמדו דמעות בעיני אבי. וכאשר סיים הדוד רז"א הסיפורים האמורים ולגו שתי טיפות גדולות של דמעות על לחייו של אבי.

כעבור כמה רגעים אומר אבי לדוד רז"א: וברכת הכהנים אתה זוכר? נשיקת הציצית של הסבא אתה זוכר?

הדוד רז"א אמר שהוא גם זוכר איך יוסף מרדכי הוליך אותם - את אבי ואת הדוד - לחדרים הסמוכים בשעה שאמרו יזכור, והוא גם זוכר מה

של פסח. הלילה הראשון של פסח הוא החג שלנו מה שהקב"ה גאל אותנו ממצרים, הגאולה הראשונה על ידי משה רבנו שהיה הגואל הראשון - זה היה ההתחלה. אחרון של פסח הוא החג שלנו על הגאולה האחרונה, שהקב"ה יגאל אותנו מהגלות האחרונה על ידי משיח צדקנו, שהוא - משיח צדקנו - הגואל האחרון. היום הראשון של פסח הוא יום שמחתו של משה רבנו, ואחרון של פסח הוא יום שמחתו של משיח.

...הדוד רז"א הזכיר פרטים נוספים מאירועי אחרון של פסח תרכ"ה:

א. הסבא מחזיק את משקפיו על מצחו ומברך בסידור שאתה הגשת לו.

ב. באותו פסח היינו כל משך זמן התפילה בחדרו של הסבא.

ג. הסבא היה עטוף בטלית ושכב במטה.

ד. אחרי שמונה עשרה נכנסו אבינו - הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש - והדוד רב"ש⁴⁷, אחריהם הלכו אלי' ליב ויוסף מרדכי. שניהם - אלי' ליב

47) בנו הבכור של אדמו"ר הצ"צ (תקס"ד-טז שבט תרכ"ט). ראה אודותו שיחת תה"פ ה'תש"ג אות סג.

את נשמות אבות אבותינו. אבינו אומר לנו, שהיום בהזכרת נשמות ראה הסבא את נשמת אמו, נשמתו של חותנו הרבי האמצעי ונשמת סבו רבנו הזקן.

הדוד רז"א מנגן הניגונים שדודנו-זקננו כ"ק הרב"ש ניגן באחרון של פסח תרכ"ה בשעה שאב-הסבא - כ"ק אדמו"ר צמח צדק" - אכל סעודת משיח.

אבי מספר מה ששמע מאביו - כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש - : הבעל שם טוב קרא לסעודת היום של אחרון של פסח בשם - סעודת משיח.

הדוד רז"א מספר, מה שאמר הסבא - כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" - : כשתנגן ניגוני סעודת משיח כפי שהסבא - כ"ק אדמו"ר הזקן - ניגן אותם - תעורר את כוח הזכרון ותיזכר על מחזה הקודש של הסבא ושל החותן.

כשהוד רב"ש - מספר הדוד רז"א - החל לנגן, עזר לו אבינו - כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש. הסבא ניגן אתם בחשאי, בידו השמאלית סמך את ראשו וכיסה את העינים, ובידו הימנית הקיש על השולחן לפי מהלך הניגון, וטיפות גדולות של דמעות זלגו על לחייו.

שאביהם - הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש - הסביר מה זה הזכרת נשמות.

הדוד רז"א מספר:

א. מיד אחרי שהסבא סיים את המפטיר, רמז אבינו ליוסף מרדכי בהצביעו עלינו, ומיד ניגש יוסף מרדכי אלינו, לקח אותנו בידינו והוליך אותנו לחדרים הסמוכים.

ב. לפני ברכת כהנים עמדנו שנינו ליד אבינו, רמז הסבא בידו, סימן שניגש קרוב יותר אליו.

כשהרגיש אבינו בתנועת ידו של הסבא, הוליך את שנינו לכורסתו של הסבא והעמיד אותך ליד יד ימינו של הסבא, ואותי ליד יד שמאלו של הסבא, ואבינו כיסה אותנו בטליתו של הסבא.

ג. כשסיים הסבא את תפלתו, קרא לי ונתן לי לנשק את הציצית שבטליתו, ולאחר מכן קרא לך ונתן לך לנשק את הציצית של טליתו.

ד. בשעות היום נכנס אבינו לחדרנו, ושאלתיו מה זה הזכרת נשמות. אבינו הסביר, שנשמות אבות אבותינו מליצים יושר על בני בניהם ולכן מזכירים את נשמותיהם של אבות אבותינו ונותנים צדקה.

צדיקים גדולים כמו הסבא, רואים

להתעוררות מדה המתאימה להשגה. המדה הבאה על ידי השגה זקוקה להזדככות, ואילו ההתעוררות הבאה על ידי ניגון - ההתעוררות עצמה מזוככת.

אבי אומר: ה"דובב שפתי ישנים" של ניגון, גבוה במדריגה מה"דובב שפתי ישנים" של דברי תורה, גם בגליא שבתורה וגם בפנימיות התורה. תורה, גם גליא וגם חסידות, היא הבנה והשגה, ועל ההשגה להביא

[ספר השיחות היש"ת [לה"ק] עמ' עה-עט]

כ' חשון, תרכ"ו

שבפשוטים לאלקות, וכך עשה גם הסבא הבעל שם טוב נ"ע. גם הוא היה נדיב בממונו בגופו ובנפשו, ומסר את נפשו כדי לקרב אף את היהודי הפשוט.

על אברהם אבינו - אומר הסבא לאבי בשם סבו רבנו הזקן - כתוב⁴⁸ "עד אברהם היה העולם מתנהג באפילה בא אברהם התחיל להאיר". עד אברהם אבינו היו גם כן צדיקים גדולים, ברם היו אלה צדיקים של אפילה, אברהם אבינו היה הצדיק הראשון שהתחיל להאיר. עד לסבא הבעל שם טוב נ"ע היה העולם בבחינת בית אפל, במושבות בני תורה היה אור, ואילו אצל סתם בעלי בתים

ביום בו מלאו לי חמש שנים - כ' מרחשון תרכ"ו - הכניס אותי אבי - הרבי מוהר"ש - אל הסבא - הרבי ה"צמח צדק" - לקבל ברכת קדשו. לאחר שבירך אותי, עמדתי בצד ושמעתי למה שהסבא דיבר עם אבי.

אחד הדברים שאמר הסבא לאבי, היה:

הסבא, הרבי הזקן, אמר:

הסבא, הבעל שם טוב נ"ע, הוא אברהם אבינו של חסידות. על אברהם אבינו כתוב⁴⁸ שהיה נדיב בממונו, בגופו ובנפשו, אברהם אבינו מסר את נפשו לקרב גם את הפשוט

(48) ראה אורחות צדיקים שער י"ז.

(49) ראה בראשית רבה פ"ב, ג.

ויהודים פשוטים בפרט, היה העולם - בית אפל, ובא הסבא הבעל שם טוב והתחיל להאיר.
 אמיתית זו שתפילתו ואמירת תהלים של היהודי הפשוט חביב ביותר אצל השי"ת - האיר הבעל שם טוב את הבית האפל של העולם באור אותיות התורה, התפילה והתהלים.

הסבא הבעל שם טוב ג"ע חצב חלונות בבית האפל של העולם. אמן - חלון, אמן יהא שמיה רבה - חלון, ברוך הוא וברוך שמו - חלון, ובשיטה

[ספר השיחות ה'תש"ב [לה"ק] עמ' קלז-קלח]

פרשת יתרו, תרכ"ז

אמר לו אבי: אתה הרי סבא - והנך יודע, אני סובר שאתה זוכר מאז.

באותו מעמד נכח גם הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש. נענה הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש אל אביו ה"צמח צדק" ואמר: הרי הוא צודק.

פרשת יתרו שנת תרכ"ז כשהוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק היה בן חמש, בשנה הששית שלו, נכנס אל סבו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק". שאל אותו הסבא ה"צמח צדק": מה התחדש אצלך השבוע בלימוד?

ענה לו אבי: השבוע הוא הרי מתן תורה.

ענה הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק":

אומר לו הסבא ה"צמח צדק": מתן תורה הוא הרי בשבועות.

ההבדל הוא כמו מלך בשדה או מלך בהיכלו.

שואל אותו אבי: מהו אכן ההבדל?

עונה לו ה"צמח צדק" שאין הוא יודע.

[ספר השיחות ה'תש"ג [לה"ק] עמוד קכג]

שיזזזז וקטעי שיזזזז

שאין זמנז ברור

– * –

ידוע שלרבנו הגדול היתה מחלה בחוטמו, מזמן לזמן היו נושרות מחוטמו חתיכות בשר, ואמרו הרופאים שהדבר נובע מתשוקה חזקה ועמוקה לדבר מסויים, והוא ענין "נכספה וגם כלתה נפשי"⁵⁰.

[לקוטי דיבורים כרך א ליקוט ב
(שיחת כ כסלו תרצ"ג) אות יז]

ואמר כ"ק אדמו"ר "צמח צדק":

כל מסירות הנפש של הסבא -

– * –

כ"ק דודי זקני הרי"ל נבג"מ זי"ע ישב פעם בהתוועדות אצל אביו אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק" (לדודי זקני הר' יהודה ליב היו זמנים שונים, פעמים היה בהגבהה (על דרך "ויגבה לבו" כו') והיה שמח וטוב לב, וכפי שידוע אופן עבודתו בתפילה בשיר וזמרה, ופעמים היה שרוי בדאגה ובעצבות) ובשבתו אז בהתוועדות,

כמו הביע צערו, "איפה חסידות, איפה עבודה, איפה השכלה", והשיב לו כ"ק אביו אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק":

מה אתה חושב רצה הסבא הרבי - רבנו הגדול - מחסידים וחסידות? הוא רצה להסיר את מה שנקרא בזהר הקדוש "אטימין לבין, סתימין עינין, חמין ולא ידעין מה דחמין", ובמסירות

(50) תהלים פד, ג.

(51) תהלים עג, כה.

נפשו פעל ב"ה על ידי חסידות דחמין.
לפתיחין לבין, פקחין עינין וידעין מה

[לקוטי דיבורים כרך א ליקוט ב אות יט]

- * -

מי שמוכיח את עצמו - וכל אחד
צריך הרי להוכיח את עצמו, הרי זה
חובת גברא - מכיר היטב את עצמו
ועד כמה הוא זקוק לנקות את השומן
הרע של ה"שמנת עבית", ואת הדם
הרותח, דבר שניקויים בא על ידי
יסורי הגוף ר"ל.

[לקוטי דיבורים כרך א ליקוט ד אות יב]

באחת מנסיעותיו אמר הרה"צ ר'
הלל⁵² באחת מהתוועדויותיו:
שמעתי מהרבי שיחי⁵³, ש"הוכח
תוכיח"⁵⁴ הוא כמו "המול ימול"⁵⁵.
כשם שבמצות מילה צריך להיות
"המול ימול" דוקא⁵⁶, כך גם בתוכחה
צריך להיות דוקא הוכח עצמך תחילה
ואחר כך תוכיח את עמיתך. ואמר ר'
הלל על כך, מתי עוזרת התוכחה
כאשר ישנו ההוכח את עצמו.

- * -

הסבא⁵⁷ - אומר אבי - אמר לאבי⁵⁸: כדי להדריך אברך בדרכי

(52) מפאריטש, מגדולי חסידי אדמו"ר הצמח צדק, בעל ספרי "פלת הרמון" ו"לקוטי באורים".

(53) כ"ק אדמו"ר בעל הצמח צדק וצוקלה"ה.

(54) ויקרא יט, יז.

(55) בראשית יז, יג.

(56) ראה רש"י ע"ז כז, א.

(57) כ"ק אדמו"ר בעל הצמח צדק.

(58) כ"ק אדמו"ר מוהר"ש.

סרק, יכולים להיות יהודי-ש"ס ויחד עם כך סרק. צריכים להיות אילן עושה פירות. מה שווה תורתך ועבודתך כשעדיין לא הארת אור, כדי להכניס אור באדם שני. אמר רבא דרחים רבנן הוין לי' בנין רבנן⁶⁰, כשעושים מידע תורה – אוהב ה' ומראים לו דרך בעבודת ה', הוין לי' בנין רבנן.

ר' אברהם בירך ישב או בליאזנא כמה שבועות. כשהלך לביתו לסמיליאן עבר דרך העיירה ליעפלי ונשאר שם זמן מה, שם התחיל לעשות פירות, ומפירותיו הראשונים היה החסיד ר' מרדכי ליעפליער.

[לקומי דיבורים כרך א ליקוט ה
(חלק שני) אות כב]

החסידות, צריכים למסור את הנפש באותה מדה שצריכים למסור את הנפש כדי להציל את כלל ישראל. כשהסבא, רבנו הזקן, נסע ממינסק לאחר הויכוח הידוע, שהה בסמיליאן, שם היה מקום תורה והיו שם אברכים לומדים. במשך השבוע שרבנו הזקן שהה בסמיליאן עשה מנין שלם של אברכים לחסידים, בתוכם ר' אברהם בירך מסמיליאן. האברכים היו מפורסמים בשמם הטוב בכל הסביבה.

כשר' אברהם בירך בא בפעם הראשונה אל הסבא, רבנו הזקן, לליאזנא, ונכנס ל"יחידות", אמר לו הסבא:

– "כי האדם עץ השדה"⁵⁹ – אילן כשאינו עושה פירות, נעשה לאילן

– * –

ביום קיץ אחד, השכים הרב הצדיק ר' לוי יצחק להתפלל, דבר שהפליא את תלמידיו, הוא סיים את תפילתו בשעות המוקדמות של הבוקר, קרא אליו כמה מתלמידיו, ציווה להזמין

הוד כ"ק אאזמו"ר הרבי ה"צמח צדק" סיפור סיפור ארוך מהרה"צ הרה"ק הר' לוי יצחק זצוקללה"ה מברדיצ'וב, ממנו רואים עד כמה הוקירו את מי שניחון בחוש של ציור.

59) דברים כ"ט.

60) שבת כג"ב.

עם משפחתו. היו לו אנשים שונים שעיבדו את האדמה.

כן הקים לו חווה יפה, טחנת קמח משוכללת (טחנת מכונה שהיה בה משום חידוש באותם הימים), והעסיק אנשים שונים בהפעלת החווה, הרבה יהודים הרוויחו פרנסתם בשפע ממנו.

עבר זמן מסויים, טחנת הקמח הפיקה קמח רב, היבול של האחוזה הצליח מאד, והגרמני בעל האחוזה הביא מנהל חדש שידע היטב כיצד לנהל את האחוזה וטחנת הקמח.

המנהל החדש היה יהודי שחי לו ערירי בלי משפחה.

מנהלה של האחוזה נולד בגרמניה למשפחה יהודית מכובדת, אך משום היותו בסביבה לא דתית, היה רחוק מיהדות.

בבגרותו שירת בצבא, ולאט לאט שכח על מוצאו היהודי. גם הסובבים אותו לא ידעו שהוא יהודי.

היו לו פנים נאים, גוף בריא, והיה חרוץ, זריז ובעל מרץ רב, בעל כשרונות שכליים טובים, כך שהגיע לדרגא גבוהה בשירותו הצבאי עד שנכלל במשמר המלכותי.

בהיותו מסור ביותר לעבודתו

בעל עגלה ושכר אותו לנסוע אל אחד הישובים, שלשים-ארבעים קילומטר מברדיצ'וב. לא בעל העגלה ולא התלמידים ידעו מי נמצא באותו מקום, שנגללו עורך הרב מברדיצ'וב את מסעו.

לבעל אחוזה מסויים, נוצרי, היתה חווה גדולה ליד ברדיצ'וב, כולם ידעו על חווה זו וכולם הכירו את בעל האחוזה, שהיה רגיל לבוא לעתים קרובות לעיר. היו לו כמה סוחרים יהודים שהיו קונים אצלו תבואה ושאר יבול הארץ. כן החזיקו יהודים שונים בחכירה בטחנות הקמח ובנהרות של החווה והאחוזה.

פעם אחת בא לשם אדם מגרמניה וקנה מבעל האחוזה שטח קרקע שכלל יער, קרקע לזריעה ונחל קטן עובר בינותם, בצדו האחד של הנחל היה יער צעיר ויפה של עצי אורן ולידו תל מכוסה צמחיית דשא, ובצדו השני של הנחל השתערו שדות של אדמה פוריה.

אף אחד לא הכיר את הגרמני ההוא, ופרט לקשרים מסחריים אתו, לא נגע הדבר לאף אחד.

הגרמני הקים בנינים יפים במקום היפה ביותר בהדרת הטבע, בשטח הקרקע שקנה מבעל האחוזה, בהם חי

ציווה לעצור והורה לבעל העגלה להאכיל את הסוסים, והוא עצמו נכנס לבדו אל עומק היער.

התלמידים המתינו במקומם לא הרחק מהעגלה, ומרחוק שמעו את הרב מברדיצ'וב אומר תהלים. בתוך כך נזכרו שהרב עדיין לא אכל שום דבר. ורק אז הבינו שהוא יושב בתענית. הם לא העיזו לגשת אליו.

עברו כשעתיים, ולפתע קם הרב מברדיצ'וב ממקומו, ניגש במהירות אל העגלה וציווה על בעל העגלה לרתום את הסוסים ולהמשיך בנסיעה.

התלמידים חשבו שבודאי יתפלל הרב מברדיצ'וב מנחה ביער. אך לא אמרו דבר. נענה הרב מברדיצ'וב ואמר: לא רחוק מכאן ישנו ישוב קטן של פריץ, שם נתפלל אי"ה מנחה. והנסיעה נמשכה.

עבר קרוב לשעה, ומרחוק נראה קצה בנין גבוה מאד, שאליו צמודה גוזזטרה בעלת מעקה איתן ובה עמדו ספסלים, ומשם היה ניתן לראות את כל הסביבה למרחקים.

לפני שהגיעו לאותו ישוב, אמר הרב מברדיצ'וב: בודאי ישנם שם כמה וכמה בתים, אל ימהרו לגשת אל אחד מהם, עד שיראה להם לאיזה בית לגשת.

ובהצלחה מיוחדת - עלה מחיל אל חיל.

חיי הפרטיים היו גרועים מאד, היה שותה, משתכר, שקוע בתאוות, עד ששכח על מוצאו היהודי, התחתן עם נכריה ונולדו לו ממנה ילדים, ויחד עם כך המשיך בחיי התאוה המופקרים שלו.

אחד ממכריו הטובים הפגיש אותו עם בעל האחוזה הגרמני והוא התידד עם משפחת בעל האחוזה. עלתה בו מחשבה רעה שבגללה עזב את עבודתו בחצר המלכות, התנתק ממשפחתו, השאיר להם את כל רכושו, נסע יחד עם מכרו ומונה כמנהל הראשי של האחוזה.

עם בואו של המנהל החדש לאחוזה, נקבעו בה סדרים חדשים. בראש ובראשונה החלו היהודים לסבול בזיונות גדולים, גירשו אותם מהאחוזה, הפסיקו לסחור אתם, עד שגירשו את כל היהודים שהיו קשורים עד אז לאחוזה.

ובגלל אותו יהודי השקוע ברעתו, ערך הרב הצדיק הר' לוי יצחק את מסעו לאותה אחוזה.

הרב מברדיצ'וב הורה כיצד לנסוע. נסעו כמה שעות. הדרך היתה טובה מאד, והגיעו ליער. שם

צדה הימיני תלוי אקדה ובצדה השמאלי - כידון, כולו אדום מכעס, עיניו נוצצות בשל היותו שיכור בשיא שיכרותו, והתחיל לצעוק.

בתוך כך יצא כלב שחור בריצה מהבית והתחיל לנבוח ולהתנפל על הסוסים ועל העגלה.

בעל העגלה הסיר את כובעו, ונשאר בכיפה של קטיפה, ורצה לומר הדברים שהרב מברדיצ'וב הורה לו לומר, אך בעל הגוף אינו רוצה לשמוע כלל, והוא כולו בוער מרציחה.

בינתיים נפתחו כמה חלונות בבית, ומתוכם נראו פניהם של שיכורים שצעקו: אה! עגלת צוענים.

הרב מברדיצ'וב החל להתרומם, בכוונה להוציא את ראשו מהעגלה, וכך עשו גם התלמידים, ובאותו רגע נתקף בעל הגוף בחמת רצח, תפס באקדחו והחל לכוונו כדי לירות בעגלה.

בעל הגוף ירה, אלא שהכדורים לא נפלטו מהאקדת.

בראות הכלב שבעגלה נהיה רעש

כשנכנסו לחצר, החלו כלבים לנבוח.

נענה הרב מברדיצ'וב ואמר:

כשבני ישראל יצאו ממצרים, כתוב⁶¹ "לא יחרץ כלב לשונו", ואילו כשנכנסים למצרים, על הכלבים לנבוח.

מצרים היא מקום של טענות ותביעות. גם כשיוסף הצדיק היה במצרים, והיהודים הראשונים, בני יעקב, הגיעו לשם, היו ליוסף הצדיק טענות ותביעות כלפיהם, מצרים היא מקום של תביעות.

הרב מברדיצ'וב הצביע לאיזה בית להתקרב, הורה לבעל העגלה להיכנס לבית ולומר שעובר כאן צדיק, הרב מברדיצ'וב, ועליו להתפלל מנחה והוא מבקש רשות להתפלל שם.

עוד לא הספיק בעל העגלה לרדת מהעגלה, ומתוך הבית יוצא אדם בשנותיו האמצעיות, אדם גבוה בכל מבנה גוף חזק, גלוי ראש עם שערות ארוכות מסולסלות, מגולח עם שפם שחור, לבוש הדר כמו גנרל ושוט בידו, חגור חגורת עור רחבה, שעל

(61) שמות יא, ז.

והמולה, התנפל שוב על העגלה והחל לנבוח חזק יותר.

הרב מברדיצ'וב נכנס לבית, והוא והתלמידים החלו להכין עצמם לתפילת מנחה.

בעל הגוף ירה, אבל האקדח לא ירה כדורים – וכעסו גבר עוד יותר. תפס באקדח לבדוק אם הוא לא התקלקל, והנה האקדח בסדר גמור, ניסה שוב לירות, אך שוב האקדח אינו יורה.

בעל העגלה הפנה את העגלה לאחורי החצר.

הרב מברדיצ'וב הורה למסור לבעל העגלה, שבאם ירצו לתת לו מהבית מספוא לסוסים – ימאן לקחת, ובמדת הצורך יקנה את המספוא.

בלי כוונה וכאילו מאיליו, היטה בעל הגוף את האקדח לעבר תחתית העגלה, ירה שני כדורים, פגע בכלב והרגו.

בעל הבית התהלך טרוד והמום מבלי לדעת את הנעשה אתו.

בראות בעל הגוף שהוא עצמו ירה בכלבו האהוב עליו ביותר, התבלבל מבלי יכולת לדבר, כאילו איבד את לשונו, ונשאר עומד על מקומו כמשותק מרוב תדהמה.

כל האנשים שישבו אתו והשתכרו יחד לפני בואו של הרב מברדיצ'וב וראו כל אשר אירע, החלו להסית את בעל הגוף, שבגלל היהודונים שהגיעו לכאן נגרם לו נזק כזה באיבוד כלבו הטוב ביותר, ובגלל כך עליו לנקום ביהודים.

בתוך כך ירד אחד התלמידים מצדה השני של העגלה, ניגש אל בעל הגוף ואמר לו שנוסע כאן הצדיק המפורסם, הרב מברדיצ'וב, ועליו להתפלל מנחה, והוא רוצה להתפלל בביתו, והוא מבקש שירשה לו להתפלל מנחה בביתו.

בעל הגוף היה עדיין מבולבל מאד, מבלי יכולת לחזור אל עצמו. כשנירגע קצת אמר שבראותו פניו של הצדיק נפל עליו פחד כזה של דרך ארץ כאילו ראה את הקיסר הגרמני, הדבר הרעיד אותו כל כך שהאקדח נטה ממקומו וירה מעצמו.

בשמעו השם, הצדיק מברדיצ'וב, שהיה ידוע ומכובד בכל הסביבה, גם בין האינם יהודים להבדיל, השתנה האיש לגמרי, ואמר שאפשר להיכנס לביתו להתפלל.

בהיותו בעבר אחד מחיילי משמרו של הקיסר הגרמני, הרי כשנזכר על הקיסר החל לספר ולתאר עמידתו על

המשמר ליד דלת חדרו של הקיסר, והמורא והפחד שנפל על שרי המלוכה כשהיו צריכים להיכנס אל הקיסר. הולך משר אחד למשנהו, והוא חי מחדש את המוראים והפחדים הגדולים כפי שפירט אותם.

כעת - אומר בעל הגוף לחבריו השיכורים - תארו לעצמכם, כשחיל פשוט צריך ללכת בשליחות משר המאה אל שר האלף, משר האלף אל שר המחנה, משר המחנה אל שר המחנות, משר המחנות אל שר הצבא, משר הצבא אל שר המלחמה, ושר המלחמה מצווה על אותו חיל פשוט להיכנס אל הקיסר - אין בכוחכם לתאר לעצמכם מידת האימה והפחד הנופלת על אותו חיל פשוט.

ובסיימו את התיאור האמור - נפל מתעלף.

חבריו של בעל הגוף התבלבלו, הם הכירו היטב את חברים כאחד בריא בעל לב חזק, ופתאום שיארע לו דבר כזה, שיתעלף. הם עוררוהו מהתעלפותו ובהתאוששותו אמר כשתיאר את החיל הפשוט שהוטל עליו להיכנס אל הקיסר - הוא "חי" את הדבר כאילו הוא עצמו הוא אותו חיל פשוט ועליו נופלים אותם אימה ופחד, דבר שלא היה בכוחו לשאת.

המאורע עם הכלב נודע מיד באחוזה, כולם נבהלו ממה שאירע, הנחמה היחידה היתה שבעל הגוף בעצמו ירה בכלבו.

האנשים, חבריו השיכורים, לא ידעו ולא שמעו אף פעם מהו הסדר כשצריכים להיכנס אל הקיסר, ובקשוהו לספר להם על כך.

ובעל הגוף החל לספר ולהסביר להם:

כשעל שר המאה להיכנס אל שר האלף - נופל עליו פחד. וכשעל שר האלף להיכנס אל שר המחנה, שר על עשרים אלף אנשי חיל, נופל עליו פחד ומורא יותר גדולים. וכשעל שר המחנה להיכנס אל שר המחנות - שתחת הנהגתו עשר מחנות של עשרים אלף - נופל עליו פחד ומורא עוד יותר גדולים. וכשעל שר המחנות להיכנס אל שר הצבא - הממונה הראשי על כל הצבא - נופל עליו פחד ומורא עוד יותר גדולים. וכשעל שר הצבא להיכנס אל שר המלחמה - המורה והפחד עוד יותר גדולים. וכשעל שר המלחמה להיכנס אל הקיסר - נופלים עליו האימה והפחד הגדולים ביותר.

בעל הגוף סיפר על כך ברצינות כזו, שראו שהוא "חי" את כל התהליך. הוא מרגיש בתוכו את כל אשר הוא מספר, כאילו הוא עצמו

האחוזה, הצטערו מאד על שהרב לא התעכב בבתייהם.

בינתיים רד היום, השעה שש-שבע בערב, ואותם יהודים עדיין הסתפקו אם ללכת לאחוזה לראות את הרב או לא. הם פחדו להיכנס לאחוזה. אך כיוון שלא ידעו להיכן נוסע הרב, ואפשר הדבר שעוד מעט קט יסע לדרך הראשית הרחבה, ואז לא יעבור דרך הכפר שלהם - החליטו לגשת לאחוזה. הם לבשו בגדי שבת, הילדים הגדולים יותר נילוו אליהם, ואת הילדים הקטנים נשאו על ידיהם. וכך יצאו כולם לדרך לעבר האחוזה, אל הרב מברדיצ'וב.

שלש המשפחות מנו למעלה משלשים נפשות, אנשים נשים וטף. הילוכם לעבר האחוזה עורר תמיהון רב בתושבים הגויים של הכפר. הם לא הבינו להיכן הולכים היהודים לבושים בגדי חג. אך מיד נודע להם שהצדיק הגדול מברדיצ'וב נמצא בסביבה ומתעכב בביתו של מנהל האחוזה.

שמו הקדוש של הרב מברדיצ'וב היה כל כך ידוע ומכובד בכל הסביבה, שרבים מהגויים הלכו גם הם לראות את הצדיק.

היהודים לקחו אתם מי מקל ומי שוט, כי פחדו מ"הקליפה השחורה", כפי שקראו היהודים לכלבו של

מנהל האחוזה בעל הגוף היה נודע כאדם תקיף מאד, על כל דבר פעוט היה מעניש קשות. גם כשהבחין שאחד המשרתים צחק בקול היה מצווה להלקותו.

כולם ידעו שהכלב היה יקר לו במאד, הוא העמיד משרת מיוחד להאכיל את הכלב, לשמור על זמני שתיית חלב, אכילת בשר, רחיצה וניקוי.

אנשי האחוזה יכולים לספר שגראף גדול אחד רצה לקנות את הכלב בדמים מרובים, ובעל הגוף מיאן אף לשמוע על כך.

הוא היה רגיל לומר תמיד, שמאז רכש את הכלב הוא מצליח בכל. בכל מקום בוואו היה לוקח אתו את הכלב. ופתאום אירוע כזה, שהוא עצמו ירה שלא בכוונה בכלבו האהוב.

הסיפור על כל פרטיו, נודע מיד בכל הסביבה, איך שמנהל האחוזה רצה לירות פעמיים בעגלה, בה ישב הצדיק מברדיצ'וב ותלמידיו, והאקדח לא ירה, ושלא בכוונה ירה בכלבו האהוב.

במרחק חצי קילומטר מהאחוזה, היה כפר גדול בו חיו שלש משפחות יהודיות. בשמעם שהרב מברדיצ'וב עובר בסביבה ונמצא בביתו של מנהל

תפילת המנחה של הרב מברדיצ'וב
(בודאי עם הכוונות הגורמות להעלאת
זכרונות - כסיפור הידוע מהוד כ"ק
אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש זצוקללה"ה
נבג"מ ז"ע -) גרם למהפכה בבעל
הבית.

אחרי זמן מסויים שהתהלך טרוד
ביותר, ניגש אל התלמידים והתעניין
בהתנהגותו של הרב מברדיצ'וב.

בהילוכם לעבר החווה, פגשו
היהודים במספר גויים מהכפר שעבדו
בחווה והם סיפרו להם שעובר כאן
צדיק אחד שהיה צריך להתפלל, עצר
ליד ביתו של מנהל האחווה וביקש
רשות להתפלל שם, המנהל התרגז
מאד, תפס באקדחו כדי לירות בצדיק,
אך האקדח לא ירה, ובלי כוונה ירה
בעצמו בכלב והרגו.

בשמעם שהם נפטרו מ"הקליפה
השחורה", הבינו שאין זה דבר פשוט
כל כך, שהרב מברדיצ'וב רצה
להתפלל מנחה דוקא בביתו של
הצורר שלא הרשה ליהודי לעבור על
סף ביתו וחווותו.

כולם הבינו שמהו נעלם אירע
כאן, והמשיכו דרכם ביתר שמחה.
בבואם לחווה נפגשו במשרתים והם
סיפרו להם עוד הפעם כל אשר אירע
ביתר פרטים, הם גם סיפרו להם

המנהל, שהרבה פעמים חטפו ממנו
נשיכה אמיתית.

כל כלבי החווה היו כעסנים
ורגזנים, ולא הרשו לאף אחד לעבור
את החווה בלי מלווה. ואילו לכלב
השחור היה טבע מיוחד, בגוי לא היה
מתגרה, היה מסתפק בכמה נביחות
בלבד, ואילו על יהודי היה מתנפל
ונושך.

כל כלבי החווה לא היו יוצאים
משטח החווה, ואילו הכלב השחור היה
יוצא גם משטח החווה, מתנפל על
האנשים ונושך, עד שאנשי הבית היו
מרחמים ומריצים אותו הביתה. משום
כך הכתירוהו היהודים בשם "הקליפה
השחורה".

בהילוכם לעבר החווה, ומתוך
פתח מ"הקליפה השחורה", השגיחו
שהילדים לא ילכו ברגלים יחפות,
ושלכל אחד יהיה משהו ביד.

הרב מברדיצ'וב מתפלל מנחה,
ובעל הבית מתהלך מבולבל. ניכר
עליו שהוא חי מחדש חוויה מיוחדת
ואינו מוצא מקום לעצמו.

ניכר שהנזק עם הכלב לא איכפת
לו כלל, שכן הוא הורה לאחד
המשרתים להעביר את הנבלה ליער
ולקברה שם, דבר שהתמיה את הכל.

כשהחל הרב מברדיצ'וב לנגן, התרגשו כולם מהקול הנעים והמרגש מלאהצער והרחמנות, שאחד לאראהמה עושה השני.

כל אחד היה עסוק עם עצמו, כל אחד כאילו חי באותו רגע בעולם אטום ונעלה יותר, עולם של יחיד, הרי זה רשות היחיד ולא רשות הרבים, עולם של מחשבה, לא שומעים איש ולא רואים איש, כאילו האדם הוא יחידי החי באויר ודואג ובוכה על חייו בעבר.

בכל תנועה מהניגון שניגן הרב מברדיצ'וב בעמדו לפני העמוד, לפני שהתחיל לומר והוא רחום וכו' נשקעים יותר במרירות בשל החיים הלא-טובים, עד התנועה בחלק ניגון זה בקול דממה דקה של שברים, גנוחי גנח וילולי יליל, אנחה לבבית עמוקה שקטה עם בכיה פנימית עמוקה, כאחד העומד לפני כלות הנפש.

התנועה של הניגון מבטאת כבירור שהכוחות הולכים וכלים, הנשמה בוכה על הגוף והגוף מילל על הנשמה, ושניהם יחד כאילו מתעלפים מגודל המרירות.

שניהם - הנשמה והגוף - רוצים עוד להיות ביחד, שניהם רוצים לחיות, אבל שניהם מרגישים וחשים שהרגעים ספורים, עוד רגע ועוד רגע

שהמנהל הביע רצונו שהצדיק ילון בביתו.

בינתיים התחילה השמש לשקוע והתחיל להחשיך. היהודים ניגשו לבית בו שהה הרב מברדיצ'וב, ובראות התלמידים את היהודים, יצאו אליהם, והיהודים בקשו אותם לפעול אצל הרב לקבל אותם ב"יחידות". בעל הבית בראותו את היהודים, התמלא שמחה, והורה לכבד אותם במשקה, בבירה, דגים מלוחים ופירות.

וכך הגיע זמן תפילת ערבית והרב מברדיצ'וב אמר שצריכים להתפלל מעריב והוא עצמו התפלל בתור שליח ציבור.

לפני שהתחיל לומר והוא רחום וכו', נכנס לדביקות חזקה וניגן ניגון. בתחילה בעצבות עמוקה ובתחנונים, כמי שבוכה ומבקש רחמים מעומק הלב, דבר שחדר ללב כולם, ולאחר מכן בשמחה גדולה ובהתלהבות עד לכלות הנפש ממש. אחרי הניגון אמר המלים והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו בחלק הראשון של הניגון, בעצבות עמוקה ובתחנונים, דבר שעורר לבבות כל הנוכחים, והמלים ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו - עם החלק השני של הניגון, בשמחה גדולה ובהתלהבות.

ואילו התלמידים שידעו והרגישו
בכל תנועה את הנמשל, חיו אז מחדש
את כל פרשת ירידת הנשמה בגוף.

ניגונו של הרב מברדיצ'וב היה
לגבם כסיפור דברים, כאילו דיבר
אתם וסיפר להם. לאמיתו של דבר,
ניגון - למי שמבין מה שהוא שומע -
יש בו יותר מאשר סיפור דברים.

התלמידים שמעו מה שהניגון סיפר
על אירוע ירידת הנשמה הנמצאת
בעולמות השמימיים הנעלים ביותר
ויורדת מעולם לעולם, עד שהיא
מתלבשת בגופו של אדם.

חלקו הראשון של הניגון מביע את
הרגש הפנימי של הנשמה. בשעה
שהיא מקבלת את הידיעה הראשונה
שעליה לרדת ולהתלבש בגוף, היא
הולכת ונפרדת ממקומה באוצר
הנשמות, מהאורות והגילויים
העליונים, מנשמות חבריה, מהרבי
המלמד אותה.

וכשהנשמה נפרדת מכל אלה,
ומתחילה ללכת בדרכה, לבצע
השליחות שהטיל עליה הבורא ברוך
הוא להחיות גוף - היא מתמלאת יאוש
מר על שאין היא יודעת להיכן היא
הולכת.

שהרי, נשמות בהיותן באוצר
הנשמות, אין להם שום ידיעה מהו

מוכרחים להיפרד - עונש על
התנהגותם הלא טובה.

בתוך כך משתתק הרב מברדיצ'וב,
חלק מהנוכחים התעלף, חלק אחר
סתם מבולבל, וההתרגשות שאפפה
את כולם אי אפשר לתאר.

פתאום נשמע קול אדיר, הרב
מברדיצ'וב החל בחלק השני של
הניגון, המתחיל בתנועה של קול
מבשר.

קול גבוה וחזק הנושא בתוכו זיק
של תקווה, איתנות של חיי נשמה,
תוקף ובטחון.

הניגון השמח הנעים ורחב הלב,
אפף את כולם, ריענן ועורר את כולם,
וכל אחד חש בחיות חדשה, וברגש
נעלה ופנימי בלתי מודע.

אי אפשר לספר ולתאר את הרושם
שעשה הניגון על התלמידים.

כולם שמעו והרגישו את המשל
בלבד, הניגון החדיר אותם עד
לנקודת הלב, והעלה אותם לעולם
בלתי מוכר להם.

ברם, לא היתה להם שום אחיזה
בהבנת הענין, מכל שכן בנמשל של
ירידת הנשמה בגוף שתיאר הרב
מברדיצ'וב בניגונו.

עינין ואטימין אודנין, חזין ולא ידעין מאי חזין, שמעין ולא ידעין מאי שמעין". לפעמים הביטוי הוא "סתימא מוחא ואטומא לבא".

הזוהר הקדוש מבכה ומצטער על אותם שיש להם מוח להבין, לב להרגיש, עינים לראות ואזנים לשמוע. כלומר, יש להם הבנה ורגש, ראייה ושמיעה, ובכל זאת הם "סתימא מוחא", מוחות סתומים, "סתימין עינין" – עינים סגורות, "אטומא לבא" – לבבות סתומים, "אטומא אודנין" – אזניים סתומות.

דוד המלך עליו השלום מתאר את העבודה זרה: "עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם"⁶², ומונה ששה אברים: פה, עין, אוזן, אף, יד ורגל, שחמשה מהם הם כלים של חמשת החושים.

חמשת החושים הם: ראייה שמיעה, ריח, טעם ומישוש, שהם חמשת האברים: עין – ראייה, אוזן – שמיעה, פה – טעם, אף – ריח, יד – מישוש.

דוד המלך ע"ה מונה גם רגל, שכן לרגל יש מעלה שהיא מעמידה ומובילה את האדם להיכן שהראש

העולם הזה ומהו גוף גשמי. הידיעה הכללית שעליה לרדת בעולם הזה ולהתלבש להחיות גוף גשמי, מביאה אותה לרגש של יאוש ולחרדה גדולה.

הנשמות לפני ירידתן למטה להתלבש בגוף – אין להן שום שייכות לעניני עולם הזה, שלא כמו המלאכים שיודעים שקיים עולם הזה ויודעים גם מהו העולם הזה ואשר בעולם הזה ישנם טוב ורע, יצר טוב ויצר הרע.

מלאכים מקבלים ידיעות לעתים קרובות על הנעשה בעולם הזה על ידי המלאכים הנבראים ממעשי בני אדם.

ואילו הנשמות אינן יודעות מהו העולם הזה ומהו גוף גשמי.

אמנם, גם בנשמות ישנן כאלו שיודעות מהו העולם הזה ומהו גוף גשמי, אלא שאלו הן הנשמות שהיו כבר בגוף בעולם הזה וחזרו לעולם העליון. נשמות אלו יודעות מהו העולם הזה ומהו גוף גשמי, ואילו הנשמות שבאוצר הנשמות אינן יודעות מהו העולם הזה ומהו הגוף הגשמי.

בזוהר מובא לעתים קרובות הביטוי "וי להני בני נשא סתימין

(62) תהלים קטו, ד.

תבל ידעו, שמי שלומד בישיבה בעולם הזה ומי שמקושר לצדיק בעולם הזה - יזכה לאחרי אריכות ימים ושנים להיות בישיבתו ובמסיבתו של רבו בעולם הבא -

מגן העדן מובילים את הנשמות דרך מדורי הגהינום ומראים להן את עונש הרשעים, ומודיעים להן שאחרי שהן עצמן רואות שכר הצדיקים בגן עדן ועונש הרשעים בגהינום, קיימת בפני האדם הבחירה באיזו דרך ברצונו ללכת.

קל מאד לתאר את צער הנשמה בעזיבתה את אוצר הנשמות ובהיגלותה בעולם בשרי פרוץ הנקרא עולם השקר.

העולם הזה נקרא "עלמא דשקרא" - עולם השקר, שכן כל הנמצא בעולם הזה הבשרי - משקר.

"עולם הזה - משקר".

גשמיות היא הרי שקר, שכן המציאות האמיתית היא החיות הרוחנית ולא המציאות הגשמית. המציאות הגשמית מכסה על החיות הרוחנית.

מבין והלב מרגיש ששם צריכים ללכת.

ה"עבודה זרה" למרות שיש בה כל האברים של החושים וגם אברי הרגלים, ומכל מקום "פה להם ולא ידברו, עינים להם ולא יראו וגו'".

מלאכים יודעים מה שנעשה בעולם הזה ואילו נשמות אינן יודעות מה הוא העולם הזה, הן אינן יודעות לא את הרע ולא את הטוב של העולם הזה.

הסדר של ירידת הנשמה בגוף הוא שמאוצר הנשמות מובילים אותה דרך גן העדן, ושם נודע לה מהו העולם הזה.

כשהנשמה באה לגן עדן, רואה את נשמות הצדיקים כפי שהן בהיכלות שלהן, את התנאים והאמוראים, הגאונים והצדיקים ותלמידיהם - פעם דובר בביאור הלשון הידוע⁶³ "עלמא עילאה כגוונא דעלמא תתאה", כשם שבעולם הזה מוקף כל רבי וכל צדיק בתלמידיו וחסידיהו, כך הדבר גם בעלמא עילאה.

חובה ומצוה - מצד אהבת ישראל - לפרסם שכל בני ישראל בכל מרחבי

63 ראה לקוטי דיבורים כרך ד עמוד 1542.

שניגן הרב מברדיצ'וב, ואחרי שאנו מבינים פחות או יותר פירוש המלות של והוא רחום וגו' ה' הושיעה וגו' - יכולים אנו להמשיך בסיפור:

אחרי שהרב מברדיצ'וב שר את כל הניגון בלי מלים, החל לומר המלים והוא רחום יכפר כו' בליווי הניגון. כל מלה התאימה לניגון האבל והחרידה את הלב, הריאות והכבד.

בעל הבית, שמהניגון בלי המלים כבר היה שבור כולו, לא יכל לסבול יותר, וכשהרב מברדיצ'וב סיים המלים ולא יעיר כל חמתו, בקול דממה דקה האחרונה של כלות הנפש - נפל על הארץ ביללה פראית שהחרידה את כל הנוכחים.

הרב מברדיצ'וב לא שם לבו לכך, והמשיך לומר ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו, עם החלק השני של הניגון, בקול שמחה ותקוה טובה. ולאחר מכן המשיך בתפילתו כדרכו בקודש.

יהודי הכפר וכן העובדים הגויים של האחוזה היו מבולבלים מכל מה שאירע ועל כל הנכרים נפלו אימה ופחד לפני הצדיק הגדול הרב מברדיצ'וב.

רק אז הבינו התלמידים שהצטרפו לנסיעתו של הרב מברדיצ'וב, שכל

אנשים משקרים, אין אדם יודע מה בלבו של חברו, כל אחד מתהלך וסודו בקרבו, בחסרונותיו הפנימיים שרק הוא עצמו יודע אותם, ועושה כל אשר ביכלתו שהזולת לא ידע מהם.

כמה מר וקשה לנשמה, נסיעתה וירידתה מעלמא דקשוט לעלמא דשקרא (מעולם האמת לעולם השקר), ובבואה לעולם הזה היא נופלת בידי ה"חומץ ומעול", המשתמש בכל מיני התחכמויות לפתות את האדם ולמשוך אותו אל תוך הגשמיות והחומריות - באיזה מצב, איפוא, נמצאת אז הנשמה!

ניגון ההכנה של הרב מברדיצ'וב לפני ה"והוא רחום" של תפילת ערבית, צלצל כמרש אבל המלווה את הנשמה ברכבת הניגון שלה מאוהלי הטוהר של אוצר הנשמות, לתהומות החושך המלוכלכים של עולם השקר הבשרי.

ברם, זה רק החלק הראשון של הניגון השייך למלים והוא רחום וכו', עד ולא יעיר כל חמתו. ואילו החלק השני של הניגון שהוא קול מבשר בהתלהבות של שמחה על המלים ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו - מבטא את חסד ה' הגדול העוזר לכל מי שרוצה להיות עובד ה'.

כעת, אחרי שהבנו את הניגון

היהודים, החלו להתעניין במתרחש כאן, והיהודים סיפרו להם שזה מספר שנים מאז הגיע הרשע המרושע אל הפריץ בתור מנהל האחווה, גירש את כל היהודים שהתפרנסו מסביב לאחווה.

הרשע הביא אתו מגרמניה כלב שחור שהיה מתנפל על כל יהודי שעבר דרך האחווה, או גם מחוץ לאחווה, והרבה יהודים נושכו על ידו.

התלמידים בשמעם כל הסיפורים, הבינו את הנעשה כאן, והיו מודאגים ביותר, הם הבינו שנערכת כאן מלחמה רוחנית, הרבי עוסק בפדיון שבויים של נשמה גבוהה, ומי יודע כיצד יסתיים הדבר.

בינתיים ניגש אחד התלמידים אל החדר בו שהה הרב מברדיצ'וב, כדי להאזין לתיקון חצות שעורך הרב, ומה נשתומם לראות את בעל הבית שוכב על הארץ, ראשו לעבר דלת החדר, פניו לעבר הריצפה ובוכה מעומק הלב.

בראותו מחוזה זה, נפל עליו אימה ופחד. יצא מיד וסיפר על כך לחבריו התלמידים. הם ניגשו כולם לעבר החדר, ובראש ובראשונה סגרו את הדלתות כדי שאנשי הבית ועובדי האחווה לא יכנסו לשם.

הנסיעה של רבם היתה בגלל בעל הדירה, הם הבינו שמתחולל כאן פדיון שבויים מהדרגות התחתונות ביותר, אלא שבשום אופן לא יכלו להבין כיצד מגיעים לנכרי - הם חשבו שבעל הבית הוא נכרי - ניצוצות כאלה שעל הרבי לפדות ולהעלות. הם החליטו שבודאי הוא גלגול של נשמה גדולה והרבי מסר נפשו לפדותה.

כשסיימו להתפלל מעריב, והרב מברדיצ'וב הרי ישב בתענית, והשעה היתה כבר די מאוחרת, ובידעם מנהגו בתיקון חצות, העיזו התלמידים להיכנס אל הרבי ולבקשו לטעום משהו.

יהודי הכפר הסמוך רצו להיכנס אל הרב מברדיצ'וב ב"יחידות", אך הרב אמר שאין הוא יכול לקבל אותם היום. בינתיים נהיה אחרי חצות הלילה, והרב מברדיצ'וב הסגיר עצמו בחדרו.

בעל הדירה ביקש את היהודים ומשפחותיהם להתכבד במאכל ובמשתה שהגיש לפניהם, והיהודים שוחחו ביניהם על המהפכה שהתחוללה כאן, נפטרו מ"הקליפה השחורה" וצורר היהודים, ה"המן", הפך עורו לגמרי.

התלמידים בשמעם דיבורי

עמוק תוך בקשה ותחנון שהם ילמדו אותו מה לעשות ושיפעלו על הצדיק לעשותו יהודי.

בתוך כך שמעו התלמידים שהרב מברדיצ'וב פתח דלת חדרו, אחד התלמידים ניגש ורבי לוי יצחק שאל אם ישנו בסביבה נחל לטבול בו. אחד מיהודי הכפר הסמוך אמר שבכפר שלהם ישנו בית טבילה. הרב מברדיצ'וב הורה להכין מיד את העגלה כדי לנסוע אל הכפר.

בעל הבית בשמעו שהצדיק עומד לנסוע, הורה לרתום את הכרכרה שלו בארבעה סוסים, אלא שהרב מברדיצ'וב מיאן לנסוע בכרכרת בעל הבית, ונסע בעגלה שלו.

יהודי הכפר מלאו רעש של שמחה. הרב מברדיצ'וב נסע אל המקוה שבכפרם, ומשם הלך לביתו של אחד מותיקי וזקני הכפר שם היה ה"מנין" של יהודי הכפר.

כמנהגו של הרב מברדיצ'וב, שמע את המנין מתפלל ותיקין, ולאחר מכן המשיך את תפילתו ביחידות. לאחר התפילה למד את שיעוריו עטור טלית ותפילין.

גם בעל הבית של החווה הגיע לכפר, ובהיותו ידוע לאדם רע

הם חששו שמא יערכו הנכרים איזו רשעות. במיוחד פחדו שמא יודע לומר - שלדברי היהודים היה מחבריו של בעל הבית - מכל הנעשה ויעליל עלילה.

עברו כמה שעות, והנה בעל הבית נכנס אל החדר בו שהו התלמידים ועיניו נפוחות מרוב בכי. התלמידים בראותם את בעל הבית נפחדו מאד והתרחקו ממנו, הם פחדו שמא יארע כאן איזו עגמת נפש.

בעל הבית הבין שאנשי הרב מתרחקים ממנו, ובאידיש-גרמנית משובשת, מעורבת במלים פולניות, החל לספר להם על עצמו, שהוא יהודי מלידה, שירת בצבא והגיע להיות אחד משומרי הסף בחצר המלך, הוא כל כך התרחק עד ששכח על יהדותו, ולאחר מכן החל לשנוא יהודים, עד שעונגו הגדול ביותר היה להרע ליהודים.

אתמול, כשראה את העגלה עם היהודים מתקרבים לביתו, התמלא שמחה גדולה, שכן יהיה בידו להרוג כמה יהודים, והחל לירות עליהם. משראה שהאקדח אינו יורה ובטעות הרג את כלב ההצלחה שלו, הבין שמתרחש כאן דבר פלאי.

כעת - אומר להם בעל הבית - החלטתי לחזור ליהדותי, ופרץ בבכי

בדרך שובם לברדיצ'וב הזהיר הרב את התלמידים שלא לספר לאף אחד מכל מה שאירע.

כעבור זמן קצר, עזב המנהל את האחוזה. אף אחד לא ידע להיכן הלך. כפי שסיפרו קיבל מבעל האחוזה סכום כסף גדול תמורת נכסיו הרבים והלך למקום בלתי ידוע. לאמיתו של דבר הלך לברדיצ'וב, וחוץ מאותו קומץ תלמידים שהשתתף בנסיעתו האמורה של הרב מברדיצ'וב, לא ידע אף אחד ממנו. במשך הזמן נעשה לאחד מהמקורבים ביותר אצל הרב מברדיצ'וב, והקים אחת המשפחות המכובדות ביותר בברדיצ'וב.

למדריגה גבוהה כזו בתשובה, יכול להביא חוש הציור. זה שבסיפורו ובדיבורו על האימה והפחד הנופלים על החייל הפשוט כשעליו להיכנס אל הקיסר, חי מחדש את מה שהוא מספר ונופל מתעלף, זה שיש לו חוש ציור כזה, יכול להגיע לדרגות נעלות בעבודה.

[לקוטי דיבורים כרך א ליקוט ז]

ומושחת המדות, עורר הדבר רעש גדול בין כל התושבים.

בראותו שכל יהודי הכפר התאספו ביום חול רגיל ומתפללים בשמחה רבה כבחג הגדול ביותר - עשה הדבר עליו רושם כביר.

בהכירו זה כמה שעות את התלמידים, ביקש מאחד מהם להראות לו כיצד להניח טלית ותפילין, לווה מאחד התלמידים טלית ותפילין וסידור, והלך לביתו להתפלל.

כשסיים הרב מברדיצ'וב להתפלל, קיבל את כל יהודי הכפר ב"יחידות". חשבו שתיערך גם סעודה, אלא שהרב מברדיצ'וב מיהר מאד. הוא טעם משהו והורה לבעל העגלה לרתום את הסוסים ומיהר לנסוע.

מנהל האחוזה נכנס אל הרב מברדיצ'וב ושהה בחדרו זמן ממושך. התלמידים השתוקקו לדעת ולשמוע את המדובר ביניהם, אבל הדלת היתה נעולה.

- * -

הלל אמר - מספר לי הרה"ח ר' גרשון דוב - כדי לראות וברוך השם להרגיש דביקות כזו, היה כדאי ללכת אל הרבי שיחי' עשר פעמים רגלי. אנו - אומר לי הרה"ח ר' גרשון דוב - אנרכיו של ר' הלל, חיינו חדשים רבים באימרה זו, והתמימות בה נאמרה אימרה זו הכניסה בנו חיות בעבודה.

דביקותו של הרבי - מספר לנו ר' הלל - העלתה והעמידה אותי בד' אמות אחרות לגמרי.

ד' אמותיו של הרבי - אומר לנו ר' הלל - הן הרי ד' אמותיו של הקב"ה, שמיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד⁶⁵ ובד' אמות אלו ישנם אותם גילויים שהיו בבית המקדש.

באמצע דביקותו - מספר לנו ר' הלל - פתח הרבי את עיניו וחזר על לשון הגמרא⁶⁶: א"ר יצחק פועלא דיממא אנן, עבודתנו היא להאיר⁶⁷, חס ושלום וחס וחלילה, אסור לכם להפסיק לנסוע למושבות, אדרבה

הרב החסיד ר' גרשון דוב זצ"ל⁶⁴ סיפר לי, שפעם אחת כשביקר הרה"צ הרה"ח הרה"ג ר' הלל בליובאוויטש, אמר הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" מאמר בו דובר במעלת הנשמות בכלל, וביחוד במעלת הנשמות דאצילות, שהן בדביקות תמידית. דוגמא לכך ישנה בכל נשמה, הגפש-רוח-נשמה - גר"ן - שבנשמה הן בהתלבשות בדברים המתבררים, ואילו החי'-יחידה - ח"י - שבנשמה הן בדביקות תמידית.

כששמע הרה"צ הרה"ח הרה"ג ר' הלל מאמר זה, התרגש מאד, כי רוב זמני השנה היה בנסיעות בדרכים. נכנס ב"יחידות אל הרבי ופרץ בבכי רב, על ביטול הזמן שלו מתורה ועבודה, ושאל אם עליו להפסיק לנסוע אל המושבות, שכן תושביהן פשוטים ביותר ושייכותם להבנת החסידות מועטה מאד.

הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" נכנס לדביקות חזקה. רבי

64) היה תלמידו של ר' הלל זצ"ל מפאריטש.

65) ברכות ח, א. ח"ג רב, א.

66) עירובין סה, א.

67) ראה ספר המאמרים ה'תש"ח עמוד 292 ואילך.

בביאור נרחב הסביר לי אז החסיד ר' גרשון דוב, איך אור החסידות פועל זיכור האויר ומזכך אף את האנשים הפשוטים ביותר.

[לקוטי דיבורים כרך ב ליקוט יא אות ו]

ואדרבה עליכם להמשיך בזה, ואתם תאירו את כל הסביבה באור החסידות.

ובמוחש רואים - אומר לי החסיד ר' גרשון דוב - שר' הלל האיר את כל סביבת רוסיה הקטנה וביחוד את המושבות בחרסון.

- * -

ואתרך וכו' ולאמטויי לנא מטוב נהורך - נפתחים היכלי דאורייתא ונהיה אור במוח ובלב.

הסבא - רבנו הזקן - אמר לי מה שקיבל במזריטש בשם מורנו הבעל שם טוב, שבשעת פתיחת הארון ויהודי אף הפשוט ביותר אומר באמונה פשוטה מעומק הלב: בריך שמי' דמרא עלמא, בריך כתרך ואתרך, יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם - ממלא השי"ת בקשתו, כולה או מקצתה.

[לקוטי דיבורים כרך ב ליקוט יג אות ב]

הסבא, דודי זקני כ"ק מהרי"ג, סיפר למורי הרשב"ץ נ"ע, שהיה פעם אצל אביו, אב-הסבא הרבי ה"צמח צדק", ודיברו בעניני לימוד. תוך כדי דיבורם אומר כ"ק דודי זקני לאביו שענין זה וזה מוקשה לו, ואשר הוא כבר מתייגע זמן רב ליישב את הענין.

אבי - מספר כ"ק דו"ו מהרי"ג למורי הרשב"ץ נ"ע - שקע בהרהורים, ולאחר מכן אמר לי:

הרי היית בפתחת הארון, כשהולכים לפתיחת הארון ואומרים בריך שמי' דמרא עלמא, בריך כתרך

- * -

הרבי ה"צמח צדק" הורה לחסיד הגאון ר' שניאור זלמן נ"ע מפולוצק,

שמיד לאחרי הפטירה, וכשחוזרים במשך שנים על משניות בעל פה, שהכוונה העיקרית בזה היא אמירת אותיות התורה, זוכים לחזור משניות אחרי הפטירה. אותיות אלו מובילות את הנפש לבית דין של מעלה דרך היכל הזכות של האותיות שבתורה ותפילה.

[לקוטי דיבורים כרך ג ליקוט כג אות ט]

שהיה בקי בתלמוד בבלי וירושלמי כו' בעל פה, לחזור משניות בעל פה, ואמר לו:

מה שהסבא, רבנו הזקן, אומר בפרק מ"א [ב"תניא"] "כמו בצאתה מן הגוף במלאת שבעים שנה שאינה מהרהרת בצרכי הגוף אלא מחשבתה מיוחדת ומלובשת באותיות התורה והתפילה" - הוא מתכוון על הזמן

- * -

שבני ישראל אמרו ביציאתם ממצרים אל תוך הים. אלא שההפטרה היא שירת דוד המלך.

וסיפר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע שאב הסבא שלו, ה"צמח צדק" סיפר, שסבו, רבנו הזקן, שאל פעם מדוע בשביעי של פסח ההפטרה היא "וידבר דוד", שירתו של דוד המלך, ובפרשת בשלח השירה היא "שירת דבורה".

אב-הסבא ה"צמח צדק", סיפר, שסבו, רבנו הזקן, סיפר בשביעי של פסח תקס"א, הסיפור הבא:

את הסיפור החל רבנו הזקן בסגנון הבא:

בשבת ויום טוב קוראים בתורה, ואחרי הקריאה בתורה אומרים את ה"מפטיר", דברים שיש בהם מתוכן הפרשה, המובאים בנביאים. בשבת בשלח קוראים את השירה, וכך נקראת שבת זו, שבת שירה, על שם שקוראים בשבת זו את השירה שאמרו בני ישראל בשעת קריעת ים סוף - כשהים נבקע בשעה שבני ישראל יצאו ממצרים, ובני ישראל אמרו אז שירה להקב"ה. ההפטרה שאומרים אז - היא ההפטרה של שירת דבורה הנביאה, שאמרה כשבני ישראל ניצחו במלחמת סיסרא.

שביעי של פסח הוא הזמן שבני ישראל עברו את הים ביציאתם ממצרים, וגם אז קוראים את השירה

ראשו היה סתום ולא קלט. כשחבריו החלו כבר ללמוד גמרא, הנה בקושי רב לימדוהו אותיות האלף-בית והנקודות. בעמל רב לימדוהו ברכות הנהנין על מה שהוא אוכל ושותה אבל לא יותר מכך.

עבר זמן מה וקרוביו החליטו שלא להמשיך את לימודיו אצל המלמד, בראותם שאין בכך משום תועלת, ומסרוהו לתלמוד תורה של הקהילה.

עברו מספר שנים וגם בתלמוד תורה, בלמדו שם עד גיל שתים עשרה, לא מצא כל תועלת, והקהילה מסרה אותו בידי פחח ללמדו מלאכת הפחחות.

הפחח היה יהודי ירא שמים, לימד את הנער היטב את המלאכה ויחד עם כך השגיח על הנהגתו. הנער אמנם ידע לומר ברכות הנהנין אבל לא ידע בדיוק למה שייכת כל ברכה, והפחח לימד אותו כל ברכה למה היא שייכת.

ברם, חשקו של הנער ללימוד היה רב וברצותו ללמוד גם בשעת העבודה - כפי שהיה נהוג אז, שפועלים היו אומרים תהלים או חוזרים משניות בשעת העבודה - היה יושב ואומר

בזמנו של ה"סבא"⁶⁸, אירע אירוע מסויים:

כידוע, לפני שהתגלה הסבא הבעל שם טוב, היה נודד מעיר לעיר וממושב למושב, מיהודי אחד לשני, כדי לעורר ולעודד בני ישראל בחומר וברוח, להתעניין במצבם ולעורר רחמים עליהם ולהתפלל עבורם. אז לא ידעו עדיין מי הוא.

באחד המקומות בו גרו יהודים, נשאר ילד יתום מאביו בגיל שלש-ארבע, ובגיל חמש נתייתם גם מאמו, ורודו לקחו לביתו לגדלו ומסרו בידי מלמד ללמוד.

לנער היה ראש סתום וקשה, כמה שלמדו אתו - לא הצליח לקלוט.

המלמד הורה לחברי הנער לא לצחוק ממנו ושלא לצערו. באותם הזמנים היו הילדים תמימים (שכן, ילד הרי סופג לתוכו את הטבע של ההורים ושל האנשים המבוגרים, ובזמנים שעברו, כשההורים היו תמימים - היו גם הילדים כך) ושמעו בקול רבם ולא ציערו את הנער.

חשק ללמוד אמנם היה לו, אבל

68) הכוונה על הבעל שם טוב, כך היה רבנו הזקן קורא לרבו המגיד ממזריטש - "אבא", ואת הבעל שם טוב, שהוא הרבי של רבו, קרא ה"סבא".

בכפר מושבו חיו מספר משפחות יהודיות, שהקצו מקום מיוחד לתפילה משותפת. כן היו שם שוחט, מלמד, וביניהם גם בן תורה.

האברך הפחח נכנס אל בן התורה ושפך בפניו את לבו הכאוב והמר, את צערו העמוק על שאין הוא יודע ללמוד. בן התורה יעץ לו להחזיק בלומדי תורה בהצנע, ורחמנא ליבא בעי⁶⁹. ישנם הרבה יהודים פשוטים המחזיקים בלומדי תורה, והם חשובים כמו לומדי תורה. ומאז החל הפחח להחזיק יותר בלומדי תורה.

באותו כפר היה נהוג, כשהיה בא אורח למקום, דבר שאירע לעתים רחוקות, וכל אחד רצה לקיים מצות הכנסת אורחים - היו מטילים גורל מי יזכה באורח. פעם אחת הגיע לכפר אורח חולה ומצורע בכל גופו, הטילו גורל וזכה בו הפחח.

הפחח לקח את האורח לביתו, הקצה לו חדר מיוחד, רחץ אותו ומשח אותו במשחות שונות והביא על ידי כך הקלה רבה במצב בריאותו של האורח. עברו מספר ימים והאורח רצה להמשיך בדרכו, אבל הפחח התחנן בפניו לשהות בביתו עוד מספר ימים.

ברכות, בחשבו שבכך הוא יוצא ידי חובת לימוד תורה, עד שהסבירו לו שכשאומרים ברכה מבלי לאכול נקרא הדבר ברכה לבטלה, ואז התחיל לשנן בשעת העבודה אותיות האלף-בית, או קמץ אלף וכו'.

את העבודה תפס בקלות ובהצלחה רבה. בינתיים הגיע לגיל בר מצוה.

למרות שההסכם היה שהנער ילמד אצל הפחח תקופה של כמה שנים, אך בראותו שהנער תפס היטב את המלאכה הסכים שהנער יצא לעבוד לעצמו.

הנער פתח חנות של פחחות, עבד היטב ובהצלחה מרובה, חילק הרבה צדקה, והצטער מאד על אשר נשאר עם הארץ.

הנער הגיע לפרק "האיש מקדש", והתחתן עם בתו של כפרי. חותנו עבד בעבודות זיפות ביער מסויים וגר בכפר ליד היער. חתנו התיישב גם הוא באותו כפר, עבד במלאכת הפחחות, הצליח בעבודתו, התעשר מאד והיה לו רוב טוב.

אך, תמיד היה בוכה ומצטער על אשר אין הוא יודע ללמוד.

(69) סנהדרין קו, ב.

עם הארץ ובגלל כך הוא בוכה ומצטער, והיות ומפיו של אורח שהתארח בביתו שמע עצה לדעת ללמוד, לצום ולהתענות - קיבל על עצמו לנהוג כך עד שהשי"ת יעזור לו להיות בן תורה.

היהודי שמע את סיפורו של הפחח ואמר לו: זוהי אמנם עצה, אבל אם הוא רוצה, הוא יכול לייעץ לו עצה קלה יותר כדי להיות בן תורה.

בשמעו זאת, התחנן הפחח בפני היהודי לגלות לו את העצה.

אמר לו היהודי שימסור לו את כל רכושו, ממון, כסף, זהב, ביתו וכל רכושו ויתלווה אליו למשך שלש שנים ואז הוא מבטיח לו שיהיה בן תורה.

הפחח הסכים לכך מיד, אך היהודי אמר לו, אל תמהר, בראש ובראשונה עליך להתייעץ עם אשתך וכן לשמוע דעת חותנך על צעד כזה, ואז, כעבור שמונה ימים תבוא שוב ליער, למקום עמידתנו כעת, וגם אני אבוא כאן, ואז תאמר לי החלטתכם בנידון.

היהודי עם המקל והשק הלך לדרכו.

גם הפחח שב לביתו וסיפר לאשתו את כל אשר אירע. אשתו ענתה לו,

פעם אחת, בהיותם יחד, שאל הפחח את האורח לסיבת מחלתו, והאורח ענה לו, שהוא היה בקי בש"ס, אבל רצה ללמוד ולדעת גם ראשונים ואחרונים, התענה רבות, צם ולמד בהתמדה רבה, עד שנחלש ביותר ומכך צמחה מחלתו.

כעבור זמן קצר, עזב האורח את בית הפחח והלך לדרכו.

האברך הפחח, בשמעו סיבת מחלתו של האורח, היה מתפלל ומתחנך בפני הקב"ה, שהוא מקבל על עצמו כל מיני יסורי הגוף, ובלבד שיזכהו השי"ת ויהיה בן תורה. עברו כמה ימים ומצבו בלימוד לא השתנה. החליט הפחח לנהוג כפי שהאורח סיפר לו, והיה יוצא ליער, צם ומתיישב בין הנמלים שיעקצוהו, ובשעת מעשה אומר תהלים (שכן, במשך הזמן למד לומר "עברי"). פירוש המלים לא ידע, אך היה יושב ואומר מלות פרקי תהלים תוך בכיה ואנחות.

פעם אחת בישובו ביער אומר פרקי תהלים מתוך בכיה, ראה לפניו יהודי ומקל בידו ושק על כתפו. בתחילה הטיל הדבר פחד עליו, אך התאושש והיהודי שאל אותו מדוע הוא יושב ביער ובוכה.

האברך הפחח סיפר ליהודי, שהוא

ספיקות בדעתך, מורה הדבר שאנחותיך ובכיותיך על שאינך יודע ללמוד לא היו כל האמת, אילו הן באו מתוך אמת אמיתית, היית בודאי מסכים כשנותנים לך עצה כדי להיות בן תורה!

הפחח האזין לדברי אשתו, ויצא למקום המסויים ביער, שם פגש שוב באותו יהודי עם המקל. היהודי שאל אותו להחלטתו, והוא ענה שהוא מסכים על הכל. הם התיישבו ושוחחו ביניהם, ובין כך פרצה אנחה כבדה מלבו של הפחח.

נענה היהודי ואמר לו: מה אתה נאנח, אולי אתה מתחרט על מה שהסכמנו, הרי ברשותך להתחרט.

והפחח סיפר לו את האמת, את דברי אשתו ואת דברי חותנו שהביאו אותו במבוכה.

חותנך צודק - אמר לו היהודי - בודאי ישנם הרבה יהודים פשוטים, המחזיקים בלומדי תורה ומקיימים מצוות, והם נעלים יותר מלומדי תורה.

בכל זאת, הכריז הפחח שהוא מסכים למסור את כל רכושו ולצאת

כיוון שתמיד אתה מצטער על שאינך יודע ללמוד ומציעים לך הצעה כזו, בודאי שעליך להסכים לכך, וגם אני לכשעצמי מסכימה, אבל בתנאי אחד, שלפני שנמסור לו את כל רכושנו, יבוא לביתנו לאכול סעודה, כדי לקיים מצות הכנסת אורחים (שכן, לאחר העברת הרכוש אליו לא נוכל לקיים מצוה זו).

לאחר שיחתו עם אשתו, הלך אל חותנו וסיפר לו גם כן כל אשר אירע. חותנו ענה לו: אכן, כתוב⁷⁰ "יקרה היא - התורה - מפנינים", בכל זאת דעתי היא שעל פי תורה אסור לעשות זאת, הרי יש לך אשה וילדים שעליך לפרנסם, ואסור לתת את כל הרכוש. ישנם הרבה יהודים פשוטים המחזיקים בלומדי תורה ומקיימים מצוות בתמימות והם נחשבים כמו לומדי תורה, ומשום כך אסור לך לתת את כל הרכוש ולצאת לגלות.

דברי חותנו השפיעו עליו והביאו אותו במבוכה ובספיקות, מבלי שידע מה לעשות. במשך שמונת הימים חשב והתעמק בדבר מבלי לדעת כיצד להחליט, ובינתיים צם ובכה. ביום השמיני סיפר שוב לאשתו על מבוכתו, ועל דברי אביה שהשפיעו עליו. אמרה לו אשתו: כיוון שנפל

(70) משלי ג, טו.

למחרת בבוקר, לפני שהיהודי והפחח עמדו לצאת לדרכם, אמר היהודי לאשת הפחח: למרות שכעת שייך הבית לו, הוא מרשה לה לגור יחד עם ילדיה בבית בתור שכן עד לשוב בעלה משלשת שנות הגלות. כן ציווה להשאיר לה במתנה שקי קמח ותפוחי אדמה, והרשה לה לזרוע את הגן שליד ביתם ולהשתמש בפירות ובירקות, אבל כל זאת בתור שכנים ולא בתור בעלי בתים. בדרך את האשה ואת שני בניהם ובתם, נטל את השק עם הכסף והזהב ועזב את המקום יחד עם הפחח.

האשה עיבדה את הגן והשדה שהניבו פרי רב. כך חיתה עם ילדיה בשלשת שנות גלות בעלה.

בתום שנות הגלות שב הבעל והם התיישבו במקום אחר. הוא הצליח מאד והתעשר ונהיה צדיק נסתר.

לאחר מאה ועשרים שנה, נתנו לבעל הפחח מקום בהיכל גבוה של בני תורה בגן עדן, ולאשה נתנו מקום בגן עדן בהיכל נשים צדקניות, וכל פעם כשהיו מעבירים את הבעל למקום געלה יותר בגן עדן. היו מביאים את האשה ומכריזים שהכל הוא בזכותה.

רבנו הזקן סיים, באמרו: היהודי

לגלות למשך שלש שנים, אלא כבקשת אשתו הוא עושה זאת בתנאי, שהיהודי יבוא לביתם לאכול סעודה, כדי שיקיימו מצות הכנסת אורחים.

היהודי הסכים לתנאי, והם קמו והלכו לביתו של הפחח.

הם הגיעו לבית הפחח בשעה של אחרי תפילת מעריב, ומצאו שם שולחן ערוך בכל מיני מאכלים טובים, ונרות דולקים כביום חג. על שאלת היהודי איזה חג היום? ענה הפחח שאין הוא יודע, צריכים לשאול את אשתו.

האשה ענתה שאצלה חג היום בגלל שתי סיבות: (א) מצות הכנסת אורחים. (ב) היא רואה שהקב"ה רוצה לקחת מהם את כל רכושם, ובידי הקב"ה הרי הרבה דרכים כיצד לקחת רכושו של אדם, וכשהקב"ה עושה אתם חסד כזה, שהוא לוקח מהם את רכושם ונותן להם במקום זה תורה - האם אין זה חג?! שהקב"ה נוטל את פקדונו בצורה טובה כזו!

אז הביאו שק גדול והכניסו בו כל ממונם, כסף וזהב, הכל כפי המדובר, כן חתמו על שטר מתנה שהם נותנים ליהודי את כל רכושם והביאו שני שכנים לחתום כעדים, ואז טעמו מהסעודה ולנו במקום.

ובמחולות, ולכן ההפטרה של שבת שירה היא "ותשר דבורה", כי הכל בזכות האשה, הכל היה מן העפר.

הרבי ה"צמח צדק" סיים: ההפטרה בשביעי של פסח היא שירת דוד, מפני ששביעי ואחרון של פסח הם גילוי משיח, שהוא בן דוד, ולכבודו של משיח אומרים אז שירת דוד.

[לקוטי דיבורים כרך ד ליקוט לח]

עם המקל והשק היה הבעל שם טוב לפני התגלותו.

וסיים: גדולתה של האשה היתה מסירות נפשה על תורה ומצוות ומתוך שמחה.

כשבני ישראל יצאו ממצרים - אמר רבנו הזקן - ועברו בתוך הים ביבשה ואמרו שירה, הנה גם הנשים אמרו שירה אבל בשמחה, בתופים

- * -

עודנו מביט ומסתכל מסביב והנה שני אנשים ניגשו אל הנהר, האחד גבוה מהשני ושניהם לבושים בגדים ארוכים. לגבוה היתה רגל אחת עבה מהשניה. במרחק מסויים מהם עמדו אנשים נוספים אשר מראה פניהם היה מטושטש. לאחר מכן ניגש אליהם רבנו הזקן.

והנה דף מתוח על הנהר והנמוך במבנה הגוף אמר לגבוה ממנו במבנה הגוף: לך על הדף.

התחיל הלז לעבור את הנהר על הדף המתוח, והדף שוקע והמים מתרוממים ומתנשאים עד ששוטפים חלק מגופו. עלה הדף וירדו המים, עלו המים וירד הדף, וחוזר חלילה. כך

פעם בא הרבי האמצעי אל אביו רבנו הזקן נבהל ונפחד, מלא עגמת נפש ופרץ בבכי, כי חלום מוזר מעיק על לבו.

כידוע היה הרבי האמצעי חלוש בגופו, ולשם חיזוק בריאותו היה אביו רבנו הזקן אומר לפניו דברי חסידות ביחוד, כי החסידות היתה מחיה אותו.

בחלומו:

והנה נהר רחב ידים לפניו, מי הנהר זכים וצלולים, נובעים ומתפשטים במהירות ובחיות, אבל בלי כל גלים. הנהר מתפשט למרחקים, מתפרד לראשים שונים, מתחלק ליאורים, אבל המים שוטפים להם כמקדם בחיות אבל בלי כל רעש.

- כן, לך נא על הדף הזה.

ורבנו הזקן הלך ישר על פני הדף, עד שהגיע לקצהו ויבקש להעתיק את הדף ממקומו וללכת הלאה, אלא שהאדם הנמוך רמז לו כי ישוב, באמרו:

- בכוח גלי מים אלה אפשר ללכת גם בתוך גלי אש.

וייקץ.

כששמע רבנו הזקן את כל דברי החלום כאמור, אמר לבנו הרבי האמצעי: לך להתפלל ואחרי התפילה תיכנס אלי.

דרכו של הרבי האמצעי היתה להתפלל בשמחה ובשקט פנימי שיש בו עונג. ברם, הפעם התפלל במרירות ובככיות גדולות.

אחרי התפילה נכנס הרבי האמצעי אל אביו ורבנו הזקן אמר לו שהאדם הנמוך היה מורנו הבעל שם טוב והאדם הגבוה היה הרב המגיד ממזריטש. הסיבה למה שרגלו האחת עבה מהשניה מפני שהיתה לו רגל אחת נפוחה מכאב רגליו.

הבעל שם טוב צוה על הרב המגיד ללכת על הדף כדי לרמוז לו שבתוך התורות של תלמידיו אפשר לצלול.

נמשך הדבר משך זמן עד שהנמוך אמר לגבוה: רד - וירד.

שני האנשים שעמדו מרחוק ניגשו פעמים אחדות אל הנהר והתרחקו שוב. ציור פניהם היה מטושטש כל הזמן. לאחר מכן נעלמו ולא נראו עוד.

שני האנשים הנמוך והגבוה יחד עם רבנו הזקן עזבו את המקום, הנמוך הלך באמצע, לשמאלו האדם הגבוה, ולימינו - רבנו הזקן, וכך הם הלכו חבוקים ודבוקים יחד.

הם הלכו והלכו עד שהגיעו לנהר רחב השוטף במהירות רבה. גוונים מגוונים שונים למים ומכים הם גלים כגלי הים, עולים ויורדים.

הנהר נמשך לאורך רב, וכשמביטים מרחוק רואים והנה פה ושם גל מתרומם ונופל, מתרומם ונופל, ובתוך כך מתרוממים גלים רבים בכוח חזק מעלה מעלה ונופלים ומתפשטים על פני השדה וברגע הראשון נעשה מהם יאור קטן, אבל מיד נעלם ונבלע באדמה והאדמה הולידה והצמיחה עצי פרי.

תוך כדי כך שמע קול הנמוך באמרו לגבוה בקול נגיד ומצוה ובהראותו בידו על רבנו הזקן:

צדק", ואמר: התחלת העבודה של אבי (כ"ק אדמו"ר הזקן) עם הזולת, היתה בעלי תשובה, ולאחר מכן, כאשר הוכתר לרבי, היודע אתה כיצד הוא היה עושה בעלי תשובה? - מי שראה את אבי פעם אחת, לא היה יכול לשכב לישון שלא יקום למחרת אחר לגמרי, וסיים: כוח זה מסר אבי למי שמסר.

סיפור זה סיפר אב-הסבא, כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" לסבא כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש, וכשסיים המלים "כוח זה מסר אבי למי שמסר", אמר: וכלול בזה מסירות נפש תמימי של חסידים ובא בירושה.

כשהסבא סיפר סיפור זה לאבי, אמר: במסירות הנפש התמימי גם של חסיד מלידה, יש בכוח החסיד להחיות מתים.

כשאבי סיפר סיפור זה כסדרו, עם ההוספות של אב-הסבא והסבא, הדגיש את המלים "אפילו של חסיד מלידה", ואמר: מה שבא מלידה אינו כלל מה שבא על פי עבודה, מה

(את המלה "לצלול" לא יכולנו, אנו השומעים, לתפוס, וכן לא שמעו היטב. חזר כ"ק אדמו"ר [מהוריי"צ] ואמר עוד הפעם בקול ברור, לצלול, נענה אחת מהנוכחים ואמר: מלשון צללו? וענה כ"ק אדמו"ר: למלה צלל כמה פירושים, אלה המעונינים בכך יחפשו בספרי השרשים וידעו, חייב אדם לומר בלשון רבוי⁷¹, בלשון זה קבלתי, ושום פירושים אל תשאלו אותי כעת, הרי אנו כולנו חסידים, צריכים לדעת פירוש המלות, וכאמור שצריכים להרגיש).

הנהר השני הוא נהר של דמעות בעלי תשובה.

בשמעי - אמר רבנו הזקן - לפני עשרים וחמש שנים⁷² ממורי הרב המגיד המשל על הצדיקים ובעלי תשובה, משני בני המלך⁷³, נחקק בי כי יש לקרב כל יהודי, וחמש שנים הייתי נוסע ממקום למקום בגלוי ובסתר לעורר יהודים⁷⁴.

הרבי האמצעי סיפר סיפור זה לאב-הסבא, כ"ק אדמו"ר ה"צמח

(71) עדיות א, ג. ברכות מז, א.

(72) בערך בשנת תקל"א-ב, ואם כך אירע החלום בשנת תקנ"ו-ז בערך.

(73) הובא בספר רמזי תורה במאמר גדולה תשובה. "מגיד דבריו ליעקב" - הוצאת קה"ת - עמוד קט, ג.

(74) ראה ספר השיחות - תורת שלום, עמוד 88.

שר"ל נופלים לגמרי, והאדם נעשה ר"ל אב הטומאה.

אלה הם דברי הרב. אנו תלמידים צריכים ללמוד כל מלה ולהבין פירוש המלות תוך הרגשה פנימית.

[לקוטי דיבורים כרך ה (מהדורת לה"ק)
עמודים 1103-1106]

שנותנים מלמעלה עבור יגיעה ועבודה, אין לשער כלל, מכל מקום גם מי שהוא רק חסיד מלידה יכול גם כן להחיות מתים.

כשמניחים תפילין - הראש בריא והלב בריא, וכן בכל אברי הגוף. אם ר"ל לא מניחים תפילין נהיה הראש חולה והיד חולה וכן בכל האברים, עד

- * -

סידר את הניגון בן ארבע הבבות כנגד ארבעה העולמות אבי"ע, לכן הבבא הרביעית שכנגד עולם האצילות, אין לה סוף, סופו של הניגון חוזר לבבא הראשונה המכוונת כנגד עולם העשיה.

[לקוטי דיבורים כרך ה (מהדורת לה"ק)
שיחת כי כסלו תרצ"ב, עמוד 1115]

באחת החתונות של נכדיו, אמר אב-הסבא הרבי ה"צמח צדק" בסעודת החופה המאמר⁷⁵ האומר שמועה בשם אומרה, יהא רואה (יראה) את בעל השמועה כאילו עומד לנגדו. הדברים אמורים כשחוזרים על תורה של בעל השמועה, סיפור או ניגון.

הרבי, הסבא (כך היה אב-הסבא ה"צמח צדק" קורא לאדמו"ר הזקן)

- * -

עם הסבא - אדמו"ר מוהר"ש - אמר אב-הסבא לסבא, כשהסבא - רבנו

כשאב-הסבא - הרבי ה"צמח צדק" - למד כוזרי, מורה נבוכים ועיקרים,

75) ירושלמי, שבת פ"א ה"ב.

התיקון והעילוי שפעל הלימוד של הסבא - אמר אב-הסבא ה"צמח צדק" לסבא הרבי מוהר"ש - הרגשתי וראיתי לעתים קרובות בחזיונות הלילה באותו זמן.

[ספר השיחות היש"ת (מהדורת לה"ק) ע' מז]

הזקן - למד אתו את הכוזרי, מורה נבוכים ועיקרים, הנה לבד עצם הלימוד, כיוון הסבא - רבנו הזקן - בלימוד לתיקון מסויים. למרות שמתברי הכוזרי, מורה נבוכים ועיקרים היתה כוונתם רצויה, אך בכל זאת היה עליהם ריבוי קטרוגים והיו זקוקים להתעוררות רחמים לתיקונים ועילויים.

- * -

הרבי האמצעי אומר:

ההבדל בין גליא שבתורה לחסידות, שהיא פנימיות התורה - גליא שבתורה היא מים ואל מים הולכים, ואילו פנימיות התורה היא אש ומפני אש מפחדים, ולכן על המשפיע ללכת אל המקבל ולומר לו אל תירא, כי ה' אלקיך אש אוכלת הא⁷⁶.

הסבא, הרבי ה"צמח צדק", מסביר את ההבדל שבין גליא שבתורה לפנימיות התורה, שגליא שבתורה היא מים ופנימיות התורה - אש, טבע המים קר וטבע האש חם. גליא

במשפט קצר מאד הסביר הרבי [רבנו הזקן] את ההבדל בין ראש ישיבה המחכה לבואם של התלמידים אליו, לבין רבי של פנימיות התורה שהולך אל בני התורה לגלות להם פנימיות התורה ואינו מחכה שבני התורה יבואו אליו.

פתגמו הקצר של הרבי הוא:

גליא נמשכת לגליא, לכן בגליא שבתורה הולך המקבל אל המשפיע, ואילו פנימיות צריכה לגלות פנימיות, ולכן בפנימיות התורה על המשפיע ללכת אל המקבל לעורר את הפנימיות שלו.

(76) דברים ד, כד.

שבתורה בלי פנימיות התורה היא קרה ועלולה חלילה לקרר, ואילו פנימיות התורה היא אש, המכניסה אש אלקי בגליא שבתורה ומבערת כל העלולות

שגליא שבתורה יכולה לקרר במי שלא זכה.

[ספר השיחות ה'ש"ת (מהדורת לה"ק) עמוד 19]

- * -

אב-הסבא, הרבי ה"צמח צדק", מלאכים, ותמיד מוכן לו מלאך למלא את שליחויותיו. אמר:

מסביב לר' מיכל מאפאצק רוקדים

[ספר השיחות ה'ש"ת (מהדורת לה"ק) עמוד צד]

- * -

החסיד ר' בער מאסייעוו היה תלמיד חסידי הרבי האמצעי, ר' שמואל ור' ברוך טאמארעס. ר' שמואל היה בעל לב ור' ברוך בעל מוחין. ב"יחידות" הראשונה שנכנס ר' בער מאסייעוו אצל אב-הסבא, הרבי ה"צמח צדק", אמר לו כ"ק אדמו"ר:

הסבא אמר: מורנו הבעל שם טוב פירש את הפסוק "הלוך ילך ובכה" - כשהולכים במרירות אחרי התפילה, הרי "נושא משך הזרע", נעשית זריעה מעבודת התפילה. אך, אם "בא יבא ברינה" - כשאחרי התפילה מרגיש האדם עצמו בהרחבה, כאשר מרוצים מהעבודה העצמית בתפילה, הרי הוא

רק "נושא אלומותיו", הוא נושא קש שדוף של חטה. בכך שינה אותי הרבי ה"צמח צדק" מן הקצה אל הקצה.

ואמר החסיד ר' בער מאסייעוו, [ספר השיחות ה'ש"ת (מהדורת לה"ק) עמוד צו]

- * -

תהיה לי הזכות לראות את הסבא בפנים מאירות. בתוך כך התעוררו אצלי כמה שאלות בעניני נגלה ובעניני חסידות, וסידרתי לעצמי את הענינים במחשבה.

בבואי לליובאוויטש ניגשתי מיד למקום, עליו סיפר לנו הסבא כשנסענו לליאדי, בבית הכנסת שבאותו מקום - בו למד. כפי שסיפרתי היה אז המקום ריק אחרי השריפה שהיתה שם.

כ"ק חותני, אדמו"ר האמצעי, סיפר באותו מקום, שלפני חמשים ושבע שנים עשה כ"ק רבנו הגדול את ליובאוויטש למקום מוכשר להנהלת חסידי חב"ד באריכות ימים ושנים ובקיום נצחי עד ביאת משיח צדקנו.

מהמאורע, שבבואי לליובאוויטש מתעלם הרבי ממני - אומר הרבי ה"צמח צדק" - הייתי שבור מאד וברגשי נחיתות. חשתי שנפלתי ח"ו מאיגרא רמה לבירא עמיקתא. הכנתי את עצמי לקירוב פנימי, ולמעשה היה

לכ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" היתה קביעות זמן בכל יום ללמוד עם כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש שיעור קבוע בנגלה וחסידות, והיה מוסר לו מה ששמע וקיבל מרבנו הזקן. באחת הרשימות ביומן שלי כתוב בארוכה אודות זמני וסדר הלימוד של כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" עם כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש והסיפורים שהרבי ה"צמח צדק" סיפר.

פעם אחת דיבר הרבי ה"צמח צדק" אודות מעלת הצדקה, מה גדול הוא הענין של מתן עזרה ליהודי בפרנסה, ואיך שזה עוזר בעבודה של פתיחת המוח והלב לקבלת הגילויים שלמעלה.

והרבי ה"צמח צדק" מספר לסבא שבדידי הוה עובדא:

כשנסעתי מדוברומיסלא לליובאוויטש, אחרי פטירתו של רבנו הזקן, הייתי במצב רוח מרומם ביותר מהקירוב הפנימי של הסבא, רבנו הזקן, וצפיתי שבבואי לליובאוויטש

כשהכין הרבי ה"צמח צדק" את עצמו לתפילה והניח את הטלית על כתפו נזכר במה שאמר לו ר' פנחס, שהיום הוא יום השוק, השוק נפתח בהשכמה ובודאי זקוק פנחס לכסף מיד. הסיר ה"צמח צדק" את הטלית מעל כתפו, הלך לביתו, לקח חמשה רובלי כסף ונתן לפנחס שיוכל לסחור ולהרוויח משהו.

כשחזר הרבי ה"צמח צדק" ל"מנין" ונטל את ידיו מהכיוור כדי לעמוד לתפילה, נראה אליו רבנו הזקן ופתר לו כל ספיקותיו, ופני קדשו האירו.

[ספר השיחות ה'ש"ת [לה"ק] עמודים ק-קא]

לי ריחוק כזה. הצטערתי מאד, פשפשתי במעשיי מה היה יכול לגרום לריחוק זה, כדי לעשות תשובה ולזכות לראות פני קדשו של הסבא ולשמוע ממנו עניני תורה ועבודה.

ביום הרביעי, כ' באלול, הלך הרבי "צמח צדק" לבית הכנסת להתפלל. בדרך הילוכו נפגש עם פנחס הבעל-הבית הליובאוויטשי, שביקש ממנו גמילות חסד של שלשה רובלים, כדי שיוכל לקנות משהו בשוק ולמכור, ועל ידי כך יהיה לו להוצאות שבת. אמר לו הרבי ה"צמח צדק" שיכנס אליו לביתו אחרי התפילה ויתן לו.

- * -

גדולי הגאונים הכינו, בקבלת הפנים לכבודו של הרבי ה"צמח צדק", שולחן עם כמה סוגי פירות ומאכלי עידון, כדי לבחון את הרבי ה"צמח צדק" בהלכה ולראות על מה יברך תחילה.

הרבי ה"צמח צדק" אמר:

הנסיעה הראשונה שערך הרבי ה"צמח צדק" אחרי הסתלקות הרבי האמצעי, היתה למינסק, וממינסק נסע אב-הסבא ה"צמח צדק" לוילנה.

במינסק היו גדולי ישראל, והתאספו גדולי המתנגדים מכל הסביבה, וכן משלחת מוילנה.

החזקה.

גאוני וילנה שאלו את הרבי ה"צמח צדק": גאוני המתנגדים [עולמ'שע] היו מחדשים גדולים והעולם יודע מחידושיהם, ואילו גאוני החסידים בודאי גם הם מחדשים, אבל העולם אינו יודע מהם.

ענה להם הרבי ה"צמח צדק":

ההבדל הוא, שגאוני המתנגדים [די עולמ'שע] מחדשים תורה בהתאם למצבם הם, ואילו חסידים מסדרים עצמם לפי סדר התורה.

[ספר השיחות ה"ש"ת [לה"ק] עמוד קט]

ספק ברכות להקל⁷⁸. אך למצוא קולא קשה יותר מאשר חומרא. וחידוש או בהלכה⁷⁹ של דין קדימה בברכות, שלמרות שעל השולחן מוכנים הרבה מיני מאכל וביניהם גם כאלה שמצד עצמם יש להם דין קדימה לגבי מאכלים אחרים, אך אם אין האדם רוצה לאכול אותם, בטל מהם דין הקדימה.

גאוני המתנגדים התפלאו מאד מגאונויותו הפלאית העמוקה של הרבי ומפשטות הנהגתו.

השיחה ב"שולחן" היתה בהלכות ברכות, וגאוני וילנה התפלאו מאד מהגאונויות העמוקה ומהבקיאות

- * -

בכל מקום וענין את לשון הרמב"ם, וברוב הסוגיות ופסקי ההלכות הוא הולך בשיטותיו. מדוע בענין שלש הנפשות שיש באדם, שהרמב"ם⁸⁰ מתארן בשמות: טבעית, חיונית

פעם בא אחד מגדולי המתנגדים ושאל את הוד כ"ק רבנו ה"צמח צדק" לאמר:

זקנכם הגאון - רבנו הזקן - מביא

(78) שבת כג, א.

(79) ברכת הנהנין פ"י ה"ב.

(80) ראה שמונה פרקים להרמב"ם רפ"א.

ושכלית, מתארן זקנכם בשמות: חיונית, שכלית ואלקית, מה הוא עשה עם הטבעית?
 נפשות: חיונית - איך על חסיד לחיות; שכלית - השכל שצריך להיות לחסיד, וכאשר חיים כפי שחסיד צריך לחיות, ויש השכל שצריך להיות לחסיד, יש אז מושג בנפש האלקית, והנפש האלקית מחיה אותו.
 השיב לו כ"ק אאמו"ר "צמח צדק":

זקני עשה מהטבעי - חסיד, והטבעי שנהפך לחסיד יש לו שלש

[ספר השיחות ה'ש"ת [לה"ק] עמודים קיג-קיד]

- * -

שבת פרשת בלק תרנ"ה, בנאות דשא באליווקא בסעודת שחרית, ביקש הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק את מורי הרשב"ץ לספר מה שהוא זוכר מהשנים הראשונות לבואו לליובאוויטש.
 מורי הרשב"ץ סיפר על אימרה אחת שאמר אז הרבי ה"צמח צדק" ומהתוועדות חסידית אחת.

הסיפור אודות ה"צמח צדק" היה שהרבי היה בשמחה רבה ואמר המאמרו¹⁸ משיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא, וסיים שמשיח יעורר בצדיקים את קו התשובה, שצדיקים ירצו ואכן יעשו תשובה, עליה בהשגה אלקית מדרגא לדרגא שלפני רגע לא היה באותו מצב.

[ספר השיחות ה'ש"ת [לה"ק] עמוד קמז]

- * -

פעם אחת בליובאוויטש בחודש תשרי, דיבר הרבי ה"צמח צדק" בהתוועדות שמחת בית השואבה, אודות עבודת התפילה שהיא יסוד

(81) זח"ג קנג.ב.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר לי פעם, שהתוועדות של הסבא - הכוונה על הרבי ה"צמח צדק" - בחיי הרבי הוקן והרבי האמצעי, היתה מגלה בחסידים פנימיות המוחין ופנימיות הלב.

[ספר השיחות היש"ת [לה"ק] עמוד קסח]

החסידות, ומי שעוסק בהשכלה של חסידות בלבד ואינו עוסק בעבודת התפילה לפי ערך ובאופן ידיעתו בהשכלה של חסידות, הוא כמו עשיר הפורט את עשירותו למטבעות מזויפות, שלא זו בלבד שהוא מאבד את כל רכושו ונעשה עני ואין לו במה לקנות, הרי עבור הרצון לקנות במטבעות מזויפות מטילים עליו עונש קשה.

- * -

חודש אלול, כשעושים חשבון הנפש, נעשה רע מאד על הלב, מתפשטים מעניני עולם הזה. לאחר מכן בראש השנה האדם הוא בבחינת קאנטוניסט⁸², העבודה בעשרת ימי תשובה היא לבדוק כל תנועה ותנועה. ביום כיפור עומדים לפני הוי'. בנעילה - אומר הרבי האמצעי - מתעוררת גם בקל שבקלים הנקודה הפנימית למסור נפשו על קידוש השם בפועל ממש. ובחג הסוכות כאשר מגיע הושענא רבה, כשהוא מקבל את הפיתקא, הרי הוא הולך להתחשבן, בטענו: ריבונו של עולם, מדוע מגיע

החסיד ר' אליהו בער ["החרש"] סיפר, שפעם שאלו את הוד כ"ק רבנו ה"צמח צדק", מה ההפרש בין העבודה של חודש אלול ותשרי לבין העבודה של שמחת תורה?

וענה בקצרה:

ישראל ותורה הם בן ובת. האב דורש ותובע מהבן יותר מאשר מהבת, ומתקרב ונהנה מן הבת יותר מאשר מן הבן.

ביאורו של דבר הוא:

82) חיילים ברוסיה בזמנו של ניקולאיי הראשון היו משרתים עשרים וחמש שנה תחת משטר חמור.

ב"עץ החיים". לא היה להם הרגש של גילוי, אך הנשמה התרעננה. הרי שהריקוד של שמחת תורה הוא בעונג נשמתי והאחיזה ב"עץ החיים" של ספר תורה מביא חיות בקיום המצוות.

[ספר השיחות ה'תש"א [לה"ק] עמ' כב-כג]

לי כך, ונעשה בטל בהעדר תפיסת מקום, שאין לו מקום כלל, רק בכך שהוא תופס עצמו ב"עץ החיים", ויוצא בריקוד עם התורה. ובכך כולם שווים, גם אלה שבעשרת ימי תשובה ויום הכיפורים היו רחוקים, אך בשמחת תורה היו תופסים עצמם

- * -

ענה לו ה"צמח צדק":

משה רבנו היה "משכיל", חכמה. אברהם אבינו היה "עובד". ל"עובד" יש פירוש, ואילו "משכיל" אין לו פירוש כלל.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש שאל בילדותו את אביו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק", מדוע על ה"הנני" של אברהם⁸³ אומר רש"י פירוש, ועל ה"הנני" של משה⁸⁴ אין רש"י אומר פירוש?

[ספר השיחות ה'תש"א [לה"ק] עמוד לה]

- * -

בפרשת וירא, ושמע מאמר חסידות מהרבי שאברהם אבינו היה נדיב בגופו בממונו ובנפשו⁸⁵, והרבי ה"צמח צדק" הביא את מאמר

בפולוצק היה חסיד חנווני בשם ר' ישראל. הוא היה נוסע אל ה"צמח צדק". היה יהודי פשוט. פעם אחת היה בליובאוויטש אצל ה"צמח צדק"

(83) בראשית כב, א.

(84) שמות ג, ד.

(85) אורחות צדיקים שער יז.

חברו במצות גמ"ח. כך עשו גם נחמן ויוסף החנוונים וכך נהגו כל יום להלוות אחד לשני גמילות חסד.

כשבא ישראל החנווני שוב לליובאוויטש, יצא ה"צמח צדק" לבית המדרש ושאל אחד הגבאים על ישראל החנווני, מי הוא? ולא ידעו, כי הוא היה מהחסידים הבלתי מפורסמים. ושאל ה"צמח צדק" את חיים בער שענה לו שזה ישראל החנווני מפולוצק, והורה ה"צמח צדק" להכניסו אליו. כשר' ישראל נכנס אל ה"צמח צדק", שאל את ר' ישראל מהי העובדה שלו, וענה שהוא קם בשעה חמש בבוקר, אומר תהלים, שותה תה, מכין עצים והולך לבית המדרש להתפלל. אחרי התפילה הוא לומד פרק משניות, הולך לביתו, אוכל ויוצא לשוק. לעת מנחה שוב הולך לבית המדרש להתפלל מנחה, לומד "עין יעקב", מתפלל מעריב ושב לביתו.

ממשיך ה"צמח צדק" ושואל אותו: נו, וצדקה?

אמר לו ר' ישראל שהוא אדם עני ואין ביכלתו לתת.

ה"צמח צדק" המשיך לשאול אותו

הפרדס⁸⁶ בשם ספר הבהיר: אמרה מדת החסד לפני הקב"ה כו'. והרבי הוסיף, שאברהם אבינו בהיותו כאן למטה החליף בגמילות חסדים שלו בגשמיות את ספירת החסד של אצילות. במילא מובן שאברהם אבינו היה למעלה ממדת החסד של אצילות, שהרי אם מדת החסד של אצילות היתה למטה, לא היתה יכולה להתלבש בגשמיות, ואילו אברהם אבינו המשיך את החסד בגשמיות, וזאת מפאת מעלת הנשמה בסוד הברורים.

ר' ישראל שמע את הדברים ושינן אותם. את כל המאמר לא תפס, רק מלים בודדות החדירו אותו ואותן הוא שינן לעצמו. בבואו הביתה - פעם היה הסדר כשחסיד שב לביתו מליובאוויטש ערכו לו קבלת פנים והתאספו לשאול אותו על מה ששמע וראה - ושאלו את ישראל החנווני, אולי אתה יכול לחזור על המאמר, והוא ענה בשלילה, רק כמה מלים ששינגתי לעצמי, והוא חזר בפניהם על הפיסקה האמורה. לאחר מכן יצא למסחרו כדרכו. בשוק היה גם נחמן החנווני ויוסף החנווני, והחליט ישראל החנווני להיכנס אל נחמן החנווני לבקש ממנו גמ"ח. הוא לא נזקק אז לכסף, אך בשמעו מהרבי המעלה שבגמ"ח, רצה לזכות את

(86) שער כב פ"ד.

עד שהביא אותו לספר על התנהגותו בגמ"חים.
ענה לו ה"צמח צדק":

ראיתי על ישראל החנווני עמוד
אור של חסד דאצילות.

לאחר מכן שאל אדמו"ר מוהר"ש
את ה"צמח צדק" - להיותו מקורב
יותר לאביו וגם דר יחד אתו במעונו
- מה ראית עליו?

[ספר השיחות ה'תש"א [לה"ק] עמ' לה-לו]

- * -

התפילה הוא כמו בעולם היצירה,
ואילו בתפילת שבת ההרגש אחרי
התפילה הוא כמו בעולם הבריאה.

החסיד ר' הלל מפאריטש סיפר
מ"יחידות" שהיתה לו אצל ה"צמח
צדק". הוא שאל מה ההבדל בין
תפילת שבת לתפילת חול?

ב"יחידות" זו עבר ר' הלל עם
האברכים שלו במשך שנתיים.

והרבי ענה לו:

[ספר השיחות ה'תש"א [לה"ק] עמוד מד]

בתפילת חול הרי ההרגש אחרי

- * -

בשמחת תורה נעשה למעלה ששון
ושמחה. בפורים ובי"ט כסלו גם כן
יכולים לנגנו, אך כששרים את הניגון
בימות החול - עלול הדבר לעורר
קטרוגים ח"ו.

ידוע בשם כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
ה"צמח צדק", שניגונו של רבנו הזקן
בעל ארבע הבבות מנגנים רק בזמנים
ידועים, כמו בחודש אלול, ימי
הסליחות המעוררים לתשובה וכן
בשמחת תורה. כשמנגנים את הניגון

[ספר השיחות ה'תש"א [לה"ק] עמוד עב]

- * -

אחינו שמואל - מספר לי אליעזר פוליקאוו - בשנותיו הטובות והמאושרות ביותר, היה לו תענוג פנימי לספר איך לקחו אביו אל הרבי ה"צמח צדק" לליובאוויטש.

הרבי אמר לו:

ברכתו של הרבי ה"צמח צדק" - ממשיך אליעזר פוליקאוו לספר - התקיימה, הצלחתו של שמואל ושלי גדלה מיום ליום וכאשר גדל שמואל בעולם המסחר, גם אז היה מתענג לדבר אודות הרבי ה"צמח צדק" ולחזור ולספר על מה ששמענו מאבינו ומחבריו החסידים.

חתני הרב ר' לוי יצחק אמר לי, שהוא רוצה לשלוח אותך לפטרבורג בקשר לכביש שהממשלה בונה, ואני מבקש אותך להשתדל שחלק הכביש מויטבסק לארשע לא יעבירו דרך ליובאוויטש. אורייתא בעי צלותא⁸⁷, ורחוב עליו נוסעות הרבה מרכבות -

[ספר השיחות ה"חש"א [לה"ק] עמוד צב]

- * -

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" אמר:
 לא ידע צורת מטבע, ואמר, שגשם המטבעות הוא חומר בלתי מזוכך. לפני שמתמשים בכסף לצדקה ולעניי קדושה, הוא חומר גם שעלול

כ"ק דודי וחותני אדמו"ר האמצעי

לפתות ש"כחי ועוצם ידי וכו' 88 ומביא לגאווה והתנשאות.

[ספר השיחות ה'תש"א [לה"ק] עמוד צה]

- * -

לא רק הראש וגם לא רק הלב, ולפעמים גם פועל טוב, אלא שגם העקב ירגיש, וזה הענין של אוון שומעת.

אצל חסידים לא היה הבדל אם שומעים אימרה מרבי או מחסיד, לא היתה פרסא המפסקת בין רבי לחסיד, אלא על דרך⁹¹ והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים, שכן הם חיפשו חיות, וכאשר שמעו אימרה מחסיד הם חיו בה.

[ספר השיחות ה'תש"א [לה"ק] עמוד צו]

כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" אמר על ר' שמריה [מזשוקאווע (כפר קטן ליד דוברומיסלא)]: על מלה שלו אפשר לסמוך, שכן הוא מקובל איש מאיש. והוסיף שמעלתם של חסידים היא שיש להם אוון שומעת.

ופירש:

אוון שומעת משמעה שמה ששומעים - ירגישו בו, שזה הענין של אוון מילין תבחן⁸⁹, עד לעקב שברגל, כמו שכתוב⁹⁰ והיה עקב תשמעון, וידוע הפירוש בזה שגם העקב ירגיש,

- * -

כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" אמר בשם רבנו הזקן ששמע ממנו בשעת

(88) דברים ת, יז.

(89) איוב לד, ג.

(90) דברים ז, יב.

(91) שמות כו, לג.

שהחסידים לא יעשו משהו, לא חלילה היפך הדין, אלא שלא על פי מדת חסידות, שכן חסידים הרי יש להם תוקף בטבע, שלא ישתמשו בו במקום שלא צריכים.

המאסר: על עצמי לא פחדתי, אם על צד זה של הסף או על הצד השני של הסף, פירוש בין בעלמא דין ובין בעלמא דאתי, טוב יהיה לי, פחדתי בקשר לחסידים, שעשרים וחמש שנות היגיעה עליהם לא תלכנה לאיבוד,

[ספר השיחות ה'תש"א [לה"ק] עמוד צז]

- * -

למעלה עד אין סוף - היה בציור אחר לגמרי. החב"ד, חג"ת ונה"י שלו וכן לבושי הנפש מחשבה, דיבור ומעשה שלו היו שקועים בדברים אחרים לגמרי. בני חיי ומזונא - היו באים ממילא, צריכים רק לעשות כלי, ההשפעה היתה באה בדרך ממילא, ואילו הוא עצמו היה במעמד אחר לגמרי.

כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" אמר בשם אדמו"ר הזקן שאמר על ה"סבא" - הכוונה על הבעל שם טוב - כל מה שפעל הוא לגלות מהו יהודי. אחרי כל התורות והסודות ששמעו מרבם הבעל שם טוב, שאפילו נאצלים ופרצופים העליונים היו מאחלים לעצמם לשמוע אותם, הנה העיקר מה שהבעל שם טוב גילה הוא מהו יהודי. אילו ידע יהודי איזה מקום הוא תופס

[ספר השיחות ה'תש"א [לה"ק] עמוד צח]

- * -

צדיקים דומים לבוראם². דייק הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק", שכשם שבמתן תורה, בעשרת

הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" היה לומד ומדייק באותיות של אדמו"ר הזקן. רבנו הזקן אמר:

(92) ראה רות רבה ד, ג.

הדברות, היו שני ענינים, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, כך גם בענין התגלות הבעל שם טוב, היו בכך שני ענינים, מצוות עשה ומצוות לא תעשה. הלא תעשה הוא מה שהבעל שם טוב נטל דמעות מבני ישראל, כידוע מעניני הבעל שם טוב שהשתדל בענין השמחה, לעשות יהודים להיות בשמחה ממה שהוא יהודי.

מורנו הבעל שם טוב שנכח בבית הכנסת וראה בצרתן של ישראל, ובשמעו קולות הבכיה של האנשים והנשים, פנה אל המגיד המוכיח וקרא אליו בקול אדיר: מה יש לכם ליהודים אלה? יהודים הם טובים. וצעק בקול: בואו יהודים ונרקוד יחד ואחרי מנחה ירדו גשמים. בתחילה הסתכלו עליו בחשד, אולי אין הוא מאמין ח"ו או שיצא מדעתו. אך כשמורנו הבעל שם טוב החל להביא ראיות ממאמרי חז"ל לחיזוק דבריו, החלו להאזין לדברי החיזוק באמונת ישועת ה', והתעוררו בחיזוק תקיף באמונת ה' ויצאו בריקוד יחד עם מורנו הבעל שם טוב, ובאמצע הריקוד החל לרדת גשם שוטף, ומורנו הבעל שם טוב בירך אותם בברכת שובע.

הדמעות שנטל הבעל שם טוב מבני ישראל, זה רק בקשר לגשמיות, בבני חיי ומזונא, ואילו בעבודה הרוחנית שבתורה ותפילה צריך להיות כובד ראש.

מורנו הבעל שם טוב, כשהיה בן עשר, היה כבר חבר בחברת הצדיקים הנסתרים, ובהיותו בן י"ז היתה דרכו בקודש לבקר בכפרים ובעיירות לחזק לבותיהם של אחינו בני ישראל באמונת ה'.

הבעל שם טוב היה מתהלך לבוש בגד עליון של חצי פרווה, כמו פשוטי אנשי הישובים.

פעם אחת הגיע הבעל שם טוב לישוב יהודי שהתעסקו בעבודת האדמה. היה זה באמצע הקיץ ושרר יובש. זמן רב לא ירדו גשמים, תבואות השדה והכרם התייבשו והבהמות הדקות והגסות חלו במחלת הדבר, והיתה עת צרה גדולה.

אנשי הישוב היו יראי שמים, והתעוררו בתשובה, וכשזה לא עזר, החליטו להביא מגיד מוכיח לעורר

[ספר השיחות ה'תש"א [לה"ק] עמ' קיב-קיג]

- * -

דרגא. חיצון אינו מתכה עד שיהיה באותה דרגא. לאמיתו של דבר גם זו עבודה, לפעמים נזקקים לכך, כגון בענין נטילת ידים ג' פעמים על היד ודרך בגד כדי שלא לגעת בכלי.

מסירות הנפש שהיתה להוד כ"ק אדמו"ר הזקן על חסידים, פעלה בהם לדורות שיהיה בהם הענין של אהבת ישראל, וכשזה לא היה, היו זקוקים ליגיעה ולעבודה כדי לגלות זאת.

[190 השיחות ה'תש"א [לה"ק] עמ' קיט-קכ]

הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק ה"צמח צדק" אמר, שהוד כ"ק אדמו"ר הזקן עמל במשך עשרים ושמונה שנים על חסידים ולא על חסידות, והיו חסידות לווהטת וחסידים קרים. מסירות הנפש היתה לערבב אותם, על דרך נטל אש ומים ופתתן זה עם זה ונעשה שמים שא מים⁹³.

"חסידים קרים" - אין הכוונה לגריעותא, אלא למעליותא. שכן זה הענין של פנימי. המעלה של פנימי היא שהוא מתכה עד שיהיה באותה

- * -

"צמח צדק" - החל ללמוד אתי "תניא", אמר:

הסבא - הוד כ"ק רבנו הזקן - החל את ספרו הקדוש במלה "תניא". תניא

כשהחל אבי - אומר הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק - ללמוד אתי "תניא", אמר:

כשאבי - הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק

93) ב"ר ד, ט. וראה חגיגה יב, א.

חלקי ספר ה"תניא" מכוונים כנגד ארבעה חלקי השולחן ערוך.

[ספר השיחות התש"א [לה"ק] עמוד קכא]

- אותיות איתן. איתן - התוקף העצמי של נשמה. "והאיתנים מוסדי ארץ"⁹⁴, איתנים - תנאים הם מוסדי הארץ של תורה שבעל פה. ארבעה

- * -

ערבות-מתיקות, שליהודי אחד צריך להיות מתוק יהודי שני. יהודי אחד צריך להיות מעורב עם יהודי שני. יהודי אחד ערב ליהודי שני.

כל יחיד, איזה שיהיה, אם למדן גדול, יהודי-ש"ס, אם יהודי-תהלים פשוט, מן ההכרח שירגיש באחריות של קיום המצוות, המוטלת עליו. נוסף על האחריות הפרטית של ירידת נשמתו בעולם הזה, עליו להרגיש באחריות הכלל.

למשל, כשאחד נוסע באניה, למרות שיש לו מקום נפרד באניה, שם הוא יושב, הרי המקום הוא רק

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר במסיבת שמחת תורה - תרנ"ד - כשהייתי אצל הוד כ"ק אאמו"ר - אאמו"ר - הרה"ק, אלול תרל"ח, אמר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק:

כשאבי - הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק "צמח צדק" - היה עדיין בילדותו, שמע שניים מזקני החסידים חוזרים על אימרות-מאמרים הראשונים שאמר הוד כ"ק רבנו הזקן בבואו בפעם הראשונה ממזריטש, שיחה ברבים על חידושה של דרך החסידות:

כל ישראל ערבין זה לזה⁹⁵, פירוש: ערבין זה תערובת,

94 מיכה ו.ב.

95 דאה שבועות לט.א.

מקום נסיעה, ואילו אם הוא נוקב חור במקום שלו, הוא מעמיד את האניה כולה וכל נוסעיה בסכנה.

[ספר השיחות התש"א [לה"ק] עמוד קנג]

- * -

שכ"ק רבו מורנו הבעל שם טוב אמר פעם אחת בליל שני של ראש השנה:

אבינו שבשמים רוצה לשמוע את בניו אומרים מעלותיו ומשבחים אותו בשבחים עצמיים, שלא רק מלאכים שהם שכלים נבדלים, אלא גם ספירות דאצילות העליון שיש להן שייכות לחכמה ושכל של עולמות בריאה-יצירה-עשיה - אינם יכולים לקבל ולהבין את הנחת רוח שלמעלה.

[ספר השיחות התש"ב [לה"ק] עמוד ט]

בליל שני של ראש השנה תרנ"א סיפר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, שביל שני של ראש השנה תרל"ג, סיפר הוד כ"ק אביו אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, מה ששמע מהוד כ"ק אביו אאזמו"ר "צמח צדק", מה ששמע - יחד עם כ"ק דודו וחוננו, הוד כ"ק הרה"ק אדמו"ר האמצעי - בליל שני של ראש השנה תקנ"ט, מהוד כ"ק זקנו רבנו הזקן, שבהיותו בפעם הראשונה אצל מורו ורבו הרב המגיד ממזריטש, סיפר הרב המגיד, מה

- * -

השאלה: מה חידשה החסידות לגבי מוסר?

הרבי ה"צמח צדק" שאל אותו אם למד את ספר ה"תניא"? והגאון הנ"ל ענה בשלילה.

ויאמר לו הרבי ה"צמח צדק":

ברשימותיי ישנה רשימה ארוכה על נסיעתו המפורסמת של הרבי הגאון בעל ה"צמח צדק" למינסק ולוילנה, וגדולי גאוני הסביבה היא קבלוהו בהדרת קודש.

באחת ההתוועדויות המיוחדות אז, שאל אחד מזקני גאוני מינסק את

פנים בפנים, בימות החול, שבת ומועדים, ועדיין חוזרים על השאלה הנושנה "מה פעלה החסידות לגבי מוסר" - ספק גדול אם גם תורת המוסר פעלה משהו.

חידושה של דרך החסידות - אומר ה"צמח צדק" - לגבי דרך המוסר הוא: דרך המוסר היא לשבור, להשפיל, להנמיך ולחטט בפסולת, ואילו דרך החסידות היא להסביר, להגביה ולרומם ולמצוא את הכוחות החבויים במה לרפא מומי בני אדם ולעזור שאיפה לנעלה ולמעודן.

[ספר השיחות ה"תש"ב [לה"ק] עמ' ס-סא]

אכן, אצלו - אצל הגאון הנ"ל - לא חידשה ולא פעלה החסידות כלום, ומסופק הוא - ה"צמח צדק" - אם גם תורת המוסר פעלה בו משהו.

בשאלה קנתרנית זו, השתמש לפני חמשים-ששים שנה, אותו חלק רע ומחרחר ריב שבעדת מנגדי החסידות והחסידים, ואלה הם בעלי מעשי התעתועים שהסיתו את החלק הטוב והתמימותי שבעדת מנגדי החסידים והחסידות והביאו לחרפת עולם.

אחרי - אומר הרבי ה"צמח צדק" - שחיים יובל שנים בעיר שחלק גדול מתושביה הם חסידים ונפגשים אתם

- * -

היום - היה המהר"ל אומר - שבת שירה, וציווה על המלמדים לספר לילדים סיפור קריעת ים סוף, איך שהציפורים שרו ורקדו כשמשה וכל בני ישראל, אנשים ונשים, שרו שירת "אז ישיר" והילדים הקטנים קטפו פירות מאילני הים והאכילו את הציפורים שרקדו ושרו.

המהר"ל היה מצווה לתת בידי

אב-הסבא, הרבי ה"צמח צדק", מספר, שבהיותו ילד קטן שמע מסבו - אדמו"ר הזקן - שכאשר הוא היה ילד קטן, סיפר לו אב-סבו, הגאון ר' משה פויזנר, שאבי-אב-סבו, המהר"ל מפראג⁹⁶, קבע מנהג, שבשבוע פרשת בשלח הורה לכל מלמדי הדרדקי ולכל הורי הילדים הקטנים, לאסוף ולהקהיל את הילדים בשבת שירה, בחצר בית הכנסת.

96 ראה "היום יום" - שלשלת היחס.

מכיל את גאונותו.

ענין החינוך וההדרכה - אומר
אב-הסבא ה"צמח צדק" - ומנהגי
ישראל שהמהר"ל קידש וחקק בכלל
ישראל, הם למעלה מכל הספרים
שכתב.

מעלת המנהגים שהנהיג המהר"ל
בישראל לגבי ספריו, היא כמעלת
אותיות החקיקה לגבי אותיות
הכתיבה. אותיות הכתיבה ניתנות
להימחק במשך הזמן, ואילו אותיות
החקיקה קיימות.

[ספר השיחות ה"תש"ב [לה"ק] עמ' עא-עב]

הילדים הקטנים דייסה [קאשע], לחלק
לתרנגולות⁹⁷ ולציפורים, זכרון לפירות
הים שהילדים הקטנים האכילו בהם
את הציפורים בזמן שירת "אז ישיר".
לאחר מכן היה המהר"ל מברך את
הילדים וכן את ההורים שיזכו לגדל
את ילדיהם לתורה חופה ומעשים
טובים.

הרמ"א - מספר אב-הסבא הרבי
ה"צמח צדק" - נישק אצבעותיו של
המהר"ל, שעוד בצעירותו כתבו את
ספריו הקדושים שעוררו אלפים
לתשובה והראה דרך בלימוד התורה
ביראת שמים ובעבודת השי"ת.
המהרש"ל אמר על המהר"ל, כשהיה
עדיין באברכותו, שעולם ומלואו אינו

- * -

ענה לו ה"צמח צדק":

שני היו"דין הם כנגד היצר טוב
והיצר הרע⁹⁸, משום שבשניהם ישנם
עשר כוחות הנפש. ישנם שני סוגי
יהודים, יהודי של יצר טוב ויהודי של
יצר הרע. גזירתו של המן היתה לאו
דוקא על יהודים יראי אלקים, יהודים

פעם בא משכיל אפיקורס אל
הסבא ה"צמח צדק" ושאל: מדוע
מוצאים אנו במגילת אסתר כשמרדכי
שלח למסור את הגזירה לאסתר על
ידי התך, כתוב שם, "ביהודיים" בשני
יו"דין, ואחר כך בפסוק "ליהודים
היתה אורה" כתוב "ליהודים" ביו"ד
אחד?

97 ראה שו"ע או"ח סי' שכ"ד סי' ו"א וסי' שמ"ג ובנ"ב.

98 ברכות סא, א. קיצורים והערות לתניא ע' פא ואילך.

בשושן ראו היהודים והרגישו בפועל ממש את הנס וזה פעל גם על היהודים החפשיים שנהפכו לטוב. וה"צמח צדק" סיים: אותו דבר ביחס אליך - הוא אמר זאת למשכיל - כשתהיה לך קדחת - תשתנה. וה"צמח צדק כיבד אותו בחולי הקדחת, ולאחר מכן נהפך המשכיל לאיש ירא שמים.

[ספר השיחות ה'תש"ב [לה"ק] עמ' עט-פ]

של יצר טוב, כי אם גם על יהודים חפשיים המתנהגים על פי היצר הרע, שגם עליהם היתה גזירת המן להשמידם⁹⁹.

המשיך המשכיל ושאל - הוא היה בעל דקדוק ולא הרפה - מדוע בפסוק שלאחר מכן כתוב "ויקהלו היהודיים אשר בשושן" בשני יו"דין?

ענה לו ה"צמח צדק":

- * -

היה רשום פדיון זה, וכאשר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה נוסע לטובת הכלל, היה לוקח אתו פדיון זה וכן כשאני נסעתי לטובת הכלל, לקחתי אתי כמה פעמים את הפדיון האמור.

[ספר השיחות ה'תש"ב [לה"ק] עמוד פג]

הוד כ"ק אאמו"ר ה"צמח צדק" אמר, שאצל הוד כ"ק אדמו"ר הזקן למד כל כך הרבה עד ראיית אלקות במוחש, והדבר לא "לקח" אותו, עד שראה איך אדמו"ר הזקן עשה "פדיון" בינו לבין עצמו עבור כלל ישראל.

[אצל הוד כ"ק אאמו"ר מוהר"ש

- * -

לקנטוניסטים בגיל שבע-שמונה. ידע מעט מאד בלימוד, אך למרות שהסבו

בימי ה"צמח צדק" היה אחד בשם ר' אלעזר משה. לקחוהו

99) דאה גם שיחת פורים ה'תש"א (ליקוט כא).

בכך כ"ק אאזמו"ר ה"צמח צדק" בליובאוויטש, איך ר' אלעזר משה אומר על משמרתו שכינתא בגלותא וי. ואמר עליו ה"צמח צדק":

הסבא משפאלע אמר על הרוזינאי הקדוש כשחגר אותו בחגורה בהלכו ל"חדר", שהוא מגולל ספר תורה, כך מי שנוגע בר' אלעזר משה נוגע בספר תורה. וה"צמח צדק" היה קם בפניו.

[ספר השיחות ה'תש"ב [לה"ק] עמ' צז-צח]

לו יסורים קשים ומרים, גשאר ביהדותו. כשהתבגר עשוהו לחייל. הוא נולד בבאבינוביץ' ושלחוהו לשרת בהומיל, שם היה נכנס לעתים קרובות לבית המדרש ולהאזין ללימודי החומש, ג"ך, משניות, וכן היה מאזין לדברי חסידות.

לאחר מכן שלחוהו לשמור על מחסן אבק שריפה. בעמדו על משמרתו היה אומר: שכינתא בגלותא וי, - הוא היה איש פשוט - הרגיש

- * -

השלום בעצמו היה אחוז פחד גדול. הפחד נבע מחששו אם תהיה לו קבלת העול לקבלת התורה כמו איש פשוט.

[ספר השיחות ה'תש"ב [לה"ק] עמוד קיב]

כתוב במדרש, בשעה שאמר משה רבנו עליו השלום לבני ישראל שהקב"ה יתן להם את התורה, הם היו שמחים מאד. ואילו משה רבנו עליו

- * -

או היו חסידים, לא כאלה שרק היו נקראים בשם חסידים, אלא כאלה שהיו חדורים בחסידות, היו חלק מהחסידים שהיו להם מניעות ועיכובים, מכל מקום גם הם עמדו בקירוב.

בתחילת נשיאותו של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק", למרות שהיה זה כבר הדור השלישי של נשיאות חב"ד והרבה נפעל עד אז בחסידות, מכל מקום עדיין לא היתה חסידות חדורה בכל המקומות.

ענה להם הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
"צמח צדק":

לגבי חסיד הרי ניגון אינו שמחה
ובכיה איננה עצבות. הבכיה היא
מרירות. בשמחת תורה, כשהוא נזכר
על התגלות אור התורה ביום זה ואיך
שהתורה הקדושה שמחה אתו, וכאשר
הוא מתבונן בריחוק שלו - הוא בא
לידי מרירות. תשעה באב בעת
החורבן כשהוא רואה שהחורבן
התקיים, הרי בכל עצב יהיה מותר¹⁰¹
והוא מאמין בקיום יעודי הגאולה, הרי
הוא מנגן בבחינת להתענג על הוי'.

[ספר השיחות ה'תש"ג [לה"ק] עמוד מה]

הנסיעה אל הרבי לליובאוויטש
עלתה אז בקושי רב, היו הולכים רגלי
ולפעמים נוסעים מעיר אחת לשניה
ומשם שוב ממשיכים רגלי.

באה פעם קבוצת יהודים מליטא
לליובאוויטש. הסדר היה אז להיכנס
ל"יחידות" אל הרבי קבוצות קבוצות.
כשנכנסה הקבוצה האמורה ל"יחידות"
אל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח
צדק", אמרו לו: רוצים אנו להתקרב,
אך יש לנו מניעות ועיכובים, יש לנו
קושיות. אמר להם הרבי ה"צמח
צדק": שאלו. והם אמרו: ראינו חסיד
גדול שבכה בשמחת תורה ושר
בתשעה באב, וסיימו: מילתא
דמתאמרא באפי מארי' לית בה משום
לישנא בישא¹⁰⁰.

- * -

היה נושא עמו תמיד שוט. כשראה
את הוד כ"ק רבנו התריז כנגדו עם
השוט להפחידו. הוד כ"ק רבנו
התסכל בו במבט חד, וההבטה פעלה
על הנער האכזר חלישות גדולה עד כי
נפל השוט מידו, השפיל את עיניו
והוריד את ראשו, ואמר לפדגוגו כי

בימים האחרונים לשבת הוד כ"ק
רבנו הזקן במאסר פטרופובלובסק
(שם בית האסורים) הובילו אותו
מלשכת החוקרים לבית מאסרו. הנער
ניקולאיי, אחיו של אלכסנדר, שיחק
אז בחצר עם אחד מבני גילו הנערים
מזרע המלוכה, ולהיותו אכזר בטבעו

(100) ב"ב לט, א.

(101) משלי ד, כג.

את הסבא מלשכת החוקרים אל בית מאסרו, שניקולאיי בראותו את הסבא התריז כנגדו בשוטו כדי להפחידו, שהסבא הסתכל עליו במבט חד, ומגודל הפחד נפל השוט מידו, הבטה שפעלה שבירה כללית ברע - זה הענין של קדימת הרפואה למכה בענין הכללי. לולא אירוע זה, לא היו יכולים חלילה לסבול את הגזירות הקשות שהיה גזור. הסבא בהבטתו פעל שבירה בשוט המלכות של ניקולאיי, כפי שפעל יוסף בדיבורו בהזכרת שם אלקים שבירה כללית בקליפת מלכות פרעה.

[ספר השיחות ה'חשיג' [לה"ק] עמ' סה-טו]

פג לבו בקרבו מחרדת ההבטה שהאסיר הסתכל עליו.

הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק" אמר בשעת הכתרת הקיסר ניקולאיי, שהוד כ"ק זקנו היה פועל בראייתו כמו אחד מבני גילו הקדושים בדיבורו, והפעולה היתה במדריגה גבוהה יותר, כמעלת הראיה על הדיבור.

הענין של "הקב"ה בורא רפואה קודם למכה"¹⁰² בהשגחה פרטית, רואים במוחש בכל ענין כללי ופרטי. ההשגחה הפרטית שהיה על ניקולאיי לשחק בילדותו בחצר בשעה שהובילו

- * -

הזמן שמיד לאחרי הפטירה, וכשחוזרים במשך שנים על משניות בעל פה, שהכוונה העיקרית בזה היא אמירת אותיות התורה, זוכים לחזור משניות אחרי הפטירה. אותיות אלו מובילות את הנפש לבית דין של מעלה דרך היכל הזכות של האותיות שבתורה ותפילה.

[ספר השיחות ה'חשיג' [לה"ק] עמוד צ]

הרבי ה"צמח צדק" הורה לחסיד הגאון ר' שניאור זלמן נ"ע מפולוצק, שהיה בקי בתלמוד בבלי וירושלמי כו' בעל פה, לחזור משניות בעל פה, ואמר לו: מה שהסבא, רבנו הזקן, אומר בפרק מ"א [ב"תניא"] "כמו בצאתה מן הגוף במלאת שבעים שנה שאינה מהרהרת בצרכי הגוף אלא מחשבתה מיוחדת ומלובשת באותיות התורה והתפילה" - הוא מתכוון על

(102) ראה מגילה יג, ב. פס"ז שמות ג, א.

- * -

קושיות וק"ל פירוקים. הוד כ"ק אדמו"ר הזקן כתב על כך ארבע מאות גליונות, ולאחר מכן אמר, שאין זה מגיע למה שראו בחג השבועות אצל הרבי.

הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק סיים:

זה לא רק אצל המגיד כי אם אצל כל הרבנים, ולא רק בזמן האמור - כי אם בכל הזמנים, אלא שזקוקים לכלים פנימיים.

[ספר השיחות ה'תש"ג [לה"ק] עמ' קכג-קכד]

הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק ה'צמח צדק" סיפר בשם הוד כ"ק אדמו"ר הזקן מה ששמע מרבו הרב המגיד ממזריטש: כשהיינו בחג השבועות אצל הרבי - מורנו הבעל שם טוב - היה "נפתחו השמים ואראה מראות אלקים"¹⁰³. והוד כ"ק אדמו"ר הזקן אמר: כשהיינו אצל הרבי - הרב המגיד ממזריטש - בחג השבועות, ראו והרגישו.

הרב מברדיצ'וב היה עמקן גדול. פעם אמר ענין בנגלה והחל בפסוק¹⁰⁴ "הנה ד' רוכב על 'עב' קל", ואמר ע"ב

- * -

יהי רקיע בתוך המים וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם

על מה שהרבי כותב ב"שער היחוד והאמונה" פרק א' "הנה כתיב¹⁰⁵ לעולם ה' דברך נצב בשמים, ופירש הבעל שם טוב ז"ל כי דברך שאמרת

(103) יחזקאל א.א.

(104) ישעיה יט.א.

(105) תהלים קיט.פט.

הרבי ה"צמח צדק" את הסבא ואמר לו: ראיתי את הסבא – רבנו הזקן – ושאלתיו לטעמו של דבר, מדוע הוא מביא את הפירוש על "לעולם ה' דברך נצב בשמים" בשם הבעל שם טוב נ"ע, והוא ענה לי:

את המדרש רבה סידר ר' אושעיא¹⁰⁸ והמאמר הראשון במדרש רבה הוא "פתח ר' אושעיא", כדי שישאר לזכרון נצחי שמו של ר' אושעיא. כך נהג גם רש"י, המתחיל את פירושו על התורה "אמר ר' יצחק", שבכך עשה זכרון נצחי לאביו ר' יצחק¹⁰⁹. הסבא – רבנו הזקן – רצה לעשות זכרון נצחי ליום הבהיר ח"י אלול, בו נולד הבעל שם טוב נ"ע. קביעות היום של ח"י אלול בשנת תנ"ח היתה ביום שני, שנמנעה בראשית היה בו המאמר "יהי רקיע". לכן הביא הסבא את הפירוש על הפסוק לעולם ה' דברך נצב בשמים בשם הבעל שם טוב נ"ע¹¹⁰, ובכך עשה הסבא זכרון נצחי ליום הולדת

כדכתיב¹⁰⁶ ודבר אלקינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד כו" – שואלים: הפירוש שהבעל שם טוב נ"ע אמרו, הוא הרי מאמר חז"ל, מדוע, איפוא, מביא הרבי את הפירוש בשם הבעל שם טוב¹⁰⁷?

כשאב-הסבא, הרבי ה"צמח צדק", למד בפעם הראשונה עם הסבא, הרבי מהר"ש, בצעירותו, את "שער היחוד והאמונה", שאל:

מדוע מביא הרבי את הפירוש של "לעולם ה' דברך נצב וגו'" בשם הבעל שם טוב נ"ע ולא בשם המדרש, שהענין הפנימי שמגלה הבעל שם טוב הרי יכולים להבין גם מהמדרש?

אב-הסבא, הרבי ה"צמח צדק", ענה שעד אז – כשהסבא הרבי מהר"ש העמיד לפניו שאלה זו – לא חשב על כך. כשיתראה עם הסבא – רבנו הזקן – ישאל אותו לטעמו של דבר, ואז הוא יאמר לו. לאחר משך זמן קרא

(106) ישעיה מ,ח.

(107) ראה "היום יום" ע' צט.

(108) ראה רמב"ם בהקדמתו ליד החזקה, בעל הרוקח בהקדמתו ועוד.

(109) ראה סדר הדורות ח"א ד"א תתס"ה.

(110) ראה כתובות כב,ב. אבות פ"ד מ"ט. ויק"ד פט"ז,ב (לפי גירסת מחזור ויטרי) אשר מפני טעם הובא פסוק בשם אמורא ותנא.

הבעל שם טוב ג"ע בח"י אלול שחל ביום השני.

[ספר השיחות ה'תש"ג [לה"ק] עמ' קמט-קנ]

- * -

אמר הרבי - כ"ק אדמו"ר הזקן - עם הציבור בבית המדרש הגדול שבחצר.

בשעת הטיוול הואיל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לאמר:

כשנכנס הרבי לבית המדרש היה כבר אחרי חצות הלילה ופני קדשו היו מאויימים, דבר שהטיל אימה ופחד על כל הנוכחים. בי, אמר הסבא, רעד הלב.

הטיוול הנו מנוחת הנפש, להיכן שהעין פונה רואים את הרחמנות השפוכה על הבריאה, השדות והאילנות הערומים, פה ושם עשבים שדופים, הבריאה כולה עורגת וכמהה לחיות חדשה, הכל מזכיר שצריכים לעשות תשובה, שצריך האדם להכין את עצמו לבקשת סליחה ומחילה ולהתכונן לקראת הכרתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה.

כשהסבא, אומר הסבא, ניגש למקומו הקבוע בבית המדרש, היה שקוע משך זמן בדביקות גדולה. לאחר מכן הפנה את פני קדשו כלפי הקהל, ואמר:

שמעתי מהסבא - כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" - המשיך את שיחתו הקדושה מתוך רצינות נסוכה על פני קדשו, ואני בשמעי דברי קדשו ובראותי את הרצינות המטלת אימה, עבר רעד בכל גווי בהביני תוכן עומק הענין של חמש תיבות אלו "איך האב גיהערט פון זיידען" [שמעתי מהסבא] שהסליחות הראשונות בשנת תקנ"ח

"כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב"¹¹¹ - למרות שחק לישראל הוא, אך בכל זאת המשפט הוא לאלקי יעקב, הוא עצמותו ומהותו ברוך הוא, שעל ידי כ"י, למ"ד כלים דזו"ן דאצילות נעשה "חק לישראל", חקוק בנפשו של כל יהודי, שזהו "יחידה" הקשורה ב"יחיד" יתברך, אך בכל

(111) תהלים פא,ה.

זאת ישנו משפט על "אלקי יעקב", בהשתוממות עמוקה עד שיוסף משה, מה ובאיזה מדה יזכו להמשיך, הבעל תפילה של הסבא, הכריז בקול והמשפט תלוי בעבודה של השנה שעברה, היום אפשר עוד לתקן את העבר.

[ספר השיחות ה'תש"ג [לה"ק] עמוד קפז]

קהל הנוכחים בבית המדרש עמד

- * -

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שאל את הסבא, הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק", מהי שבת תשובה? והוא ענה לו: תשובה שבתית. והפירוש הוא: בימות החול הרי לא נמצא בבית דבר איסור, ואילו בשבת נמצא בבית גם דבר איסור, אשר לכן כל מה שרוצים לעשות, יש לדעת בתחילה אם מותר לעשותו.

ושאל: כיצד יכולים לעשות זאת? ענה לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק":

הרי הניחו עבורך חוט בפתילה של נר התשובה והחיים, וזה נותן כוח¹¹² שיכולים.

[ספר השיחות ה'תש"ד [לה"ק] עמ' ח-ט]

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק המשיך

- * -

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" למד עם הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש הענין של ויבא משה בתוך הענין¹¹³, שהענין נעשה לבוש

112 עיין ד"ה ויבא משה, תרנ"ד (נדפס בקונטרס בפ"ע).

113 שמות כד, יח.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" אמר: אילו היו חותכים אצבע לחותני - הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי - לא היה גוסף דם כי אם חסידות.

חותני - הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי - הרי היה רבי בן רבי, והשפיע גם על אלה שהיו בסביבתו, שכאשר מחשבתו היתה בהשגה אלקית, האיר בכל אלה שהיו בנו"ן אמות מסביבו, אור חי' ואור יחידה, וכאשר דיבר חסידות העלה בכל אלה שהיו באלפיים אמות מסביבו - גם בהלכה יש הענין של נו"ן אמה ואלפיים אמה - את הנר"ן שיתייחדו עם חי' יחידה.

[ספר השיחות ה'תש"ד [לה"ק] עמוד עג]

למשה פעם בעולם היצירה ופעם בעולם הבריאה, וגופו של משה היה ניזון מאלקות, ואמר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק", שיכולה להיות הבנה בזה כמו שהיה אצל חותנו הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי, שכאשר מחשבתו היתה נתונה בעומק השגה אלקית, היתה נפשו בעולם אחר והגוף היה למטה, ואז היה הגוף ניזון בדרך ממילא מההשגה האלקית, כפי שמדובר בנפש כשאין הנפש מתעסקת להחיות את הגוף, אלא מתלבשת בגוף, חי אז הגוף מהנפש בדרך ממילא. כשהוד כ"ק אדמו"ר האמצעי היה במצב של דיבור בהשגה אלקית, היה גופו ניזון מההשגה, כמו כוחות המתלבשים בגוף המגדלים את האברים.

- * -

בעיני עצמו, נענה ואמר: זה מנהג של נשים.

ענה לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק":

ראשית אינך יודע מה אתה שח. הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי שאל בילדותו את הוד כ"ק רבנו הזקן, מדוע אומרים "גוט שבת גוט יום טוב", וענה לו הוד כ"ק רבנו הזקן:

פעם אחת אמר אחד להוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" ביום טוב שחל להיות בשבת: חג שמח.

אמר לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק":

צריכים לומר "גוט שבת, גוט יום טוב".

אותו אחד, שהיה מציאות רחבה

שבת נקראת "קדש" ויום טוב נקרא "מקרא קדש", שמעורר את הקודש, לכן אומרים שני הדברים. שנית,

[ספר השיחות ה'תש"ד [לה"ק] עמ' עה-עו]

- * -

במאמר הענין של געגועים לאלקות, על דרך משל מי שיושב במקום רחוק ומתגעגע לבוא למקום שהוא רוצה - הוא לא רצה לומר: אל הרבי - מששמע זאת החסיד ר' פרץ, החל לצעוק: אמת, אמת, אמת, ונפל מתעלף.

זהו מה שפנימי פועל בגוף.

[ספר השיחות ה'תש"ד [לה"ק] עמוד עו]

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" למד פעם עם הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש על מה שמקיף ופנימי פועלים בגוף. ואמר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק", זה על דרך החסיד ר' פרץ - שהיה דר בישוב סמוך לעיר אפצווע - שבא פעם אל הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי, ושמע ממנו מאמר חסידות. הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי הסביר

- * -

להתרחש כלל או שקשה להגיע אליו, אך בשעת החלום זה יכול להיות, וזה עוזר שיוכל להיות גם כשהוא ער. חלומו של צדיק הוא "והנה סולם מוצב ארצה", ארצה - חומריות שבגשמיות, השמימה - ה' שמים,

החסיד ר' אבא פרסון אמר בשם הוד כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק": כתוב¹¹⁴ ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. חלום - בגימטריא הטבע עם שני הכוללים. ענין החלום הוא דבר שאינו יכול

114) בראשית כח, יב.

אימא עילאה שלמעלה משמים¹¹⁵, הסולם.
כלומר לקשר חומריות שבגשמיות עם
רוחניות שברוחניות, וזה בא על ידי

[ספר השיחות ה'תש"ד [לה"ק] עמוד עח]

- * -

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח
צדק" אמר:
עם "רעותא דליבא", דבר שישנו
בניגון חסידותי של אש להבה.

עבודתם של הכהנים היא ברעותא
דליבא, ושל הלויים - לארמאה
קלא¹¹⁶. לעתיד לבוא יהיה "והכהנים
הלויים"¹¹⁷, שמדריגות הכהנים והלויים
תהיינה בהתערבות. כלומר,
שהרעותא דליבא תהיה ב"לארמאה
קלא", וה"לארמאה קלא" תעורר את
ה"רעותא דליבא". הסבא - הוד כ"ק
רבנו הזקן - הרי לא רצה שחסידים
יהיו מפלגה, אלא שתהיה דרך לכל
בני ישראל, ורצה להכין את העם
לגילוי של לעתיד, ולכן התקין ענין
הנגינה, שתהיינה בה "לארמאה קלא"

[והסביר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ
נ"ע:
מעלת הלויים לעתיד היא על דרך
"אשת חיל עטרת בעלה"¹¹⁸, כלומר,
לעתיד יגלו הלויים את העילוי
שבכהנים. למעלה מאשר עתה - אין,
ההתעלות תהיה שיהיה בהתגלות מה
שכיום הוא בעולם. כיום ההתערבות
המעולה ביותר היא על דרך כמו
תערובת לח בלח, שעל ידי ביטול
מציאותו העצמית מתרבה מציאותו
של דבר שני. אך לעתיד לבוא תהיה

(115) להעיר מרד"ה זה היום, תרצ"ד. (נדפס בסה"מ-קונטרסים).

(116) ראה זח"ג לט, א. קעז, ב.

(117) יהושע ג, ג.

(118) משלי יב, ד.

לבוא שהם יתגלו, כלומר הם יגלו את העילוי שבמדריגת הכהנים].

[ספר השיחות ה'תש"ד [לה"ק] עמוד 90]

ההתערבות על דרך כמו תערובת יבש ביבש, שכל אחד נשאר במציאותו, ומציאותו הוא מגלה את הגילוי של השני. זהו מדריגת הלויים לעתיד

— * —

שוטה, ואם הוא שוטה אין הוא יכול להיות חסיד, אלא חסיד שוטה הוא על דרך הדס שוטה, זה אמנם הדס אבל שוטה.

[ספר השיחות ה'תש"ד [לה"ק] עמוד 91]

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" אמר פעם לאברך: אתה רוצה להיות חסיד שבחסידים ואת בני ביתך אתה עושה לפשוטים ומוריד אותם, זהו חסיד שוטה. לכאורה, מה זה חסיד שוטה? אם הוא חסיד אינו יכול להיות

— * —

צדק" הורה לה לאכול פת שחרית, לחם וחמאה, מיד אחרי נטילת ידיים בבוקר ובירך אותה באריכות ימים.

כעבור זמן מסויים הפסיקה כבוד אמי זקנתי הרבנית לאכול פת שחרית מיד אחרי נטילת ידיים בבוקר, וסיפרה לחותנה הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק", שהיא אומרת מהר את הברכות ומתפללת במהירות ואז היא נוטלת ידיים לסעודה. ענה לה הוד

פעם חלתה כבוד אמי זקנתי הרבנית רבקה במחלת הריאה, והפרופסור הייבנטאל מויטבסק "התיאש" ממנה, אמר לה חותנה הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק": מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות¹¹⁹, הרי שיש לו רשות רק לרפא, ואילו להיפך אין זה שייך אליו.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח

(119) ברכות ס.א.

כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק":
 מוטב לאכול כדי להתפלל מאשר
 להתפלל כדי לאכול.
 זה נקרא אכילה של "שילה".

[ספר השיחות ה'תש"ה [לה"ק] עמוד יא]

- * -

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח
 צדק", כשביקר את החיילים היהודיים
 בקראנשטאט - ליד פטרבורג - אמר
 לו אחד החיילים, שמלחמה לא
 מנצחים בדמעות אלא בשיר לכת.
 אמר על כך הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
 "צמח צדק": זהו חייל. חייל יודע רק
 זאת ויותר מזה אין הוא יודע, עליו
 לציית לגנרל, הגנרל מצוה ללכת -
 הרי הוא הולך גם למקום של סכנה,
 יותר מכך אין הוא יודע, וללכת הוא
 הולך בשיר לכת ולא בדמעות.
 ברם, הגנרל יודע דבר נוסף, גם
 הגנרל הולך בסכנה, גם הוא הולך עם
 שיר הלכת, אך הגנרל יודע עוד דבר,
 והוא: להתחשב ברצינות המצב, דבר
 שדורש ממנו דמעות.

[ספר השיחות ה'תש"ה [לה"ק] עמוד נו]

- * -

החסיד ר' פנחס רייזעס סיפר להוד
 כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק",
 שבאחת משבתות בראשית כאשר הוד
 כ"ק רבנו הזקן קרא בתורה,
 ברא אלקים", נפל הוד כ"ק רבנו הזקן
 בראשו על ספר התורה ונכנס
 לדביקות. כעבור משך זמן הרים את
 ראשו והמשיך לקרוא המלים "את
 השמים ואת הארץ".
 - כידוע היה הוד כ"ק רבנו הזקן
 בעצמו "בעל קורא" והיה עומד
 לימינם של הקרואים וטליתו היתה
 משוכה על ראשו עד לעינים. -
 אמר על כך הוד כ"ק אאזמו"ר
 הרה"ק "צמח צדק", שמן הסתם חשב
 אז הסבא - הוד כ"ק רבנו הזקן -
 בפירושו של הבעל שם טוב על אותו
 פסוק. כשאני - ממשיך אאזמו"ר
 הנה אחרי שקרא המלים "בראשית

מתגלית תכלית הכוונה של שם אלקים, על ידי שמים וארץ תחתונים. לולא ה"ברא שית" אין לנבראים ידיעה באלקות. לנשמות יש ידיעה באלקות מפני שהן מוחין, ואפילו בנר"ן, שזה הרי "בראשית - בחוכמתא", ובראשית - בקדמין, שהוא כתר עליון, שבמדריגות נשמה הם המקיפים של חי' יחידה. אך, כדי שהנשמה גם בהתלבשותה בגוף ובגויים - כפי שדובר בשמחת תורה אודות מה שמובא ב"לקוטי תורה"¹²² במאמר "טוב לחסות בה", שגויים הם הגוף והנפש הבהמית - תהיה לה ידיעה באלקות, הרי זה על ידי "ברא שית", שש מדות עליונות, "ברא אלקים" - לגלות תכלית הכוונה של שם אלקים, "את השמים ואת הארץ" - על ידי שמים וארץ תחתונים.

[ספר השיחות ה'תש"ה [לה"ק] עמוד סב]

הרה"ק "צמח צדק" לספר - הייתי צעיר, היה הסבא - הוד כ"ק רבנו הוקן - מספר לי ענינים ששמע בהיותו במזריטש מהבעל שם טוב ומהמגיד ממזריטש, עד שנהייתי ל"מקבל".

אחד מהענינים:

הבעל שם טוב מפרש את הפסוק¹²⁰ בראשית - התחלת העבודה היא, ברא אלקים - לגלות את שם אלקים, את השמים ואת הארץ - בתוך השמים והארץ.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" מפרש את הפסוק בראשית וגו' באופן אחר:

בראשית - ברא שית¹²¹, שש מדות עליונות, ועל ידי כך ברא אלקים -

- * -

סוף שאז הפך ים ליבשה. ים הוא מלכות, מלכות דאצילות, כתר, פנימיות הכתר עד מלכות דאין סוף. במילא היתה קריעת ים סוף בכל

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק ה"צמח צדק" אמר פעם בשביעי של פסח: בשביעי של פסח היתה קריעת ים

(120) בראשית א.א.

(121) זח"א לט.ב.

(122) דברים צ.ד.

מדוצה הוא הענין של ריצוי. מה ההבדל בין רצון לבין מדוצה, אלא לאחר שהרצון מתמלא, זה נקרא מדוצה.

[ספר השיחות ה'תשי"ה [לה"ק] עמ' 99-99]

הדרגות. הענין של הפך ים ליבשה אין משמעו היבשה של ים כי אם היבשה של ארץ. היה בגילוי בבריאה, עשיה הרוחנית עד עולם הנה הגשמי ונפש, ארץ היא רצון, יש בכך שלשה ענינים: רצון, ריצוי ומדוצה.

- * -

הקדושים הגאונים הצדיקים ותלמידו הקדוש הרב המגיד ממזריטש עם כ"ק רבנו הזקן¹²⁵.

זקני החסידים שמעו רבות ממורנו הבעל שם טוב ומהרב המגיד ממזריטש אודות הפלאת מעלת רוממות אצילות נשמת הוד כ"ק רבנו הזקן, ועל השליחות שהוטלה על נשמתו מלמעלה להחיות נשמות ישראל בחיות פנימית של תורה ועבודה, והאחריות הגדולה בשגיאת ההדרכה ולעומתה ההצלחה המופלגת כאשר יתגבר במסירות נפש על מילוי השליחות, אשר יזכה כי אור קדושתו יאיר באור פנימי לכל ישראל לדורותיהם בחיות פנימית להחיות,

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק סיפר מה שסיפר לו הוד כ"ק אביו אאמו"ר הרה"ק, שהוד כ"ק אביו הרה"ק "צמח צדק" סיפר לו מה ששמע מזקני החסידים הראשונים ובתוכם גם כמה זקנים שזכו להכיר את מורנו הבעל שם טוב בהתחלת ההתגלות (כפי המסופר במקום אחר בפרטיות¹²³ שנות חיי העולם וההסתר של מורנו הבעל שם טוב עד שהגיעה שעת ההתגלות הקדושה והמאושרה). - גם הצדיקים הגאונים ר' ברוך וגיסו ר' יוסף יצחק היו שניהם תלמידים מובהקים אצל מורנו הבעל שם טוב, כפי המסופר במקום אחר¹²⁴ - פרטי הענינים שמסר הבעל שם טוב סדר ההנהגה כיצד ינהגו כ"ק תלמידיו

(123) ראה גם שיחת כ' כסלו תרצ"ג בתחילתה.

(124) ראה ספר הזכרונות לכ"ק מו"ח אדמו"ר, שיחת חי אלול תש"ה. שיחת שש"פ ש"ת בסופה.

(125) ראה השיחה שם.

לחיות בעצמם וגם להחיות את הזולת ברגש פנימי עד ביאת גואל צדק.

[ספר המאמרים ה'תש"ח עמוד 171]

- * -

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" אומר להוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש: ובנסתר - נתעצם בו, ואז החל הוד כ"ק רבנו הזקן לגלות את ה"תניא" במאמרים בשבתות מברכין ובימי המועדים.

הסבא היה מ"ם שנה מקבל פנימי ועצמי, שכל מה שקיבל באתגליא

[ספר המאמרים ה'תש"ח עמוד 177]

- * -

"אנן פועלי דיממא אנן" 126 - מאמר זה אמר הוד כ"ק ה"צמח צדק" במענה על התאוננותו של הרה"ג הרה"ח ר' הלל מפאריטש¹²⁷, כי כמה חדשים בשנה הוא טרוד בנסיעות ונע ונד, ובדרך ממילא נפש בפועל. אור החסידות הוא אור החסידות הוא אור עצמי שנתגלה על ידי מסירות ולהאיר יכולים רק על ידי אור החסידות הוא אור עצמי שנתגלה על ידי מסירות נפש בפועל.

126 עירובין סה,א.

127 הרב ר' הלל בר' מאיר הלוי (מאליסאוו?) אב"ד באברויסק (תקנ"ה? - יא מנ"א תרכ"ד). ספריו שנדפסו: פלח הרמון (על בראשית. שמות. שיר השירים), ליקוטי ביאורים, אמרי נועם (?). מחסידי אדמו"ר האמצעי ואח"כ של אדמו"ר הצמח צדק. - ראה אודותו שיחת תה"פ תש"ג אות נב. שיחת יב תמוז תש"ח.

הביאור וההסבר אם כי שלובים ואחוזים המה להיות כאחד, אבל כל השם עיונו בלימוד החסידות ישכיל יבין וישיג כי שנים המה, אלא שהראשון הוא ביאור על האמור לעיל מיני, והשני הוא הסברו של הביאור.

(ה) אור החסידות הוא אור עצמי.

ידוע שה"עצמי" לא ישתנה לעולם ובכל מקום שהוא, הוא "עצמי". כי העצמי עם היות אשר גם הוא יש לו הגבלתו וגדריו, כי הבלתי מוגבל והבלתי מוגדר באמת הוא נמנע הנמנעות, שהוא רק א-ל אחד יתברך ויתעלה שהוא עצמי הפשוט, ומבלעדו יתברך הנה הכל מוגבלים ומוגדרים, אלא שישנו עצמי ומתפשט, אשר גם ה"עצמי" הוא מוגבל ומוגדר אלא שהגבלתו וגדרו של ה"עצמי" אינו דומה כלל להגבלתו וגדריו של המתפשט.

בכל דבר שברא הקב"ה בעולמו, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, בעולמות העליונים ובעולם התחתון, ישנו העצמי והמתפשט, העצמי הוא עצם הדבר ההוא, והמתפשט הוא הארת הדבר בלבד.

וכמו באש הרי יש בו העצמי והמתפשט. אש הגחלת או אש הנאחז בפתילה הוא אש המתפשט, והאש אשר בצור החלמיש הוא אש העצמי.

מתבטל מתורה ועבודה, ועל זה השיבו הוד כ"ק ה"צמח צדק" מאמר זה.

[באחת מרשימותיו, מסביר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מאמרו זה של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק":

ממאמרו של הוד כ"ק אדמו"ר אדמו"ר הרה"ק ה"צמח צדק" למדנו ששה דברים:

(א) צריכים להניח את עצמו בשביל הזולת, צריכים לתת את הטוב העצמי, מה שטוב לו, בשביל הזולת.

(ב) עלינו המצוה והחובה להאיר, אנן פועלי דיממא אנן. עבודתנו היא שעלינו להאיר, להאיר לבותיהם של ישראל ולהאיר בתיהם של ישראל.

(ג) היאך לקיים מצוה זו המוטלת עלינו - כל מפלגת חסידי חב"ד איש איש לפי מהותו וענינו - בחובת גברא להאיר לבביהם של ישראל, ולהאיר מושבותיהם של ישראל, והוא להאיר באור החסידות.

(ד) להאיר - אומר הוד כ"ק אדמו"ר אדמו"ר הרה"ק ה"צמח צדק" - אפשר רק באור החסידות.

והוד כ"ק אדמו"ר אדמו"ר ה"צמח צדק", הואיל בטובו וחסדו לנו לא רק לבאר לנו את דברי קדשו אלא גם להסבירם.

גילוי של השגה בא על ידי יגיעה דוקא, ואור זה היינו אור החסידות, נתגלה על ידי מסירות נפש בפועל.

והאור העצמי הלזה של אור החסידות נותן לכל אחד ואחד מאנ"ש בלי הבדל מעמד ומצב, כמו שהארכתי במקום אחר אשר על ידי מסירות נפשם בפועל של החסידים הראשונים, נחקקו חקיקות במוח ולב בניהם ובנותיהם ובכל הדורות הבאים אחריהם, אשר האור העצמי של חסידות נוזל בעורקיהם.

במוחש הננו רואים אשר רבות בשנים הנה האש הטמון בצור החלמיש נמצא בביצה או מתגלגל ברפש רטוב, וכאשר לעת מן העתים מוציאים את הצור מן הביצה והרפש הרטוב ומכים בו באבן או בברזל, יצא אש. זה מוכיח כי הביצה והרפש הרטוב לא פגע ולא נגע לרעה באש העצור בצור החלמיש, רק הצור בחיצוניותו מלוכלך מהרפש הרטוב ומהריח הרע ממי הביצה אבל האש בוער ומבהיק.

כאמור הנה האור העצמי של חסידות ישנו בכל אחד ואחד אשר מגזע החסידים, אלא שהוא טמון בקרבם פנימה כדוגמת האש בצור החלמיש. ואש זה אם כי שאינו

ועם היות שגם אש זה הוא מוגבל ומוגדר בהגבלתו וגדרו, הנה בכל זה הרי הגבלתו וגדרו של האש אשר בצור החלמיש אינו דומה להגבלת וגדר אש המתפשט, דאש המתפשט הנה המים מכבים אותו, ואש העצמי הנה אם גם עשיריות בשנים יהיה מונח בתוך המים - לא יכבה, ובבוא זמנו וסיבתו - יתגלה.

אור החסידות הוא אור עצמי, אומר הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק ה"צמח צדק", וכוונתו הקדושה בזה היא שהעצמי הנה בכל מקום שהוא, הוא במהותו העצמי, וכדוגמת המים שאינם מכבים את האש העצמי, כן הזרם של מים אדירים אף גם מים הזדונים של זרם החיים החולנים לא יכבו את אור העצמי.

זאת אומרת, אשר אור העצמי של חסידות ביכולתו להאיר גם את החושך, ונרגש הוא בכל מקום, אימרת חסידות לזהטת - נשמעת ונרגשת בכל מקום.

(ו) אור החסידות הוא אור עצמי שנתגלה על ידי מסירות נפש בפועל.

כל גילוי אור בא על ידי מסירות נפש, וכמבואר בדא"ח בארוכה¹²⁸ בענין יגעתי ומצאתי תאמין, שכל

(128) ראה ד"ה ואברהם זקן (בהמשך רס"ו), דרושי שמע"צ ושמח"ת תש"ו בארוכה.

אל המעורר ומעודד במהותו העצמי ובהאופנים שבהם בוחר לקרב את הרחוקים.

בדא"ת מבואר היטב כי המשפיע שכל לתלמידו צריך תחילה להכין עצמו בהבנה טובה, כדי אשר דבר ההשפעה שהוא משפיע לתלמידו, הנה לא זו בלבד שהתלמיד יקבל את דבר השכל שהוא ואת הסברות ההם, אלא עוד זאת אשר השכל ההוא והסברות ההם יהיו כה טובים נכונים ומתקבלים בטוב אצל התלמיד אשר לא זו בלבד שהתלמיד יודעם בטוב, אלא אשר שכל זה וסברותיו נעשים אצלו בנין אב להבין שכל אחר.

וזהו פעולתו של משפיע אמיתי, אשר הוא בר פועל באמת בחושי וכשרונות התלמידים, אשר כל דבר חכמה ושכל, וכל סברא וסברא שהרב משפיע לתלמידו הנה זה מרחיב חכמתו בינתו ודעתו של התלמיד. והיינו אשר מכל המצאה שכלית ומכל סברא מתהווה אצלו חכמה ושכל. דכל זה תלוי בהכנת הרב.

אמנם, כל זה הוא בלימוד של גליא שבתורה, אבל בלימוד פנימיות התורה, הנה זה מה שהתלמיד עולה על ידי השפעת הרב המשפיע בעילוי אחר עילוי בהרחבת חכמתו בינתו

במציאות גם בהעלם¹²⁹, ומכל שכן שבגלוי אינו ניגר כלל, אדרבה בגלוי הוא אבן חומרי וגס, עם זה הנה כאשר יש דבר הגורם והוא הכאת האבן או הברזל, הנה אף גם אם רבות בשנים הוא נשרה במים, או התגלגל ברפש וטיט, יוצא אש.

למותר להאריך בנמשל ומה גם להסבירו, אמנם כאשר יקר לי במאד מופתי החיים של לב גזע החסידים, אתאפק לא אוכל מלהראות באצבע, ולהדגיש בנועם מיוחד ולדבר על אודות מאות המאורעות הכי נעימים.

אשר גם אלו מגזע אנ"ש אשר בסיבות מסיבות שונות, זה בכה וזה בכה, הרחיקו ללכת, מהם שנשטפו בזרם החיים הסואנים, ומהם אשר נבלעו במסיבה אחרת, הנה בבוא איזה סיבה המסבבת זכרון חינוכם ומעורר אותו הרגש הנוזל בעורקיהם בירושת הורים, הנה שוב ישובו אל צור מחצבתם. אם רב או מעט, הנה בכל אופן כבר זוו ממקומם ונתקרבו.

רבות פעמים ראיתי ונוכחתי לדעת ברור במופתים חיים, כי הדבר הזה, לעורר את גזע אנ"ש יחיו, לעוררם מהתעלפותם העמוקה, להחיותם במים חיים, ולהעמידם בקרן אורה ותורה, הנה בעיקרו אינו תלוי

(129) ראה בד"ה המבואים בהערה הקודמת. בד"ה זה היום תש"ח ס"ה. ועוד.

ודעתו להשכיל להבין ולהתעמק בעמקי המושכלות, אין זה מספיק עדיין, וכמ"ש במ"א בארוכה, כי ההשכלה האמיתית היא כאשר נרגש

[ספר המאמרים ה'תש"ח עמודים 292-295]

אגרות מהוריי"צ חלק ד עמודים כב-כד]

- * -

והמלאכים שבכל עולם ועולם העניקו מתנות למשה רבנו - מדות ומנהגים כלליים ופרטיים.

מנהגים מסויימים קבע מורנו הבעל שם טוב בבני ישראל, והיתה לו מסירות נפש שהמנהגים השייכים לכלל ישראל ינטעו בכל הבתים החסידיים לדורותיהם, ובמנהגים אלה יקבלו בני ישראל את משיח צדקנו.

[ספר המאמרים ה'תש"ט עמודים 171-172]

חותני¹³⁰ אמר לסבך¹³¹ - סיפרה הרבנית רבקה לנכדה כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע - שרבנו הזקן אמר לו בערב ראש השנה תקנ"ט¹³² שהמנהגים שנהג בהם מורנו הבעל שם טוב הם הלכה למשה מסיני.

כאשר משה רבנו הלך עם הלוחות, עבר דרך ארבעה העולמות אצילות, בריאה, יצירה ועשיה הרוחנית והביאם לעולם התחתון, הנה הספירות

- * -

ביומני רשום סדר השמחה בצנעה ודיבורי הקודש שסיפר לי הוד כ"ק

(130) הוד כ"ק הרה"ק צמח צדק.

(131) הוד כ"ק הרה"ק מהר"ש.

(132) הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש סיפר להוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אשר הוד כ"ק רבנו הזקן היה מברך את נכדו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק בער"ה שתי פעמים: (א) קודם סליחות בבואו מבית הטבילה בברכת יום הולדתו. (ב) אחרי תפלת מנחה ברכת השנה (רשימת כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א [נ"ע]).

אאמו"ר הרה"ק ביום י"ב תמוז תר"ן, מאריכות הסיפור שהוד כ"ק אביו אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש מסר לו בלחש מה שסיפר לו אביו אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" ביום הקדוש בו נתמלאו מאה שנה מהתגלות גשמת כ"ק רבנו הזקן.

גשמת רבנו בעלמא דיין¹³³, שמחת גילוי כפולה, שמחת הנשמה ושמחת העולם. שמחת הנשמה היא מביצוע שליחות ההתגלות שלה בעולם החומרי, ושמחת העולם ממה שחומריות העולם מילאה כוונת ההעלם.

זה לשונו הקדוש:

גילוי השמחה של נשמה בכלל ושל גשמת הצדיק בפרט ונשמת נשיא עדת ישראל בפרטי פרטיות - מגלה אור וחיות פנימי בתלמידיו ותלמידי תלמידיו לדורי דורות.

באותו יום קדוש היתה שמחה כפולה בכל העולמות בדרך העלאה מלמטה למעלה ובדרך המשכה מלמעלה למטה.

[ספר המאמרים היחשי עמוד 287]

ביום הקדוש בן המאה של גילוי

- * -

והבנה, הרי זה עונש על העדר העבודה בעבודת התפילה. העצה לכך היא תשובה פנימית, מה שצריכים לעורר פנימיות הנשמה, כלומר המקיפים העצמיים חי-יחידה. חי' - חי בעצם, יחידה - יחיד ה'.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אומר לי - יב תמוז תרנ"ה - אבי - הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש - אמר לי בשם הסבא - רבנו ה"צמח צדק" - שהוד כ"ק רבנו הזקן אמר בזמן מסויים לו ולחותנו - כ"ק אדמו"ר האמצעי:

מאמר עצמי זה מסר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" בדיוק כלשונו בזמנים מיוחדים וידועים,

כאשר בלבושי הנשמה של גר"ן לא מובן ומושג איזה ענין בהשכלה

133) נולד ביום ד' ח' אלול שנת תק"ה. וראה שיחת ח"י אלול ה'תש"ה (ליקוט כה) אות ח' שנשמה חדשה צריכה הכנה מקודם שלש שנים, ואולי זהו הדיוק כאן "בעלמא דיין".

כאמור בדביקות מסויימת לפני קדשו מאירים בהתלהבות קודש, ומוסיף הוראות קודש מסויימות ומתי לחזור על כך במחשבה ודיבור לעצמי וגם ב"יחידות" לראויים לכך.

[ספר המאמרים ה'תש"י עמודים 287-288]

ומסר לסבא - הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש - בצירוף הוראות מסויימות מתי ימסור מאמר זה בדיוק כלשונו.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק חוזר על המאמר במדוייק כלשונו הקדוש

- * -

י-שיר, היו"ד שבכל אחד מישראל - שרה, וכאשר היו"ד שרה הרי במילא משה ובני ישראל במדריגה אחת. ושאל אחד מכ"ק בניו הצדיקים זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ומה עשה משה רבנו אז? - שואל אתה מה עשה משה רבנו - למשה רבנו היה "קאלטע ברען" (להבה קרירה).

[אגרות מהוריי"צ חלק א עמוד תקנט]

פעם אחת בשביעי של פסח בעת הקידוש דיבר כ"ק אאזמו"ר הרה"ק ה"צמח צדק" זצוקלה"ה זי"ע הרבה במעלת ישראל בעת קריעת ים סוף ודיבר בארוכה בזה (והענין גרשם בסדר הדרושים) וסוף דברי קדשו היה, שישראל בשעת קריעת ים סוף היו במדריגת משה רבנו, דאז ישיר משה ובני ישראל כאחד, דאז ישיר - אז

- * -

עברו מספר שבועות ומפאת רוב הבאים עוד לא הגיע תור כניסתה אל רבנו (כי היה זמן אשר את העגונות היו נותנים לעמוד בחדר השני ופתח חדרו היה פתוח, ורבנו היה יושב ושומע תחנונה וסיפורה של כל אחת

כבוד אמי זקנתי הרבנית הצדקנית נ"ע¹³⁴ סיפרה לנו, שבאה אשה עגונה אחת אל רבנו חותנה, הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק נ"ע, והביאה אתה את בנה, נער כבן י"א-י"ב שנה שלא דיבר וגם שמיעתו היתה כבדה.

(134) רבקה, אשת כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע.

והיה משיב למשרת ר' חיים דוב ז"ל אמור לה כי תסע למקום פלוני או תשאל אצל רב פלוני וכו').

העגונה - מספרת אמי זקנתי הרבנית הצדקנית נ"ע - ישבה אצלי ובכתה על רוע גורלה כי זה שבע שנים שבעלה אבד וכבר יש לה היתרים מרבנים באם שיסכים אדמו"ר עמהם להתירה ופתאום נכנס בנה ויקרא בקול: הרבי אמר - לך ואמור לאמך שאבא חי ושתסע לדננבורג. והעגונה התעלפה.

העגונה האמורה היתה באה אליו עם בנה זה, והיה היתה נותנת להם לאכול כמה ימים בשבוע. פעם אחת הושיבה את בנה תחת השולחן במנין הקטן אשר רבנו היה מקבל ל"יחידות" והזהירה אותו שכאשר רבנו יקבל אנשים יצא ממחבואו וימסור הצעטיל [הפתק] לרבנו.

המופת הכפול הלזה הרעיש מאד ותאמר חמותי: ממה מתפעלים? אצל אבי ואצל סבי התגוללו מופתים ואף אחד לא רצה להרימם, ראה מה געשה כאן - ממה מתפעלים, הסבא אמר שרצונו שיבינו חסידות, והתפעלות של מופתים שייכת לוואהלין.

[אגרות מהור"צ חלק ב עמודים צג-צד]

הנער עשה כאזהרת אמו וישב לו תחת השולחן, מכוסה במפה שעל גבי השולחן ואיש לא ראה אותו - הסדר היה כי המשרת היה עומד ליד השולחן והמשרת ר' אלי' ליב היה מסדר את החסידים מי יגש ראשונה, ופתאום יצא הנער ממחבואו. התקצף המשרת מאד, וקרא לו בשם שייגעץ. אמר רבנו אמונה פשוטה מאירה את העינים, כלום ניתנה גדולה אלא בשביל ישראל, ופנה אל הנער ואמר

- * -

כ"ק אאזמו"ר הרה"ק בעל "צמח צדק" וצוקללה"ה אמר פעם אשר איש ישראל כאשר הוא מדבר צריך לדעת אשר מלה הבאה בדיבור הוא ברבים, ומלה שבכתב היא לפני העולם, ומלה שבדפוס היא לדורי דורות, וסיים: אם על החכמים באמת אמרו רז"ל¹³⁵ הזהרו בדבריכם, בינונים ובפרט כו' לא כל שכן.

[אגרות מהוריי"צ חלק ב עמוד שפב]

- * -

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר "צמח צדק" וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אמר: כוס של ברכה צריכים להגביה טפח, וכוסו של דוד המלך (תהלים) מגביהה טפח, כוס ישועות אשא ובשם

ד' אקרא. השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל.

[אגרות מהוריי"צ חלק ב עמוד תקכג.

ספר המאמרים-קונטרסים ח"א רעג(א),א]

- * -

בהיות הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ילד כבן שבע היה בקי בתנ"ך בעל פה ומזמן לזמן היה אביו כ"ק אאזמו"ר

135) אבות א,יא. אדר"נ יא,ד. תדא"ר ב.

ה"צמח צדק", שההולך בקומה זקופה רואה את השמים וההולך על ארבע אינו רואה אלא את הארץ בלבד, וסוס ופרד לעולם אינם רואים את השמים. זהו החסד ויתרון המעלה מה שהאלקים עשה את האדם ישר, להיות הולך בקומה, שהגם שהולך על הארץ מכל מקום הוא רואה את השמים, לא כן ההולך על ארבע שאינו רואה רק את הארץ בלבד.

[אגרות מחורי"צ חלק ג עמודים שי-שיא]

בעל ה"צמח צדק" זוקללה"ה בוחנו אם יודע היטב, ובעת הבחינות היה כ"ק אאזמו"ר שואל מאביו הרה"ק כמה שאלות בפסוקים שונים.

פעם אחת שאל הוד כ"ק אאזמו"ר את אביו הרה"ק מאי דכתיב¹³⁶ אשר עשה האלקים את האדם ישר וגו', ישר היה אדם הראשון בבריאתו כאחד ממלאכי השרת, ושאל מהו המעלה במה שנברא ישר להיות הולך בקומה זקופה?

והשיב לו הוד כ"ק אדמו"ר בעל

- * -

צ'רניגוב, היה אברך מופלג בתורה וביראת שמים ובעל שכל נפלא, יליד העיר באייעוו - פלך מוהילוב - ור' מרדכי שמו.

פעם אמר הוד כ"ק מורנו הבעל שם טוב:

"כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו, עזב תעזב עמו"¹³⁷. כי תראה - כאשר תסתכל בעיון טוב, חמור, בחומר שלך, שהוא

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מספר לי, את אשר שמע מהוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש, מה ששמע מפי קדש הוד כ"ק אביו אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק", מה ששמע מהוד כ"ק רבנו הזקן:

הראשון באנשים אשר הביא את האור הזורח מתורתו של הוד כ"ק מורנו הבעל שם טוב בתבל רוסיה הלבנה, פלכי מוהילוב מינסק ויטבסק - אז היה הפלך בעיר פולוצק -

(136) קהלת ז, כט.

(137) שמות כג, ה.

לברר את הגוף הגשמי ולזככו, אבל לא לשברו בתעניות וסיגופים.

וסיים מורנו הבעל שם טוב בזה הלשון:

כדי לעשות טוב ליהודי בגשמיות ובפרט ברוחניות - צריכים למסור את הנפש, נשמה באה לעולם זה וחי' שבעים-שמונה שנה כדי לעשות טובה ליהודי.

[אגרות מהוריי"צ חלק ג עמוד שכה,
"התמים" ח"ו (נה[שמר]) ח"ח (מס[תא]]]

הגוף, תראה שני דברים, הא' כי החומר שלך שונאך, שונא את הנשמה המתגעגעת לאלקות ולרוחניות, והוא, החומר, נמשך אחרי הגשמיות, והב' כי החומר רובץ תחת משאו, כלומר שאותה המשא שנתן הקב"ה לגוף שיזדכך ויתברר על ידי לימוד התורה וקיום המצוות, הנה הגוף הוא עצל בזה ורובץ תחת משאו, ואשר על כן יעלה בלב האדם הירא את ה', וחללת מעזב לו, שיוכל לקיים את השליחות שנתן הקב"ה לגוף, כי אם יתחיל בסיגופים ותעניות לשבור את החומריות, הנה לא בזו הדרך ישכון אור התורה, כי אם עזב תעזב עמו,

- * -

שההסתכלות של חיבה המורה על האחדות והאהבה, זה דוחה את המקטרגים, כמבואר ענינו בקבלה ובחסידות.

הוד כ"ק אאזמו"ר - אומר הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק", להוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש - בעת שישב ב"טאיינעי סאוועט" היה המליץ יושר ומעורר הרחמים בעד כל עדת החסידים ובעד תורת החסידות.

הוא, כ"ק אאזמו"ר, רק הוא ידע את גודל הסכנה אשר ריחפה על תורת

הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" כשדיבר עם הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש על אודות העת ההיא שישב הוד כ"ק רבנו בדירת "טאיינעי סאוועט" אמר, שהנהגה ההיא היתה כהנהגת בעל תוקע אחרי התקיעות. על פי הנהגות הקבלה הנה אחרי התקיעות צריך הבעל תוקע ללכת למקומו ולשבת פניו אל העם ולהסתכל בפניהם והם יסתכלו בו והוא ההסתכלות של אהבה פנימית ואחדות אשר בזה סותמים פי המקטרגים על פעולת התקיעות בהתעוררות רחמים רבים, והיינו

ת"ל, במשך שלשים השנה שעבדתי
העמדתי תלמידים בעלי דעה רחבה
בתורת החסידות הייתי במנוחה. והגם
כי בני, חותנך, היה עוד צעיר ורך,
אבל קווייתי ונסמכתי בתלמידיי שהם
יעזרו לו. אבל הפעם השניה אשר
עיקר ההלשנה היתה על תורת
החסידות, למרות כי עד גמר הבירור
והמשפט לא אסרו את לימוד
החסידות, וחונךך כבר נהיה לאיש
חיל ומדריך את האברכים, אבל
הצטערתי במאד על כללות המצב, כי
ההתנגדות היתה גדולה במאד.

ולכן, בגמר הבירור, והמשפט היה
לזכות תורת החסידות, מובן גדול
השמחה ועליצות נפש הוד כ"ק
אאזמו"ר. ובעת ישבו בדירה של
ה"טאיינעי סאויעט" היו אנ"ש
הולכים לשם כמו שהיו נוהגים
בליאונא.

...הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר
"צמח צדק" אמר, אשר כל ימי שבתו
של הוד כ"ק אאזמו"ר בליאדי היו
שלשלת של קורת רוח להוד כ"ק
אאזמו"ר. רוב התלמידים היו נוסעים
על המדינה להרביץ תורת החסידות
ולחזק דרכי החסידות (בהרבה מקומות
התנקשו עם שלוחי המנגדים אשר
עמלו בכל עוזו כוחם להחליש השפעת
שלוחי הוד כ"ק רבנו הגדול).

בשבת הוד כ"ק רבנו בליאדי

הבעל שם טוב בכלל ועל תורת חב"ד
בפרט.

אנכי - מספר הוד כ"ק אאזמו"ר
אדמו"ר "צמח צדק" - זוכר בטוב שתי
הפעמים אשר לוקח הוד כ"ק אאזמו"ר
לפטרסבורג, אם כי בפעם הראשונה -
בשנת תקנ"ט - נלקח בעגלה שחורה
מעוטרת אנשי חיל מזויינים, ובפעם
השניה נלקח בדרך כבוד, כי באו שני
פקידים משרים הגבוהים ואתם עמם
שני שוטרים לשרתם, ובבואם
לליאונא שלחו אחד השוטרים לשאול
באיזה זמן הם יכולים לבקר את הוד
כ"ק אאזמו"ר, כי דבר להם אליו, ואם
בו ביום אין השעה מוכשרת, יכול
להיות גם ביום המחרת.

טרם בוא השרים קרא הוד כ"ק
אאזמו"ר את ר' חיים זלמן'ס - אחד
מנכבדי ליאונא שהיה מדבר בלשון
רוסיה בטוב - ושלחו לקבל פני
הפקידים ולהורות לפניהם בדרך
בואם. כשבאו התמהמהו כשלוש שעות
וילכו להם ויסעו לדרכם, ובשבוע
השני שאחר זה נסע הוד כ"ק אאזמו"ר
לפטרבורג כפי שהבטיח לפקידי
הממשלה.

לא פעם ולא שתיים שמעתי מהוד
כ"ק אאזמו"ר על דבר הסכנה הגדולה
אשר ריחפה על תורת החסידות:
בפעם הראשונה - (בשנת תקנ"ט) -
היתה עיקר ההלשנה עלי, ובאשר

הפלא, הנה על הרוב ביום הראשון לעת ערב היה המאמר כתוב ועשרות העתקות נשלחו לכל מקומות וערי אנ"ש, אשר גם זה עודד רוחם של אנ"ש.

[אגרות מהוריי"צ חלק ג עמודים שמב-שמה]

הרשה לתלמידיו המובהקים לבאר כמה ענינים בחסידות על פי הבנתם המה, מה שעשה רושם עז והגביה קרן החסידים, ולהוד כ"ק בנו אדמו"ר האמצעי ציווה לכתוב הדרושים שאמר הוד כ"ק רבנו מדי שבת בשבתו, ובהיותו סופר מהיר על צד

— * —

אביו אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" – חקק בחסידים את הענין של אהבת רעים, שתהיה אהבה עצמית ממש, כמו שאהבת האחים מתולדה צריכה להיות על פי הוראת התורה.

כשהייתי בן שבע שנים (בשנת תקנ"ו) אמר הסבא בשבת פרשת ואתחנן תורה על הפסוק ואהבת את הוי' אלקיך וגו', ושאל קושייתו של הרב המגיד ממזריטש¹³⁸: אהבה היא הרי מדה שבלב, ואילו "ואהבת" היא הרי מלשון ציווי, כיצד שייך איפוא ציווי על מדה שבלב? ותירץ שהציווי הוא על ההתבוננות. ובתוך הדברים

בימי הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק", כבר היו בניהם ונכדיהם של החסידים הראשונים, והוא מרגלא בפומי' של רבנו כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק": על מה שהסבים והאבות היו מוכרחים להתייגע בדם וביזע – קיבלו זאת הילדים והנכדים בירושה. מסירות נפשם של הסבים והאבות עשתה חקיקות במזג תכונת הנפש של הילדים והנכדים.

הסבא [רבנו הזקן] – מספר הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בשם כ"ק

138) ראה הוספה לדרך מצותיך מצות אהבה. ובהערת כ"ק אד"ש שם (ע' 408) משני המאורות ח"ב ס"ב.

אצל החסידים הראשונים לא היה דבר מעניני עבודה אשר שגבה מאתם, ולא היה שום דבר מונע ומעכב מלהביא עניני עבודה בפועל, כי כל עניני עבודתם הן בעבודת המוח בלימוד תורת החסידות, והן בעבודת הלב בתפילה ותיקון המדות בדרכי החסידות היו במסירות גפש בפועל.

[אגרות מהוריי"צ חלק ג עמוד תכו,
"התמים" ח"ב (סז[פא]). קובץ מכתבים א.]

אמר, שואהבת לרעך כמוך הוא כלי לאהבה את הוי' אלקיך, אהבת ישראל היא כלי לאהבת ה'¹³⁹.

החסידים הזקנים היו סופרים ומונים את תיבות המענה אשר ענה הוד כ"ק אדמו"ר הזקן הנ"ל ומדקדקים באותיותיו, ומכיוון שבאהבת ה' אמר רבנו ז"ל שהציווי הוא על התבוננות, שאז באה האהבה בדרך פועל יוצא ותולדת ההתבוננות, הנה השכל הבריא מחייב, שכך הדבר גם באהבת ישראל שבאה על ידי טיב ההתבוננות במעלת חברו.

- * -

ועושה עבור עצמו. עבור עצמו נוטים לפעמים לימין או לשמאל, ואילו מה שנוגע לאוהב נאמן הולכים בדרך הישר והיושר.

[אגרות מהוריי"צ חלק ד עמודים צ-צא]

הסבא - כוונתו על הוד כ"ק אאזמו"ר בעל "צמח צדק" נבג"מ - אמר:

מה שחושבים ועושים בגלל אוהב נאמן אמיתי יותר מאשר אדם חושב

(139) הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בשוה"ג: עי' שיחת יט"כ רפ"ט. מכ' הארענשטיין, ה' חנוכה פ"ט.

- * -

קבלת עול. ובכללות ציור קומה זה, אפילו בדרגא הגבוהה ביותר בראש - נוגעת התוועדות חסידית.

*

ביום חמישי, ערב ראש חודש סיון תרי"ט, נכנסתי אל אבי, - הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק בעל "צמח צדק" וצוקללה"ה - ומצאתיו מתהלך בחדרו הלוך ושוב ועל פני קדשו שפוך צער פנימי שהדאיג אותי מאד.

ברגע הראשון הייתי דאוג כל כך שלא יכולתי להוציא הגה מפיו. משנרגעתי קצת, שאלתי את אבי לסיבת צערו.

בידעי את המצב הקשה של עניני הכלל בחורף העבר, חשבתי שמן הסתם חל שינוי חלילה בהסכם שברוב יגיעה וברצי כסף פעלו אז, להפסקת הגזירה על הישובים והפונדקאות. [בשנת תרי"ח התעוררו במינסטריון לעניני פנים להתעניין ביהודים היושבים במלונות הדרכים - פונדקאות - וערכו חוקים לגרש את

באחת הפעמים שהייתי - אמר כ"ק אאמו"ר הרה"ק - אצל כ"ק זקנך אאמו"ר הרה"ק זי"ע ב"יחידות" בשנת תרל"ט, שאלתיו באיזה ענין עיוני, וישיבני על שאלותיי ויסביר לי הענין פעם ושתיים, ואף שהבנתי את אשר אמר לי, אבל עוד לא נקלט אצלי בהרגש פנימי.

ויאמר לי כ"ק אאמו"ר זי"ע: את התענוג האמיתי ביראת שמים, וההנחה האמיתית בחסידות - מקבלים על ידי התוועדות חסידית.

ההתוועדות החסידית מגלה את ה"עצמי", והיא נוגעת בכל ציור קומת האדם של עולם שנה נפש. "עצמי" מאיר גם בפשוט, אדרבה בפשוט ניכרת יותר פעולת העצמי.

ציור אדם הוא ראש, גוף, רגל. בפרצוף הפנימי, הרי ראש הוא ראשי אלפי ישראל, גוף הם חסידים משכילים ובעלי עבודה ומארי דעובדין טבין, רגל הם בעלי-בתים חסידים החיים באוירה חסידית, ומקיימי הנהגות של חסידות בדרך

ברשימות ישנה אריכות גדולה בתוכן מאמר זה, ובטעם הדבר מדוע אין עליו הגהות, ציונים ומראה מקומות, כפי שישנם על שארי המאמרים ב"לקוטי תורה", כפי שסיפר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש לבנו כ"ק אאזמו"ר הרה"ק בשם הוד כ"ק אביו אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" וצוקללה"ה.

היהודים, ובחורף תרי"ט נסע הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ביחוד, לפטרבורג להשתדל בזה.

היום - ענה לי אבי - מלאו חמשים שנה מההתוועדות החסידית האחרונה בליאדי, שנערכה ביום שני ערב ראש חודש סיון תקס"ט.

לאותה שבת הגיעו לליאדי הרבה אורחים, ביניהם זקנים שהיו עוד מחסידי המגיד ממזריטש וממקושרי הרה"צ הרמ"מ מהורודוק, וביניהם הישיש החסיד ר' פסח מרדכי, שזכה להיות כמה פעמים אצל כ"ק הבעל שם טוב נ"ע.

כשמלאו לי שמונה חדשים - המשיך אבי, [הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק בעל "צמח צדק" וצוקללה"ה] - היה זה ביום חמישי ערב ראש חודש סיון תק"ן, אמר הסבא [הוד כ"ק אדמו"ר הזקן וצוקללה"ה] לאמי [הרבנית הצדקנית מרת דבורה לאה וצוקללה"ה] שתביא אותי אליו, הוא רוצה לברכני. ומאותה שנה ואילך היה הסבא מברך אותי כל שנה בערב ראש חודש סיון.

במוצאי אותה שבת וביום ראשון שלאחריו היתה התוועדות זקני החסידים, והישיש החסיד ר' פסח מרדכי היה מראשי המדברים והמספרים, והתענגתי מאד מאותה התוועדות.

כשהחל הסבא לומר בפני מאמרי חסידות ביחידות, היה גם היום ערב ראש חודש סיון מהימים בהם אמר בפני מאמרי חסידות ביחידות.

ביום המחרת אחרי ההתוועדות - יום שני ערב ראש חודש סיון - קרא אותי כ"ק אאזמו"ר ויברכני כרגיל בכל שנה, ויאמר לפני ביחידות את המאמר מנן עשרים - שנדפס אחר כך ב"לקוטי תורה" - וכפל את ברכתו הקדושה שאצליח בכתיבת חידושי תורה בנגלה ובנסתר.

בשבת פרשת בהר-בחוקותי תקס"ט אמר הסבא מאמר "אלה החקים והמשפטים והתורות" הנדפס ב"לקוטי תורה".

*

ודמעות נשרו מעיני כ"ק אאמו"ר.

*

חשוב נא - סיים כ"ק אאמו"ר [הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע] את דבריו אלי - מה פעל אבי [הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בעל "צמח צדק" זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע] במשך חמשים שנה הללו - תקס"ט-תרי"ט - כמה חידושי תורה בנגלה, כמה ביאורים והסברים וחידושים בחסידות, כמה יהודים החיה במשך שלשים שנות נשיאותו, כמה חזיונות קדושים היו לו.

קדוש בן קדוש, בן בתו של קדוש, גאון וצדיק, קרוב לבן שבעים, בוכה בדמעות שלישי מעומק פנימיות נקודת לבבו על כך שאין הוא יכול להיות נוכח בהתוועדויות חסידיות כמו חסיד פשוט רגיל בלתי מוכר.

[אגרות מהור"צ חלק ד עמודים רמב-רמה]

ברשימה אודות זה כתוב בארוכה על אודות אחרים מוקני החסידים הנ"ל, וביחוד אודות החסיד הישיש ר' פסח מרדכי, על אודות ההתוועדות האמורה, אודות המאמר מבן עשרים ופרטי אמרי הקודש שאמר אז הוד כ"ק אדמו"ר הזקן לנכדו הוד כ"ק אדמו"ר בעל "צמח צדק".

ומאז והלאה הנה בכל התוועדות שהייתי נוכח כבר היו נוהגים בי בכבוד של נכד אדמו"ר, ולאחר מכן בכבוד של חתנא דבי נשיאה, ומיום שקבלתי עלי עול אנ"ש, זה כשלשים שנה, לא טעמתי טעם התוועדות של חסידים.

ובהתבונני כמה טובה בלתי משוערה בגודל הפלאת מעלתה [של התוועדות חסידים] אבדתי במשך חמשים השנים הללו - הנני מצטער על זה צער רב מעומק פנימיות נקודת לבבי.

- * -

בימי בחרותי - כך אמר הרה"ק "צמח צדק" - חפצתי לנקד את ספר ה"תניא" ולחלקו לפסוקים, וכאשר החלטתי לעשות כך חלמתי באותו הלילה שהנני לומד הלכות כתיבת

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר לי בשם הוד כ"ק חותנו אאמו"ר הרה"ק ר' יוסף יצחק מה ששמע מאת הוד כ"ק אביו הרה"ק בעל "צמח צדק" זצוקללה"ה נבג"מ.

ספר תורה והנה באה לפני שאלה בספר תורה¹⁴⁰ שכתבנה כדינה אלא שנקדוהו וחלקוהו לפסוקים מה דינה? ולאחר אריכות הפלפול הכשרתיו, וכשהקיצותי הבנתי את הרמו.

וכשדרכתני על המפתן לצאת, אמר לי כ"ק אאזמו"ר, ספר תורה שנקדוהו וחלקוהו לפסוקים פסול, כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה¹⁴¹ שעולים לצירופים שונים.

באותו יום היה עלי להיות אצל כ"ק אאזמו"ר לרגלי איזה ענין.

[אגרות מהור"צ חלק ד עמוד רסז]

- * -

תורה - שהיה בנו כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש מצטיין בבקיאותו בתנ"ך -

כן, הנני בקי ב"תניא" כבקיאותי בחמשה חומשי תורה - ענהו כ"ק מוהר"ש.

ובראשית שנת תרי"ז שלח הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" את בנו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש לעיר פטרבורג אודות עניני הכלל, וטרם נסעו סיפר לו לאמר:

בשנת תר"ג כשנקראתי לאסיפת הרבנים בפטרבורג הייתי על ציון אמי הרבנית הצדקנית בליאזנא, ותספר לי, אשר בגלל המסירות נפש שהיה לה בשביל חסידים וחסידות זכתה

בשנת תרט"ז היה - ל"ע - עת צרה ליהודי מדינת רוסיה בגשמיות, והעיקר ברוחניות, כי המשכילים נשאו אז ראש ויכריחו את בני ישראל ללמוד את הספרים שהדפיסו.

בעת ההיא שאל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" את הוד כ"ק בנו אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש אם הוא בקי בספר ה"תניא" באותיותיו.

כן, הנני בקי בו באותיותיו - ענהו הוד כ"ק הרה"ק מוהר"ש.

ושוב שאלו הוד כ"ק אביו הרה"ק "צמח צדק" אם בקיאותו ב"תניא" היא כמו בקיאותו בחמשה חומשי

(140) ראה טושו"ע יו"ד סרע"ד ס"ז ובנ"כ.

(141) ראה רמב"ן על התורה, בהקדמה. יונת אלם פכ"ט.

אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש להוד כ"ק בנו אאמו"ר הרה"ק - היה זה מתכון יקר, בשלושת פרשיות החומש, שלשה פרקי תהלים ושלשה פרקי "תניא" הראשונים נשברו והופרו כל תכניותיהם של המשכילים, ובני ישראל עם התורה הקדושה יצאו ביד רמה, וראש המשכילים ברח לחוץ לארץ מחמת בושה ופחד, על שגרם הפסד מרובה למלוכה בספרים שהם הדפיסו.

להיות גם בהיכל הבעל שם טוב לעורר רחמים עבורי, ותבקש מהבעל שם טוב שיתן לה איזו סגולה עבורי שאוכל בעזרה"י לעמוד נגד המנגדים על תורת החסידות. ויאמר לה הבעל שם טוב: בנך הנהו בקי בחמשה חומשי תורה, בתהלים וב"תניא" בעל פה באותיותיהם, וכתב¹⁴² ויהי חתת אלקים וגו', חת"ת ראשי תיבות חומש, תהלים תניא, והבקי באותיותיהם שובר כל ההעלמות וההסתרים.

[אגרות מהוריי"צ חלק ד עמודים רסח-רסט]

מה אתה חושב - אמר הוד כ"ק

- * -

של פרצוף אדם קדמאה.

לאחר מכן שאל כ"ק אחמו"ר את כ"ק אביו כ"ק אאזמו"ר: ואתה באיזו התבוננות התפללת?

השיב כ"ק אאזמו"ר: אני התפללתי עם המעמד [ה"סטענדער"]. דהתהוות הגשמיות היא מהעצמות.

[אגרות מהוריי"צ חלק ד עמוד שסז]

כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק" סיפר לכ"ק אאמו"ר - כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מהר"ש - אשר בסעודת יום טוב דלילה השני של חג הסוכות תק"ס, שאל כ"ק אאזמו"ר הזקן את כ"ק בנו כ"ק אחמו"ר: באיזו התבוננות התפללת בראש השנה שעבר?

השיב כ"ק אחמו"ר לכ"ק אאזמו"ר: התפללתי בהתבוננות של וכל קומה לפניך תשתחוה, בביטול

(142) בראשית לה,ה.

- * -

כתיב¹⁴³ דאגה¹⁴⁴ בלב איש ישיחנה, ואמרו רז"ל¹⁴⁵ שני פירושים: (א) ישיחנה מדעתו, (ב) ישיחנה לאחרים. ופירש הוד כ"ק אאמו"ר בעל "צמח צדק" זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ישיחנה לאחרים היינו לאחרים רק בגוף אבל מאוחד אתו עמו שמרגיש את ענינו.

[אגרות מהור"י צ חלק ד עמוד שלח]

- * -

פעם נכנס כ"ק הרה"ק רחש"ז זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מליאדי אל הוד כ"ק אביו אדמו"ר ה"צמח צדק" וימצאהו יושב ולומד סוגיא באבן העזר בהנוגע לתשובה בשאלת עגונה, ובתוך כך נכנס גם כ"ק אחיו כ"ק דודי הגאון הרה"ק מהרי"ג זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע וכ"ק גיסו כ"ק דודי הגאון החסיד ר' לוי יצחק זצוק"ל זי"ע - שהיה בעל מוח חריף - ויתפלפלו בסוגיא שעה ארוכה בעמקות גדולה.

כ"ק אאמו"ר הרה"ק - התפעל במאד על גודל גאונותו וחריפותו של כ"ק אאמו"ר, ויאמר בתמימותו: עתה נראה כוחם של החסידים המקושרים באמת ומברכים אותך בלב שלם.

בודאי - אמר כ"ק אאמו"ר ה"צמח צדק" - אהבת החסידים וברכתם בוקע רקיעים, אמירת "הרחמן" בברכת המזון¹⁴⁶ מתוך אהבה של משה אלי"ם עושה פרי טוב למעלה ובא בפועל טוב למטה.

[אגרות מהור"י צ חלק ד עמוד תכט]

אחי הרי"ג - מספר הרחש"ז להוד

143 משלי יב, כה.

144 "היום יום" כה סיון.

145 יומא עה, א.

146 כמה מהחסידים נוהגין (א) לומר בסדר דהרחמן: הרחמן הוא יברך את אדוננו מורנו ורבנו. (ב) לומר בסיום דשמו"ע גם הפסוק של שם אדמו"ר. (ג) לומר גם הקאפיטל תהלים של שנות האדמו"ר (ראה קונטרס סמוכים לעד ע' 16 [רשימת מאמרי דא"ח ע' קו]).

- * -

תרנ"ז - את אשר שמע מהוד כ"ק
אביו כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מהר"ש.

בתחילת שנת תרי"ג¹⁴⁹ בחודש
מר-חשון קבע לו הוד כ"ק אאזמו"ר
אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" שיעור
לימוד עם הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר
הרה"ק מוהר"ש בכל יום, בחורף היה
הזמן הקבוע משעה עשירית עד חצי
שעה אחרי חצות לילה, ובקיץ היה
הזמן הקבוע משעה רביעי עד חצי
שעה שביעית בוקר, ונמשך ארבע
שנים חסר שני חדשים, מר-חשון
תרי"ג עד אלול תרט"ז.

הלימודים היו קבלה וחקירה. שתי
שנים הראשונות למדו ספרי קבלה עם
ביאורי חסידות ושמונה עשרה
החדשים השניים למדו ספרי המחקר
הרס"ג, מורה נבוכים, עקרים וכוזרי
ועוד על פי תורת החסידות.

ולבד זאת היה לו להוד כ"ק
אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק"
זמן קבוע שלש פעמים בשבוע ביום
הראשון, ביום השלישי וביום החמישי
אשר היה חוזר אותם מאמרי החסידות

הטעם אשר הוד כ"ק אאזמו"ר
אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" בחר לו
הכינוי שניאורסאהן - הוא כפי
המקובל במשפחתנו - כי באחד
החזיונות לילה אשר ראה הוד כ"ק
אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק את כ"ק זקנו
רבנו הזקן בתוך השלשים אחרי
הסתלקותו של כ"ק רבנו הזקן, הנה
אחרי דברי התורה אשר למד עמו
בסוגיא האב את הבנים והבנים את
האב בפרק יש נוחלין¹⁴⁷ עד למען
ירבו ימיכם וימי בניכם הכי נמי
בניכם ולא בנותיכם, ברכה שאני¹⁴⁸ -
הואיל כ"ק אדמו"ר הזקן וצוקללה"ה
נבג"מ זי"ע לומר לו:

איש מזריע תחלה יולדת נקבה - זו
היא אמך, אשה מזרעת תחלה יולדת
זכר - זה הוא אתה.

הרמז בדברים הקדושים הללו היו
כמוסים וחתומים במשך כל השנים
בימי נשיאותו של הוד כ"ק אאזמו"ר
אדמו"ר האמצעי וצוקללה"ה נבג"מ
זי"ע.

וסיפר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע - קיץ

(147) ב"ב קח.א.

(148) שם, קי.ב.

(149) "היום יום" - יט סיון.

השבועות תקל"ח נתגלו לו כ"ק מורנו
הבעל שם טוב וכ"ק מורנו הרב המגיד
נ"ע ואמרו לו אשר ביום א' של חג
השבועות יאמר המאמר על שלשה
דברים העולם עומד ברבים, ובמשך
ימי זכרוננו את הוד כ"ק זקנו - כ"ק
אדמו"ר הזקן - שמע ממנו ארבעה
פעמים את המאמר על שלשה דברים
העולם עומד, כל פעם בביאור אחר.

בתוך השלשים אחרי הסתלקותו
של הוד כ"ק זקנו - כ"ק אדמו"ר הזקן
- זכה לראות את הוד כ"ק זקנו בתזוין
לילה, וילמד עמו הסוגיא דאב את
הבנים ובנים את האב בפרק יש נוחלין
ואחרי כן אמר לו המאמר על שלשה
דברים העולם עומד בביאור חדש -
ומאמר זה חזר לפני הוד כ"ק אדמו"ר
אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש אז - ואחרי
המאמר אמר לי כ"ק זקני לאמר: איש
מזריע תחלה יולדת נקבה - זו היא
אמך, אשה מזרעת תחלה יולדת זכר -
זה הוא אתה. כל הזמן לא חפצתי
לקבל עלי עול הנשיאות, רק כאשר
בערב שבועות תקצ"א באו ר' אייזיק,
ר' הלל ור' פריץ¹⁵⁰, ור' פריץ אמר לי
המאמר הנ"ל אשה כי תזריע וכו'
ראיתי דיוקנא של כ"ק זקני וציווה
עלי לקבל את הנשיאות ולחזור על
המאמר על שלשה דברים העולם
עומד עם הביאור השני אשר אמרו

אשר שמע מפי קדש הקדשים הוד כ"ק
אדמו"ר הזקן.

הן מאלו המאמרים אשר שמע
במזריטש בשם כ"ק מורנו הבעל שם
טוב נ"ע ואת אשר שמע מפי כ"ק מורו
הרב המגיד נ"ע, והן אלו המאמרים
אשר הגיד בעצמו במשך ימי נשיאותו
עד אשר גדל הוד כ"ק אדמו"ר
הרה"ק "צמח צדק", היינו שנת תקס"ג
תקס"ד, כי כמה מאמרים אשר הגיד
הוד כ"ק אדמו"ר הזקן בשנת תקס"ד
רשומים בספרי הוד כ"ק אדמו"ר
הרה"ק "צמח צדק".

בארבעה עשר בשבט תרי"ג שחל
להיות ביום ראשון, חזר הוד כ"ק
אדמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק"
לפני הוד כ"ק אדמו"ר אדמו"ר
הרה"ק מוהר"ש מאמר "על שלשה
דברים העולם עומד", ויספר להוד
כ"ק אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש אשר
אמר לו הוד כ"ק זקנו כ"ק אדמו"ר
הזקן אודות מאמר זה אשר שרש
נקודת המאמר הוא של כ"ק מורנו
הבעל שם טוב נ"ע אשר אמר אותו
ב"יחידות" הראשונה לתלמידו הרה"ק
מורנו הרב המגיד נ"ע, וב"יחידות"
הראשונה שהיתה לו להוד כ"ק
אדמו"ר הזקן אצל כ"ק מורו הרב
המגיד נ"ע אמר לו מאמר זה ובחג

(150) ראה התמים ח"ג (כב[254]). היום יום - כח אייר.

עד כאן מה שסיפר הוד כ"ק
אאמו"ר הרה"ק בשם הוד כ"ק אביו
כ"ק אאמו"ר אדמו"ר מוהר"ש.

[אגרות מהור"צ חלק ד עמודים תקד-תקו]

ברבים בפרשת נשא בשנת תקנ"ג,
והסכמתי לקבל את הנשיאות.

ימים אלה יתמלאו ארבעים שנה
לאותו החזיון אשר ראיתי את כ"ק
זקני בחודש שבט תקע"ג.

- * -

וכשבא הדבר לפני כ"ק אדמו"ר
בעל "צמח צדק" הוכיח את החסיד ר'
אלעזר משה נ"ע שו"ב על אשר הוא
מצטער ככה, אם מזה שאירע לו
מכשול - הרי שגיאות מי יבין, ואם
על זה שהדיין ר' צבי מאיר הכלימו
והעליבו - הלא זכות גדולה הוא
להיות נעלב על לא דבר אמיתי כמו
שחושב המעליב. ואת הדיין ר' צבי
מאיר הוכיח על קפדנותו ואמר לו
שילמד את הספר "צאינה וראינה"
ויקרא ויהיה בקי בו, אז יבין אשר גם
קפדנות ורתיחה דיראת שמים גורמת
בניזקין.

[אגרות מהור"צ חלק ה עמודים יג-יד]

שמעתי אשר ידידי מצטער על
אשר הרב... שי' העליבו בהאשימו
אותו בהעדר השגחה מדוייקת. הנה
עובדא כעין זו אירע לאחד החסידים
בויטבסק ממקושרי הוד כ"ק אאמו"ר
אדמו"ר בעל "צמח צדק" נ"ע, ר'
אלעזר משה ו"ל שו"ב, שאחד
הדיינים, הרב ר' צבי מאיר ז"ל
מסמיליאן, בבית דינו של הרה"ג
הרה"ח ר' אייזיק נ"ע, האשים אותו
בהעלמת עין מסירכא בזדון, ובהיותו
קפדן ורתחן ביותר העליבו בדברים
והוציא עליו לעז של פריקת עול וכו',
והר' אלעזר משה שו"ב הנ"ל נשבע
באמונתו כי שגג בזה, ולהיותו ירא
שמים וחסיד הניח מעצמו את הסכין
והיה עוסק בתעניות ובתפילה.

- * -

הוד כ"ק אאמו"ר אדמו"ר בעל "צמח צדק" וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

הארץ? ויענהו הוד כ"ק זקנו לאמר: כתיבה¹⁵² ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה, ואיתא במדרש - מובא ברש"י - א"ר נחמי' להתקין לו בית תלמוד, שיהא שם מורה תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. להורות לפניו גשנה - כשלומדים תורה נעשים קרובים יותר להקב"ה וגם במצרים היה "ויחי".

[אגרות מהור"י צ חלק ה עמוד שנג]

סיפר אשר בהיותו ילד ולמד את הכתוב¹⁵¹ ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תרגם לו מורו על פי פירוש בעל הטורים: יעקב אבינו חי שבע עשרה השנים הכי טובות שלו במצרים. וכשבא - אחרי ה"חדר" - לביתו הלך אל הוד כ"ק זקנו - אדמו"ר הזקן וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע - ושאלו היתכן שיעקב אבינו - בחיר האבות - יהיו מבחר שנות חייו שבע עשרה השנה שגר בארץ מצרים ערות

- * -

חלוקות בעבודה, מעלת הבן היא בשכל ומדות ומעלת העבד - בשעבוד לבושי הנפש מחשבה דיבור ומעשה, ולכן עבד ניכר גם בעת השינה, גם בשעת השינה ניכר שהוא עבד, קבלת העול היא עליו גם בשעת השינה שרואים שישן כאן עבד. משמעות הדבר היא שגם בשעת השינה ניכרת יראת השמים. למרות שכל זה הן עבודות נעלות, מכל מקום העבודה של איש חיל גדולה מהן, וכמו בגשמיות הרי כל ענינו של איש חיל הוא מסירות נפש על קבלת עול

[באחת השיחות של שמיני עצרת¹⁵³ העבר, נזכר ביאורו של הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר בעל "צמח צדק" וצוקללה"ה על מאמרו של הוד כ"ק זקנו אדמו"ר הזקן וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע¹⁵⁴ "כל החיל אשר נגע יראת ה' בלבו", ההפרש בין עבודת עבד לעבודת איש חיל, וביאר:]

כי יש ארבעה אופני עבודה שהם בעיקרים שנים, עבודת בן ועבודת עבד, ויש בן שהוא כעבד ויש עבד שהוא כבן, שכל אלו הם דרגות

(151) בראשית מז, כח.

(152) בראשית מו, כח.

(153) ראה סה"מ ה'תש"ט עמוד 208.

(154) הערה לתיקון חצות (סידור עם דא"ח קנב, ב).

להיות נשמע למה שמצווים עליו ובכוח זה הוא מנצח את האויב. זהו כל החיל אשר נגע יראת השם בלבו, שהם בעלי מסירות נפש, כלומר

[אגרות מהוריי"צ חלק ז עמוד ט]

— * —

בחדש מרחשון. הויכוח היה במבצר בית תפלתם בעיר יארצעווא פלך סמולנסק בנוכחות הכומרים הראשים של גליל סמולנסק, טולא ונעזשין, וארך כחודש ימים, וכשנצחו את הכומרים החליטו להעבירו לאחת האיפרכות בפלך קיוב או לוולאדימיר בפנים רוסיה. וכשבאה הפקודה מהסינאד להעבירו לוולאדימיר הנה ביום הרביעי להובלתו בשמירה מעולה של שני כומרים ואנשי חיל מזוינים, הנה כשלנו באחד הכפרים, אנדרעיעווקא, סמוך למוסקבה, נפלה תרדמה על כולם והרה"ק הר"מ ברח מהם, והשי"ת נתן לו כוח ועוז שמבלי הרגש את הקור והשלג העמוק שהיה בדרך, רץ כמעט מעת-לעת – הוא בעצמו היה תמה לאחר מכן איך רץ ובאיזה דרך רץ – ובא לעיר אריאל ושם נתודע להרב משה ליב יעקובסון – שהיה מעיר פאהאר – והוא הסתירו בביתו כמה ימים, ומשם הלך למדינת וואהלין.

ומן הצלתו של הרה"ק הר"מ היה

[בדבר ראש משפחת כ"ק הרה"ח הר" משה בן הוד כ"ק אדמו"ר הוקן זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ידעתי הרבה מאשר שמעתי מכבוד אמי זקנתי הרבנית הצדקנית מרת רבקה נ"ע אשר שמעה מאת הוד כ"ק חותנה אאזמו"ר הרה"ק בעל ה"צמח צדק" זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע:]

בדבר רוח הקנאה שעבר עליו – על הרה"ק הר"מ – בעת אשר שר הפלך של עיר מוהילוב הציג את הוד כ"ק אחיו אדמו"ר האמצעי זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע ואותו לפני המלך אלכסנדר הראשון בשעת ביקורו בעיר באבינוביץ' הסמוכה לליובאוויטש, שלא לפי הכבוד אשר חשב, כי הציגם אחרי שהציג תחילה את חבורת האצילים, ובנוכחותו של הכהן הראשון של סמולנסק הוכיח את השר – כי היה מדבר בכמה שפות – והכומר הראשי פגע בכבודו של הר"מ ויחד עם זה גם בתורת משה, והר"מ ענהו בעקיצה חריפה, ומזה הסתבב ויכוח דתי שהתקיים בשנת תקע"ו

אתה מצטער ובוכה על אשר גנבו
אצלך מחרוזת מרגליות ששוויה סכום
נכון ושטרות בסכום מסויים, ואין
אתה מצטער ובוכה על הסיבה שגרמה
לגניבה. הגניבה היא רק מסובב
מסיבה שהוא עונש, ותמורת עונש
גופני מחליפים בעונש ממון, ועל פי
תורה אינו צריך להתייאש, ויתן אל
לבו סיבת הדבר ויפשפש וימצא מה
לתקן. יסע בו ביום חזרה דרך
בוברויסק וישתדל בכל אופני הזריות
לשבות במלון האחרון שלפני
בוברויסק ומשם יסע לבוברויסק
ויתעכב שם כמעט לעת והשי"ת
יצליח לו.

כשיצא הר' שמואל פנחס
מה"יחידות" לא התעכב אפילו שעה
ויזדרז בנסיעתו יומם ולילה עד כי בא
בערב שבת קודש כשעה לפני הדלקת
הנרות של שבת אל המלון האחרון
שלפני בוברויסק, ויסר אל אחת משתי
האכסניות שהיו שם, ולהיותו עיף
מאד הנה כשבא מבית הכנסת קידש
ויאכל את סעודת השבת וישכב לנוח,
אבל שנתו הופרעה ממנגינות להקת
שיכורים בחדר השני שניגנו ורקדו
ובעל הבית לא יכל להשתיקם. וכה
שתו לשכרה כל יום השבת ומוצאי
שבת עד יום הראשון לעת צאת עגלת
הדואר לבוברויסק.

אחד השיכורים הכיר בגביר הר'
שמואל פנחס שמראהו כאחד הסוחרים

כדי להשתתף עם יהודי השוק, רוכלי
כפרים, חברת פועלי צדק, סנדלרים,
חייטים וקצבים האומרים תהלים
בהשכמה. ואמר הוד כ"ק אאזמו"ר
מוהר"ש לכ"ק אאמו"ר הרה"ק
זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע: הרגש פנימי
ועצמי כזה במעלת ישראל, יהודי
מפני שהוא יהודי, יכול רק רבי
המתהלך בהיכלות שלמעלה כפי
שהוא מתהלך בביתו. רשימת תרנ"ו

החסיד ר' חיים בער הציע לאורח
ר' שמואל פנחס שילך עמו והוא
יכניסו לחדרו - שהיה סמוך לחדר הוד
כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" - ויוכל
לשמוע את אמירת התהלים של הוד
כ"ק אאזמו"ר "צמח צדק". החסיד ר'
שמואל פנחס הודה לר' חיים בער
עבור זה וילך עמו ובשמעו אמירת
מזמורי התהלים של הוד כ"ק אאזמו"ר
בדביקות גדולה ובהשתפכות הנפש
בכה במר נפשו, ואחרי טבלו במקוה
התפלל כדרכו במתינות.

כשנכנס הר' שמואל פנחס
ל"יחידות" סיפר להוד כ"ק אאזמו"ר
את דבר הגניבה של מחרוזת
המרגליות ששוויה סכום הגון והעיקר
השטרות העולים לסכום מסויים
שיוכל ח"ו להרוס את כל מצבו לגמרי
וישאר עני ממש, ויבך במר נפשו.

הוד כ"ק אאזמו"ר הואיל לומר לו:

יגמרו את המסחר והוא - הר' שמואל פנחס - ירוויח בטוב.

ר' שמואל פנחס שהכיר את בוברויסק בחר באכסניא טובה, וכשנחו מעמל הדרך הביא האיש את תכריך השטרות ויספור וימנה, וירא הר' שמואל פנחס שלא חסר אף שטר אחד, ואחר כך הראה האיש לר' שמואל פנחס אילו מחרוזות מרגליות וביניהן גם זו שנגנבה אצלו ותכריך אבנים טובות, ויתבונן ר' שמואל פנחס במה שלפניו, ויאמר שטרות אלו הם חריפים למכירה ולדעתו לא צריכים לנכות הרבה ויבטיח להם כי בעוד כמה שעות יביא את אחד הסוחרים הגדולים לגמור את העסק.

הר' שמואל פנחס שהכיר יפה את בעל האכסניא - להיותו גם הוא ממקושרי הוד כ"ק אאזמו"ר "צמח צדק" ומכירו לדעתן - סיפר לו אודות הגניבה ועל אודות נסיעתו אל הוד כ"ק אאזמו"ר לליובאוויטש ועצתו ויגלה לו אודות האנשים השיכורים שבטח הם חבר הגנבים.

בעל האכסניא ר' משה מעשיל שמו, חיווה דעתו שבראש ובראשונה צריכים לקחת מהם את השטרות והמרגליות של ר' שמואל פנחס ולאחר מכן יתיישב מה לעשות עמהם, כי יש לו יד במשטרה, ואיך לסדר את הדבר יתיישב עם בניו ועם בן אחיו

הגדולים ויאמר לו אשר הוא וחבריו הם ילידי מוסקבה וסוחרים באבנים טובות ומרגליות והם נוסעים עכשיו לבוברויסק לרגל מסחרם כי הזדמן להם לקנות חבילת סחורה בסכום מסויים, אבל אין להם כסף מזומן רק שטרות של קונים שלהם, רובם בעלי אחוזות מפורסמים ורוצים הם למכור את השטרות בניכוי אחוז ידוע, ואם יודע הוא איש עשיר שיקנה את השטרות יוכל להרוויח יפה.

כשמוע הר' שמואל פנחס את דברי השיכור עלה מיד בדעתו שאלו הם שטרותיו, אבל התאפק להיות במנוחה, ויען כי בעיר בוברויסק אפשר למצוא רק שני אנשים עשירים גדולים שיוכלו לקנות את השטרות והם ממכריו שעושה עמהם סחורה, וכמובן שצריך לדעת תחילה את פרטי המכירה, כמה עולה סכום השטרות ואיזה אחוז הם רוצים לנכות, ואז ידע איך להציע הדבר לגבירים.

נימוסו ודיבורו של ר' שמואל פנחס עשו רושם על האיש ויאמר שאף כי העיקר במסחרם הוא חברו - ששכב שיכור - והשטרות הם אצלו, וגם מעט סחורה, אבל בטוח הוא שיסכים על השתדלותו בזה, וטוב לענין המסחר שהם יסורו בבוברויסק לאכסניא שלו שהיא בטח אכסניא טובה, ושם יראו לו את השטרות ואת הסחורה ובטח

אבנים טובות בסכום גדול ועקבותיהם לא נודעו ורבים נשלחו לכל העיירות הסמוכות לחפש אחריהם.

בעל האכסניא ר' משה מעשיל, הלך אל פקיד המשטרה ויספר לו שבבוקר באו אליו שני אדונים עם חבילות רבות, אחד מהם היה שיכור מאד והשני שתה לשכרה, והטיל חשד עליהם, וכשישנו שינת הצהרים בדק את אחת החבילות וימצא שם סכינים גדולות, מפתחות ותעודות מסע על שמות שונים ויאמר להודיע לו, אמנם מפני שלא חפץ להפריע את מנוחתו ביום הראשון דחה את הדבר ליום המחרת וכדי שלא ימלטו אסרם בחבלים ועתה בא להודיע לו, ובטח יקחם אל המשטרה בחשאי כדי שלא יתפרסם בעיר שבאכסניא שלו נמצא גנבים.

פקיד המשטרה הודה לר' משה מעשיל על אשר עשה וילך עם להקת שוטרים ויאסור את האנשים וביום השני בוקר הוליכו את הגנבים אסורים בכבלי ברזל למינסק, ואז נסע ר' שמואל פנחס לביתו להומיל.

[אגרות מהור"צ חלק ח עמודים תצא-תצה]

אשר עמו בבית, וכעבור שעה קלה והצעירים התוועדו על אודות הדבר הזה ויחר אפם מאד ויכנסו אל חדר האורחים ויכסו את ראשיהם בשקים ויקשרו את ידיהם ורגליהם באופן שלא יכלו לזוז ולא להשמיע קול, ויבדקו בכליהם וימצאו את השטרות ואת מחרוזת המרגליות של ר' שמואל פנחס וימסרו לו, וימצאו עוד מחרוזת מרגליות ואבנים טובות ובאחת התיבות מצאו סכינים גדולים, מפתחות ושאר כלי גנבים ותעודות מזויפות, ויאמרו למסור למשטרה, אמנם להיות היום יום ראשון ופקיד המשטרה שובת ביום הראשון הניחו את הדבר ליום המחרת.

בעל האכסניא אמר לר' שמואל פנחס שיסע לביתו, אבל הר' שמואל פנחס אמר לו שיתעכב בעיר עד מחר בוקר כי כך אמר לו הוד כ"ק אאזמו"ר להתעכב בבוברויסק כמעט לעת.

בערב פגש אחד מפקידי המשטרה באחד מבניו של הר' משה מעשיל ויספר לו שמהומה במשטרה, כי בא רץ מיוחד מהמשטרה במינסק בהודעה שלפני שני ימים גנבה חבורת גנבים מביתו של אחד מבעלי האחוזות

- * -

הנפש הבהמית שהטילה עליו עניני מרה שחורה כדי לבלבלו מעבודתו, ויתן לו סדר בעבודתו שכל ימיו יתנהג כפי שנהג בסדר תפילה בציבור והשיעורים שלמד ובשבת קודש להאריך בתפילה ולחזור דא"ח ולעורר בתוכו את קו השמחה מזה שעוסק בעבודה.

ויהפך החסיד ר' מאיר זלמן לאיש אחר, וכשחזר לביתו התנהג באותו סדר שסידר לו הוד כ"ק אאזמו"ר נ"ע ויתעלה בעילוי רב בידיעת החסידות ובעבודה שבלב.

כך התנהג חנווני חסידי.

[אגרות מהוריי"צ חלק ח עמוד תרנח]

כידוע המעשה מאחד החסידים בעיר נעזשין, ור' מאיר זלמן שמו, חנווני בעל עסק, יהודי חסיד, בכל ימי השבוע היה על פי רוב מתפלל בציבור, לומד משניות ברבים, כן היה מתפלל בבית הכנסת מנחה וערבית ולאחר תפילת ערבית היתה לו קביעות ללמוד שיעור בנגלה ובדא"ח, ובשבת קודש היה מאריך בתפילה וחזור דא"ח ברבים, כך היתה דרך עבודתו, ובאחד הזמנים נפלה עליו מרה שחורה מאופן עבודתו ונעשה עצוב מאד והיה בצער גדול על מצבו הלא טוב, וכשבא אל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ב"יחידות" שפך לפניו את כל לבו ויבך בכי רב מקרב לבו, ויענהו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" כי נלכד ברשת

- * -

"משכיל" מבין, ו"עובד" חש ומרגיש.

[אגרות מהוריי"צ חלק ט עמוד קסט.

ספר המאמרים ה'תש"ז-ז עמוד 256 ואילך]

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" סיפר מה שקיבל מחותנו, הוד כ"ק הרה"ק אדמו"ר האמצעי, מה שאמר בשם החסיד ר' פנחס רויזעס שאמר מה ששמע מהוד כ"ק רבנו הזקן - בתורה ברבים לפני פטרבורג:

- * -

חסרונותיהם בזולת, הוא רוצה לעשות
אלא שלא מקרבים אותו.

ענה לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
"צמח צדק":

תבע מעצמך מדוע אינך מתפלל
בהתעוררות ומדוע אינך רוצה ללמוד,
מה אתה תובע ממני!

[אגרות מהוריי"צ חלק ט עמוד קצב.]

ספר תומכי תמימים עמוד שנח.

ספר התולדות מהוריי"צ ח"ד ע' 285]

אחד מחניכי החסידים - אברך
חסידי שהיה מתחכך בין חסידים -
והיה עצל ללמוד ולהתפלל
בהתבוננות כדרכי החסידים, רק
להיות שמש חסידי, להביא קצת
משקה, לאפות תפוחי אדמה לקינוח
סעודה, לעזור בנגינה חסידית
ולהצטרף לריקוד חסידי.

כשבא אברך חסידי זה
לליובאוויטש ונתקבל ב"יחידות"
אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח
צדק" והתאונן לפניו בנוסח הידוע
לאברכים העצלים התולים

- * -

עצבות ומרה שחורה הם דברים
אסורים, מרירות היא רפואה בדוקה
ומנוסה להצליח בלימוד ובדרכי
עבודת השי"ת.

[אגרות מהוריי"צ חלק ט עמוד ריז]

...כמאמר הידוע בשם הוד כ"ק
אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק"
זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שאמר באחת
משיחותיו הקדושות בשם הוד כ"ק
זקנו רבנו הזקן:

- * -

בתוך גן פרחים ענף וגדור בגדר
ברה"ק - יש מסובב כמו היכל העומד

לחסידות - אמר הוד כ"ק אאזמו"ר
ברה"ק - יש מסובב כמו היכל העומד

יהיו שמחים יותר, שמחה המביאה להיות חכמים יותר ובמילא גם אדוקים יותר. והשי"ת יצליחנו כולנו להשלים את הכוונה העליונה בדרכי החסידות ועבודתה בזכות הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

[אגרות מהוריי"צ חלק י עמוד יא.
שמועות וסיפורים ח"ב עמוד 28.
ספר התולדות מהוריי"צ ח"ד עמוד 301.
בסאון חב"ד חוברת ו עמוד 27]

כשאבי - הוד כ"ק הרה"ק "צמח צדק" - היה בפטרבורג באסיפת הרבנים בשנת תר"ג, שאלוהו כמה בעלי בתים שהיו עם הגאון ר' איצעלע מוואלוז'ין: מה היא חסידות חב"ד ופעולתה על המתנהגים במנהגי החסידים?

חסידות - ענה להם הוד כ"ק הרה"ק "צמח צדק" - פועלת על המצטרפים להיות חסידים - להחכים יותר, להיות אדוקים יותר ושמחים יותר ולהשפיע על הזולת שגם הם

- * -

מחפשים את הטעות ומייגעים עצמם לתקנו, ההבדל ביניהם הוא:

החסידים יודעים שהאמור בספר הוא טוב ואמת והטעות היא בעצמו ובדעתו, והמתנגד מוכיח כי ידיעתו ופולפולו הוא האמת, והטעות היא בספר. זהו יסוד סדר ברכת התורה תחילה ברכת הבחירה בנשמות ישראל ואחר כך ברכת נתינת התורה והמצוות לנשמות ישראל, ואז בעזרתו יתברך מוצאים את הטעות ומתקנים אותה.

[אגרות מהוריי"צ חלק י עמודים קכה-קכו.
בסאון חב"ד חוברת ד עמוד 37]

באחד מביקורי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בשנת תרנ"ה בעת למדי אצל מלמדי החסיד הרשב"ץ נ"ע, הואיל לכבדני באחד מסיפורי הקודש אשר הואיל הוד כ"ק אביו אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש לספר לו מאחד הביקורים שביקר הוד כ"ק אביו הרה"ק ה"צמח צדק" בעת למדו ב"חדר" ויספר את אשר זכה לשמוע בצוותא עם הוד כ"ק דודו וחמיו אדמו"ר האמצעי מאת הוד כ"ק רבנו הזקן. ההבדל בין דרכי הלימוד של חסיד למתנגד.

שניהם לומדים בעיון ושניהם

- * -

לאמיתו של דבר מאחר שהיו לו כוחות ואורות נעלים כאלו היה ביכלתו לברר כל עומק הרע שהיה בו, אלא הוא לא רצה בכך ונשאר עשוי בהתגברות החומר על הצורה.

עשו ויעקב היו שניהם בניו של יצחק אשר הורתם ולידתם בקדושה ובטהרה, רק נתחלקו בכך שעשו היה "איש שדה" ויעקב "יושב אהלים". ההפרש בין שדה ואהל הוא רק בהגבלת הגדרים בלבד, עשו לא רצה להגדיר עצמו ויעקב הגדיר עצמו.

מסדרי מתן תורה אנו למדים שההגדרה היא יסוד ההכנה לקבלת התורה כאמור¹⁵⁹ הגבל את ההר וקדשתו, וכאשר האדם מגדיר עצמו בגדרים והגבלות אז הוא מוכשר לקבל את התורה.

[אגרות מהור"צ חלק י עמוד שצד]

באחת משיחות הקודש זכינו לשמוע מפי קדש הקדשים הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, את אשר שמע מפי הוד כ"ק אביו אאמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, את אשר אמר הוד כ"ק אביו אאמו"ר בעל ה"צמח צדק" זצוקלה"ה, את אשר אמר לו הוד כ"ק מורנו רבנו הגדול נ"ע.

מה אתה חושב, עשו התהלך לבוש ב"שערמ"אק", חגור חגורה אדומה כשקרדום תחוב מאחוריה, עשו היה לבוש זופיצע ושטריימל ויחד עם כך היה עשוי.

יצחק אבינו לא טעה במה שרצה לברך את עשו, אך עשו לא רצה להתברך באותן ברכות שיצחק רצה לברך אותו, כלומר הוא לא רצה בעבודה של קבלת עול. שכן,

- * -

ששמע מכ"ק אביו הרה"ק, ששמע מהוד כ"ק אביו הרה"ק בעל "צמח צדק" את אשר אמר לו או באותה שיחה זקנו רבנו הזקן על מאמר רז"ל¹⁶¹ על הפסוק¹⁶² ובגפן שלשה שריגים - גפן אלו ישראל, ותוכן נושא הדרוש הוא שאילן הגפן חלוק משאר האילנות בשני דברים (א) כל מה שיש באילן זה אפילו העלים הם לצורך הפירות. (ב) בכל דבר ודבר שיש באילן זה יש בו יתרון מעלה מה שאין בהשני ואפילו בהעלים יש יתרון מעלה לעומת הפירות בכך שהם שומרים על הפירות והשומר הרי כוחו רב וגדול על הנשמר.

[התמים חוברת ב עמוד מד]

הוד כ"ק רבנו הזקן סיפר לנכדו כ"ק אאמו"ר הרב בעל "צמח צדק" אשר זקנו¹⁶⁰ מורנו הבעל שם טוב אמר שתחילת עבודתו יחד עם חבריו הצדיקים הנסתרים היתה להבריא את גופם של ישראל ואחר כך להבריא את רוחם ונפשם, ולכן כל זמן שמורנו הבעל שם טוב היה נסתר היתה כל עבודתו להיות לעזר לישראל בעניני פרנסה ועיקר עסקו היה עם האנשים הפשוטים שהם גופם של ישראל, ואחר כן כשנתגלה, התחיל לעסוק עם תלמידי החכמים ובני התורה שהם נפשם ורוחם של ישראל.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה אמר לפני את הדרוש

- * -

זקני - סיפר אדמו"ר בעל "צמח צדק" - אמר לי שבבואו למזריטש למד מהלאו יותר מההן. ויפרש דברי עצמו: כל אחד מהתלמידים הקשישים

כ"ק אאמו"ר הרה"ק סיפר לי מה ששמע מכ"ק אביו אאמו"ר מוהר"ש בשם כ"ק אביו אדמו"ר בעל "צמח צדק".

160 רבנו הזקן היה רגיל לקרוא את מורנו הבעש"ט בשם זקני, כי היה נכדו ברוחניות, כלומר תלמיד תלמידו.

161 חולין צב.א.

162 בראשית מ"י.

שבת קודש. כך היה כמה פעמים במשך ימי שבתי במזריטש.

בעת - סיפר רבנו הזקן לנכדו בעל ה"צמח צדק" - שמורי ורבי הורה לי לסדר את ה"שולחן ערוך", כבר נודע להרבה מהחסידים הבאים אל מורי ורבי, מגודל הקירוב שקירב אותי מורי ורבי, ודאגתי מעין לא טובה ח"ו. ואמרתי למורי ורבי את כל אשר על לבי.

כשמוע מורי את דאגתי, עמד מלוא קומתו, שם ידיו הקדושות על ראשי ויברכני בברכת כהנים, וככלותו לברך דיבר אתי כשעה ארוכה על דבר עריכת ה"שולחן ערוך" ומני אז גם החבריא קדישא היו אתי עמי באהבה ובאחזה.

כאשר נסתלק מורי ורבי, ערכו התלמידים הגרלה מי יזכה בטהרה, ולאחר מכן הגרלה שניה על אודות פרטי אבריו הקדושים, ובגורלי עלה טהרת ראשו הקדוש.

נרעדתי אז מגודל הזכות ונפחדתי מאימת הדין והקטרוג ח"ו, והרגשתי חלישות הדעת ביראה ופחד מתבריי ובני גילי הגדולים ממני בשנים ובשימוש כ"ק מורי ורבי.

עודני משתומם ודואג וכרגע נזכרתי על המאורע שכ"ק מורי קרא

היה משמש את מורנו [הרב המגיד ממזריטש] יום אחד בחודש כפי הסדר שסידר מורנו ואותי זיכה ה' שבבואי למזריטש נחשבתי ברשימת המשמשים.

כעבור שבועות ואני כבר בן בית ומצאתי חן בעיני מורי ורבי ללמוד יחד עם בנו הרה"ק [המלאך הקדוש] ראיתי שביום חמישי וביום ששי ערב שבת קודש, עסוק משרתו של מורנו ורבנו בצרכי הבית, בהכנות לשבת קודש, ולכן הייתי נמצא אז בחדר הראשון של מורי ורבי כדי לשמשו בכל הדרוש לו בתור משרת ביתו.

בפעם הראשונה לא רצה מורי להשתמש בי, אבל בראותו גודל תשוקתי, הרשה לי לשמשו. ומני אז הנה בשני הימים, יום חמישי ויום ששי ערב שבת קודש, היה מושבי בחדר הראשון של מורי ורבי.

פעם אחת קראני מורי החדרה אליו, וישאלני איזה סוג אורחים הגיע לשבת קודש ואיזה דברי תורה יוכל לומר לפנייהם שיהיה לפי ערכם, ויאמר לפני דברי תורה. ענית לו שדברי תורה כאלה יכבדו על האורחים לקבלם, ואמר בפני דברי תורה פעם שניה ושלישית ורביעית, ורק את התורה החמישית מצאתי לראויה לפני האורחים שבאו לאותה

של בן המלך כל כך עד אשר הרופאים אמרו שאם ישפכו מי הרפואה לתוך פיו ספק אם יהיה מסוגל לקבלם והאבן היקרה מכתר המלך תלך לאיבוד בלי כל תועלת.

ויען המלך ויאמר: יקר הוא כתר המלכות שהוא עטרת תפארת לעושיה וכבוד נעלה לנושאו, והאבן היקרה היא נזר העטרה המכתירה, אבל כל זה הוא כאין וכאפס לגבי מהותו ועצמותו של בן המלך אשר כדאי שישחקו את האבן היקרה אפילו על הספק, פן ואולי תגיע טפה אחת לתוך פיו של בן המלך וירפא מחליו.

כשסיימתי להשמיע את המשל לפני הרה"ק ר' פנחס, התחיל לשחק ויאמר: צדקת בדבריך והוא לימוד זכות על השיטה לומר דברי תורה ברבים ואשרי הרב שיש לו תלמידים כאלה.

וכששאלני מורי ורבי על מה שאירע בבית המדרש בשעה שישן - סיפרתי לפניו את כל האמור בקיצור נמרץ.

ויאמר כ"ק מורי ורבי¹⁶³ - הצלתני, כי בשנתי ראיתי קטרוג

אותי ואת בני גילי הרה"ק ר' ליב כהן והרה"ק ר' זוסיא מאניפאלי, ויאמר לי: ספר לי מה אירע כאשר ישנתי.

הרה"ק ר' פנחס [מקאריץ] היה מנגד לשיטת מורנו ורבנו לדבר דברי תורה בפרסום, באמרו כי דברים רמים ונישאים כאלו צריכים זהירות. ביום ההוא מצא הרה"ק ר' פנחס שני עלים כתובים [דברי תורתו של כ"ק מורי ורבי] מתגוללים בחצר לרוח היום, והקפיד על כך.

כשראיתי שהרה"ק ר' פנחס הוא בקפידה, אמרתי לו המשל הידוע מבן מלך שחלה בחולי עצום והרופאים אמרו שאין תרופה למכתו רק בדרך סגולה לשחק אבנים טובות ולשתות מהמים ההם, ויאמר המלך לעשות כן, ויחפשו באוצר המלך אחרי האבן הטובה בעלת הסגולה הנפלאה ולא מצאוה באוצר המלך, ובין כך התגברה מחלתו של בן המלך.

ויחקור אחד החכמים וימצא שבכתר המלך ישנה אבן אחת שאין דוגמתה בכתרי המלכים, והאבן הטובה ההיא יש בה הסגולה לרפא מחלתו של בן המלך. מסרו למלך את דברי החכם, אבל בינתיים הורע מצבו

163) כ"ק ד"ז הגרי"ל, אחי רבנו הזקן, סיפר לכ"ק אאזמו"ר הרה"ק בעל צמח צדק את הסגנון שאמר אז כ"ק הה"מ ג"ע כפי אשר שמע במאהליב מהרה"ק הרמ"מ מהורודוק בשם הרה"ק רי"ל כהן שהיה באותו מעמד כנ"ל.

גדול ר"ל עלי ועל כל תורת מורי
הבעל שם, ובין כך ראיתי אותך עומד
וטוען ומלמד זכות ודבריך נתקבלו
וזכיתני ואת תורתך ותורת מורנו
הבעל שם טוב.

[התמיס" חוברת ב עמודים מח-מט]

לזכות
כ"ק אדמו"ר שליט"א
רוח אפינו משיח ה'

●
לרפואה קרובה ושלימה תיכף ומיד ממש לכל רמ"ח אבריו
ושם"ה גידיו הקדושים ולאריכות ימים ושנים
טובות בכריאות הנכונה
ויוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה
בביאת משיח צדקינו
תיכף ומיד ממש

נדפס ע"י

הרה"ת ר' יוסף יצחק הכהן וזוגתו מרת שמערתא מרים
בניהם ובנותיהם
שדה רבקה, מרדכי זאב הכהן, זלמן שמעון הכהן,
חי' שצערטא, איסר אשר הכהן, זהבה, חנה,
ישראל הכהן, רפאל הכהן ורייזל
שיחיו לאורך ימים ושנים טובות
גומניק
